

UNIVERZITA KARLOVA
Fakulta sociálních věd
Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra mediálních studií

Pavla Renčínová

Český protektorátní tisk za Reinharda Heydricha

Vedoucí práce: PhDr. Petr Bednařík, PhD.

Magisterské studium
Letní semestr 2006
Obor Mediální studia

Tato diplomová práce byla obhájena dne: 26. 6. 2006
a hodnocena stupněm: VELMI DOBRĚ
Předseda komise:

Čestně prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury. Chtěla bych poděkovat vedoucímu diplomové práce PhDr. Petrovi Bednaříkovi, PhD. za jeho praktické i metodické rady při zpracovávání daného tématu.

Práce má bez příloh 187 011 znaků s mezerami.

SCHVÁLENO

Teze diplomové práce

Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd		
Doslo dne:	- 8 -06- 2004	-1-
CJL Přilož:	ML	Skartační oslo:
Přičteno:	1	

Jméno: Pavla Řezníčková

Obor: Mediální studia

Pracovní název: Český protektorátní tisk za Reinharda Heydricha

Charakteristika tématu:

Dva roky po začátku 2. světové války byl Reinhard Heydrich z moci Hitlera jmenován zastupujícím říšským protektorem pro Čechy a Moravu. V souvislosti s říšskou politikou na okupovaných územích zavedl řadu opatření, která měla český lid pokořit a odstranit jakýkoliv náznak rezistence vůči Německu. Na druhé straně stála exilová vláda v Londýně, která zorganizovala na Heydricha atentát, a také domácí odboj. Následky jeho „spravování“ protektorátu zůstaly však dlouho patrné i po jeho smrti. Tisková otázka byla v protektorátu řešena za pomoci různých nařízení již od začátku okupace v březnu 1939. V září 1939 vstoupil v platnost „Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku“. Ve stejné době šéfredaktoři periodik v zemi začali dostávat pokyny na „pravidelných tiskových konferencích“ tiskového referátu Úřadu říšského protektora. Nástup Heydricha do úřadu v září 1941 pak znamenal celkové zostření podmínek a výraznou redukci počtu oficiálních tiskovin vycházejících v Protektorátu Čechy a Morava..

Metoda a vzorek:

Při sběru a třídění materiálu budu používat kvalitativní metodu. Budu se věnovat obsahům článků souvisejících především s Heydrichovou protektorátní politikou uveřejněných ve třech vybraných denících v období: září 1941 – červen 1942. Konkrétně se jedná o deníky: Národní politika, Polední list a Venkov. Na základě poznatků o protektorátní politice i o průběhu druhé světové války se na konkrétních příkladech pokusím zobrazit, jak diktatura Reinharda Heydricha ovlivnila práci českých novinářů a dikci soudobého tisku.

Hypotéza:

Nedílnou součástí nacistické diktatury v Protektorátu Čechy a Morava bylo masové šíření informací, respektive účelových dezinformací. Tisk, jakožto nejrozšířenější médium té doby, musel splňovat kritéria určená okupační správou. Jeho obsah byl ovlivněn vydáváním protizidovských i jiných zákonů přímo korespondujících s aktuálními zájmy Říše, válečnou situací na frontě i postojem okupantů vůči exilové vládě a odboji. Svoji činností pak měl zastrášovat, vyvolávat antisemitskou náladu ve společnosti a sloužit postupné germanizaci českého obyvatelstva. Právě za Heydrichovy éry vstoupila v platnost řada pokynů a nařízení. Jejich nedodržení se stalo záminkou pro zastavování periodik a perzekuci novinářů, kteří v nich působili. Heydrich ve spolupráci s Wolfgangem Wolframem von

Wolmarem se tak pomocí tiskových nástrojů propagandy cíleně přibližovali ke konečnému řešení „české otázky.“

Literatura:

Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945.* 1. vydání. Prostor, Praha, 1999.

Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich.* 1. vydání. Rybka, Praha, 2002.

Gebhart a Kuklík: *Dramatické i všední dny protektorátu.* 1.vydání. Themis, Praha, 1996.

Kol. autorů: *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků.* Katalog výstavy k dějinám českého tisku na území České republiky. 1. vydání. CEMES FSV UK a Syndikát novinářů ČR, Praha, 2002.

Kol. autorů: *Osud Židů v protektorátu 1939-1945.* 1. vydání. Trizonia, Praha, 1991.

Kol. autorů: *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948.* 1. vydání. Gallery, Praha, 2002.

Köpplová, Barbara a kol.: *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941.* Karolinum, Praha, 2003.

Milotová, Jaroslava a kol.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha.* Tisková, ediční a propagační služba, Praha, 1991.

Pasák, Tomáš: *Pod ochranou říše.* 1. vydání. Práh, Praha, 1998.

Pasák, Tomáš: *Soupis legálních novin, časopisů a ústředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945.* 1. vydání. Univerzita Karlova, Praha, 1980.

Periodika:

Národní politika 1941 – 1942

Polední list 1941 –1942

Venkov 1941 – 1942

Jméno konzultanta: PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Podpis studenta:

Podpis konzultanta:

Datum: 8.6. 2004

OBSAH

ÚVOD	1
1. Tiskové poměry v Protektorátu Čechy a Morava	3
Poznámky k 1. kapitole	8
2. Okolnosti Heydrichova jmenování zastupujícím protektorem	9
Poznámky k 2. kapitole	11
3. Heydrichův nástup do úřadu	12
3.1 Heydrich přijíždí do Prahy	12
3.2 Výjimečný stav a stanné soudy	12
3.3 Proti všem.....	13
3.4 Dvě rány pro protektorátní tisk	15
3.5 Eliášovo vězení	18
3.6 Milovník umění	19
3.7 Cukrem a bičem	19
Poznámky k 3. kapitole	21
4. Ve znamení kultury	23
4.1 „Svatováclavská tradice“.....	23
4.2. Heydrichovy „úlevy“.....	25
4.3 Novinářů a politika.....	26
Poznámky k 4. kapitole	28
5. Za novou Evropu!	29
5.1 Zúčtování.....	29
5.2 Německý voják vítězí.....	30
5.3 Vše pro výrobu.....	31
5.4 Umělci a „umělci“	32
Poznámky k 5. kapitole	34
6. Nový rok – šance na nový začátek...	36
6.1 Sběrka zimních potřeb pro frontu	36
6.2 Heydrichova správní reforma – konec „vlády hrdého mlčení“	38
6.3 Kuratorium pro výchovu mládeže	40
6.4 Práví muži na svých místech	41
Poznámky k 6. kapitole	44
7. Únor bílý, propaganda sílí...	46
7.1 Král kolaborantů.....	47
7.2 Židovská otázka.....	49
Poznámky k 7. kapitole	51
8. Na rozcestí	53
8.1 „Sovětský ráj“ v Praze.....	53

8.2 „Židobolševismus“	54
8.3 Tři roky pod nacistickou nadvládou	55
8.4 Přiděly se tenčí	56
8.5 „Soupis v rasově národnostním smyslu“	57
Poznámky k 8. kapitole	59
9. Plnění nových úkolů	61
9.1 Sjezd novinářů v Benátkách	61
9.2 Lazaretní vlak pro Hitlera	63
Poznámky k 9. kapitole	65
10. Konec nebo začátek teroru?	66
10.1 Svátek práce	66
10.2 Přestavba školství	67
10.3 Od Rašina k Lažnovskému	68
10.4 Operace ANTHROPOID	69
Poznámky k 10. kapitole	72
11. Poslední dny Heydrichova života	74
11.1 Praha se halí do černé	75
11.2 Lidice shall live!	76
11.3 Čurdova zrada	79
11.4 Moravcovo „turné“	80
Poznámky k 11. kapitole	82
ZÁVĚR	84
RESUMÉ (SUMMARY)	86
PRAMĚNY A LITERATURA	87
Periodika	87
Literatura	87
PŘÍLOHY	89

ÚVOD

Dějiny druhé světové války, holocaust a otázky s nimi spojené dodnes vyvolávají zájem vědců, historiků, filmařů i laické veřejnosti. Zrak českých historiků se v této souvislosti často obrací na Protektorát Čechy a Morava, který byl svým charakterem ve válečné Evropě ojedinelý. Dva a půl roku po jeho zřízení byl jeho zastupujícím říšským protektorem jmenován spoluzakladatel SS a generál říšské policie Reinhard Heydrich. V protektorátu se začala psát nová kapitola dějin. Heydrich měl primárně pacifikovat obyvatelstvo, které pracovalo především ve zbrojním a zásobovacím průmyslu. Popravy, zabavování majetku, věznění v koncentračních táborech, zastrasování – to všechno byly metody, jak zlomit odpor Čechů. Aby bylo Heydrichovo tažení v Praze úspěšné, muselo mít podporu oficiálních kruhů. Pravou rukou nacistické propagandy se stali kolaborující novináři.

Cílem mé práce je poukázat na roli oficiálního protektorátního tisku při prosazování nacistických mocenských zájmů, přiblížit obsah a formu článků ve vybraných periodikách, i okolnosti jejich vzniku – z hlediska historie, jurisdikce i geopolitických souvislostí. Při zpracování tématu jsem se soustředila pouze na oficiální tisk a historické prameny, a na roli aktivistických žurnalistů, kteří se velkou měrou podíleli na osudu celého národa. Při zachycení celistvé podoby tisku v období protektorátu by bylo zapotřebí sledovat ještě ilegální tisk a aktivity odboje – v mé práci tuto problematiku zohledňuji jen zběžně.

Při sběru a třídění dat jsem používala kvalitativní metodu, a to pomocí excerpcí tří protektorátních deníků – Národní politiky, Poledního listu a Venkova v celém období Heydrichova panování v Protektorátu Čechy a Morava a krátce po něm. Nastolená témata a jejich konkrétní zpracování v tisku jsem porovnávala se zápisy z tiskových porad na Úřadě říšského protektora. Tam dostávali novináři instrukce, jak o událostech veřejně referovat, na co se zaměřit, o čem naopak mlčet. Vycházela jsem z knihy Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara od Barbary Kopplové a jejích spolupracovníků. Ta mi poskytla vodítko pro období prvních tří měsíců Heydrichova působení v Praze. Další stenografické zápisy z tiskových porad v lednu 1942 jsem našla také v Centru pro mediální studia na FSV UK. Další zápisy jsou nekompletní, a teprve čekají na své vydání. Od února 1942 jsem je proto nesledovala.

Na počátku jsem si stanovila **hypotézu**: páteří oficiálního tisku v protektorátu byla cenzura, a to hlavně předběžná. Jedině takto „ošetřený“ tisk se mohl stát účinným nástrojem nacistické propagandy, která byla založená na šíření účelových dezinformací. Obsah tisku proto určovala okupační správa, provinění proti pokynům byla přísně trestána. Hlavním cílem bylo odstranit odboj a rezistenci, Čechy přimknout k říšské myšlence a postupně území germanizovat. Klíčovou rolí v tomto procesu sehráli kolaborující aktivističtí novináři. Uvážíme-li jejich napojení na německé úřady a policii, poznáme jaké nebezpečí pro národ znamenali.

1. Tiskové poměry v Protektorátu Čechy a Morava

Novým poměrům po zřízení Protektorátu Čechy a Morava se musel přizpůsobit i český tisk. Jako nejrozšířenější masmédiem tehdejší doby měl v rámci okupačního systému v protektorátu přesně vymezenou úlohu. Nutno podotknout, že nacistické úřady měly s „obrodou“ tisku dle svého pojetí dost usnadněnou práci díky opatřením, která učinila Beranova vláda po uzavření mnichovské dohody.

6. prosince 1938 se na svém prvním zasedání dohodla, že veškerý tisk bude vzhledem k novým okolnostem usměrňován prostřednictvím tiskového odboru předsednictva ministerské rady. V jeho rámci byl pak zřízen cenzurní orgán **Ústředí tiskové dozorní služby**, které vydávalo nařízení, čemu má být v tisku věnována pozornost a o čem se naopak psát nemá. Vládním nařízením ze dne 12. prosince téhož roku pak byla omezena nebo rušena svoboda tisku, čímž bylo vládě po dobu dvou dalších let umožněno zasahovat do tisku bez rozhodovacího práva parlamentu.¹

Okupační správa tak mohla plně navázat na tiskovou cenzuru a řadu omezení ještě prohloubit. Již 17. března 1939 byl vydán výnos o nové organizaci tiskové služby, kterým bylo zřízeno Ústředí tiskové služby při tiskovém odboru předsednictva ministerské rady.² Jejím vedením byl pověřen Němec Oskar Ullrich. Bylo vydáno opatření pro denní tisk, které zakazovalo podávat zprávy o posunech německé armády, činnosti gestapa nebo sebevraždách ve spojitosti s politickými změnami. Přísná cenzura se týkala i obrazových materiálů a fotografií.

Naopak bylo žádoucí, aby se v novinách objevovaly články zdůrazňující praktické výhody pro občany protektorátu plynoucí ze spojení s Říší. V té době se začala v tisku prosazovat skupina novinářů, kteří zastávali stanovisko úplného česko-německého usmíření a konečného splnutí v jeden národní celek (viz dále).

Po zrušení vojenské správy převzal moc nad záležitostmi tisku tiskový referát (Gruppe Presse) kulturně politického oddělení Úřadu říšského protektora. Šéfem referátu byl 12. června 1939 jmenován Wolfgang Wolfram von Wolmar. Jeho příchod do úřadu znamenal i počátek tzv. **pravidelných tiskových konferencí** a porad, povinných pro šéfredaktory všech novin a časopisů vycházejících v protektorátu. Jednou týdně se jich účastnili zástupci deníků, jednou za měsíc pak šéfredaktori týdeníků. Na poradách dostávali pokyny, v jakém smyslu mají komentovat politické události a jak orientovat novinové zpravodajství. V nejdůležitějších otázkách měl hlavní slovo samotný Wolfram von Wolmar. Vedle nařízení a pokynů zde byly

udělovány výtky za nedostatečné prosazování proněmecké linie, například v souvislosti s židovskou otázkou, apod. Tiskový referát každodenně prováděl monitoring tisku a vypracovával hodnocení uveřejněných zpráv. Tiskové pokyny vydávali i říšští protektoři a státní tajemník. Dělo se tak především v období eskalace nacistické moci vůči Židům nebo odbojným organizacím. Například 11. června 1942 tlumočil K.H.Frank novinářům požadavky okupační správy v souvislosti s referováním o zničení Lidic den předtím.

17. září 1939 vstoupil v platnost „**Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku**“. Hned úvodní kapitola vyzývala k tomu, aby tisk vytvářel veřejné mínění s cílenou orientací danou včleněním protektorátu do Říše. Zároveň „*musí být potlačeno vše, co by uvádělo v neváznost říši a její orgány, anebo budilo dojem stanoviska nepřátelského nebo neváživého ať již v jakékoliv formě... Nepřípustné jsou zprávy a stati o zásazích říšského protektora a jeho orgánů ve věcech protektorátních.*“³

Nařízení týkající se tiskové orientace pak byla individuálně měněna v souvislosti s válečnou strategií a zahraničněpolitickou linií Německa. V době obsazení Polska platil zákaz zabývat se podrobnostmi o obsazení území, naopak vina na utrpení Varšavy měla být přičítána na vrub Anglie. Podobně tomu bylo i v případě SSSR během operace Barbarossa a v neposlední řadě při referování o židovské otázce a jejím konečném řešení.

Zřízení protektorátu a okupace prohloubily **diferenciaci mezi českými žurnalisty**. Po vydání výnosu o nové organizaci tisku 17. března 1939 vypukla v českých redakcích vlna propouštění „nehodných“ novinářů, z nichž mnozí byli vyloučeni ze Svazu novinářů. Zároveň se začala etablovat skupina žurnalistů kolaborujících s nacistickou mocí. Zpočátku to byli především přívrženci fašistických skupin s protizidovským zaměřením soustředící se kolem Vlajky, Árijského boje, Štitu národa, aj. Tato skupina však neměla v Čechách velký vliv, a navzdory tomu, že byla podporována německými úřady, Němci se snažili získat nové spolupracovníky z řad seriózního tisku.

V říjnu 1939 uspořádal tiskový referát Úřadu říšského protektora zájezd vybraných novinářů do Polska, kde měli být seznámeni s válečnou technikou německé armády. Mezi nimi byli například Krychtálek, Křemen (Polední list), Lažnovský (České slovo), Ryba (Polední list), Crha (Národní politika), Kožíšek, Režný a další. Skupina byla později označována jako „**polská delegace**“. Tito novináři, k nimž se postupně přidávali i další, nechtěli setrvat jen v pouhém konstatování faktů, nýbrž dovolávali se iniciativního přístupu ze strany české vlády v záležitostech německo-českého přátelství. Sami pak byli pilnými propagátory proněmecké politiky a svojí činností soustavně bojkotovali snahy protektorátních

vlád o udržení si alespoň základní autonomie na okupovaném území. Významnou měrou také přispěli k likvidaci některých domácích odbojových hnutí, například tzv. **Schmoranzovy skupiny**.

Tato zpravodajská organizace byla součástí mezinárodního odboje a jejím hlavním posláním bylo „*založení tajné vojenské zpravodajské služby, sledující německé přípravy na budoucí konflikt se současnou kontrolou pochybných domácích elementů formou několika sítí*“.⁴ Organizace kooperovala s exilovou vládou prostřednictvím francouzského konzulátu v Protektorátě Čechy a Morava, kdy česky psané zprávy byly předávány redaktorovi ČTK v Paříži a od něj pak Benešovi. Nezbytný vliv na fungování skupiny měli tiskoví referenti na okresních úřadech, kteří shromažďovali tajné informace politického, hospodářského a vojenského rázu. Ti byli na úřady dosazeni právě Zdeňkem Schmoranzem, lídrem odbojové skupiny (odtud pojmenování Schmoranzova skupina) a zároveň přednostou tiskového odboru předsednictva ministerské rady. Gestapo bylo brzy v podezření, že při tiskovém odboru operuje ilegální skupina a prostřednictvím V. Menerta, jednoho z tiskových referentů, si své dohady potvrdili. Většina členů odbojového hnutí byla zatčena razíí gestapa na Moravě dne 25. srpna 1939, někteří další byli pozatýkáni ještě v průběhu září. Zrádce Menert a jeho komplic Fleischer vypovídali při soudním procesu proti vůdcům hnutí i jednotlivým referentům. Schmoranz a několik dalších, kteří stáli v čele skupiny, byli odsouzeni k trestu smrti. Přesto díky nim pronikly do zahraničí zprávy o připravovaném německém útoku na Polsko a staly se tak jedněmi z prvních vlaštovek o chystané válce.

K formování pronacistického novinářského aktivismu přispívalo i nerozhodné postavení protektorátní vlády, které se projevovalo tu mírnými vyčkávajícími projevy na stranu Německa, tu zase přejímáním říšských zákonů. Aktivističtí novináři v čele s Krychtálkem se snažili nejprve podnítit Eliášovu vládu k viditelné spolupráci s Říší a akceptování proněmecké politiky. 12. srpna 1940 bylo Háchovi doručeno memorandum, v němž novináři kritizovali činnost Národního souručenství, odvolávajíce se přitom na oprávněně nedůvěřivý postoj k NS ze strany německých orgánů.⁵ Žádali, aby byla činnost NS zastavena a místo něj zřízeno nové desetičlenné politické vedení. Eliáš, tehdy již spolupracující s exilovou vládou v Londýně, i Hácha takové požadavky odmítli. Současně se zmiňovaní novináři separovali od NS a odmítli v podtitulku novin nadále užívat označení „Noviny Národního souručenství“.

Neúspěchy při jednání s vládou se ale Krychtálek a spol. nenechali odradit a konkrétní návrhy pak adresovali přímo Neurathovi nebo Frankovi, čímž výrazně podkopávali autoritu české vlády. Díky diplomatickým krokům ze strany Eliáše se podařilo zabránit rozpuštění

Národního souručenství, nicméně čelní představitelé nacistického aparátu si stále více uvědomovali rezistenci protektorátní vlády, což se stalo klíčovým pro další působení aktivistické skupiny žurnalistů. Židovskou otázku použili novináři jako prostředek k prohloubení propasti mezi protektorátní vládou a Říší. Sami žádali definici Židů podle norimberských zákonů a jejich exkomunikaci z české společnosti, a naopak poukazovali na zdrženlivý postoj Eliášovy vlády. Toto vše vedlo k přísnějšímu sledování činnosti Národního souručenství okupačními úřady a rozpoutání vášnivého jednání a korespondence mezi představiteli české a německé strany. Frank požadoval radikální opatření, mj. i zabavení všech rozhlasových přijímačů v protektorátě, Neurath si zase stěžoval na nedostatečnou osvětovou funkci ze strany českých organizací. Hácha reagoval sedmdesátistránkovým memorandem, v němž kritizoval činnost gestapa a oberlandratů v souvislosti s omezováním autonomie, Eliáš ve svém dopise Frankovi velmi důrazně naznačil, že *„Nejvyššími orgány protektorátu jsou hlava autonomní správy (tj. Hácha) a vláda a pravomoc organizovat autonomní zákonodárství přísluší jim, tudíž nepřísluší říšskému protektorovi.“*⁶ Spor mezi úřadem protektora a protektorátní reprezentací byl bojem o moc na okupovaném území, a i přesto, že Eliášova vláda neměla naději na úspěch, zmírnila se na krátkou dobu vlna kritiky ze strany domácího odboje.

Ta se však opět brzy zvedla po té, co na nátlak v říjnu 1940 zahájilo Národní souručenství propagandu tzv. říšské myšlenky. Některé skupiny NS tehdy na protest zastavovaly svoji činnost.

Plně ideově zformovanou proněmeckou skupinu utvořili aktivističtí novináři v roce 1941. V březnu tohoto roku svolal Krychtlálek schůzku pražských aktivistických novinářů, na které byla ustavena tzv. „sedmička“ ve složení: Krychtlálek, Lažnovský, Vajtauer, Ryba, Křemen, Crha a Werner. Zakladatelé „**sedmičky**“ byli všichni orientováni nacionálně socialisticky, což se odráželo i na podobě novin, ve kterých publikovali. Spolu s dalšími novináři podobného zaměření pak ve svých článcích naplňovali ideologii česko-německého soužití při odstranění všech nežádoucích živlů, především pak Židů.

Vedle zjevně proněmecky založených žurnalistů existovala při českém tisku zpočátku okupace i formace těch, kteří sledovali zájem češství navzdory rostoucí germanizaci protektorátu. V těchto článcích je možné pozorovat prvky vlastenectví a výzvy k ochraně české kultury a svébytnosti. Často se v nich citují postavy národních dějin, například spisovatelé, hudebníci nebo myslitelé (Neruda, Erben, Havlíček, Baar, Dvořák, Smetana, aj.).

Tento jev je typický i pro období, které budu charakterizovat v následujících kapitolách. (Nutno však podotknout, že výroky českých osobností byly jinými také zkreslovány, vytrženy z kontextu a následně zneužívány i k jinému účelu, především pak projevům antisemitismu.) Utužením cenzury a zatýkáním novinářů tyto jevy nicméně postupně mizely a objevovaly se velmi ojediněle. Nedůsledná práce cenzora znamenala i smrt. Například ještě v únoru 1945, kdy fronta nezadržitelně postupovala, vyšla ve Večerním českém slově zpráva o koncertu České filharmonie. Při zmínce o Blaníku se otevřeně psalo o naději ve vysvození. Na příkaz Franka a Emanuela Moravce byli autor článku Zdeněk Němec a cenzor Melantrichu Julius Kříž popraveni. Vedoucí kulturní rubriky J. Kohlík skončil v koncentračním Táboře.⁸

S rostoucí tendencí nacistického aparátu poněmčovat občany i území protektorátu docházelo k hromadnému **zastavování protektorátního tisku**. Dělo se tak především v roce 1942 a 1943. V březnu 1941 vycházelo na území protektorátu ještě 38 deníků, koncem roku 1943 jich bylo už jen 19.⁷ Likvidace nepohodlných novin a časopisů byla v roce 1944 demagogicky zdůvodňována tím, že „opatření opravná a úsporná byla prodchnuta snahou, aby všechny vrstvy českého obyvatelstva a všechny územní oblasti měly v dostatečné míře zajištěno nejenom pohotové zpravodajství, ale i dobrý materiál vzdělávací a výchovný“.⁹

V následujících kapitolách se budu zabývat proněmeckou kampaní vedenou na stránkách českého protektorátního tisku v období působení Reinharda Heydricha v Praze – tedy od září 1941 do června 1942. Na konkrétních úryvcích budu rozebírat obsahy a styl článků v souvislosti s historicky podloženými fakty, jako jsou nařízení z tiskových porad, zákony, vyhlášky i poválečná svědectví. Budu tak činit na základě excerptce tehdy vycházejících deníků *Národní politika*, *Venkov*, *Polední list* ve zmiňovaném zkoumaném období a četby příslušné odborné literatury.

Poznámky k 1. kapitole

1. Milotová, Jaroslava: *Protektorátní tisk a židovská otázka*. In: Terezínské studie a dokumenty. Ed.: Kárný Miroslav, Kárná Margita. Academia, Praha 1996, s. 133.
2. Pasák, Tomáš: *Pod ochranou říše*. Práh, Praha 1998, s. 65.
3. Pasák, c.d. s. 179.
4. Pasák, c.d. s. 130.
5. Pasák, c.d. s. 251.
6. Pasák, c.d. s. 256-257.
7. Milotová, *Protektorátní tisk a židovská otázka*, s. 132.
8. Pasák, Tomáš: *Soupis legálních novin, časopisů a ústředních věstníků v českých zemích z let 1939 – 1945*. Univerzita Karlova, Praha 1980, s. 72
9. Milotová, *Protektorátní tisk a židovská otázka*, s. 132.

2. Okolnosti Heydrichova jmenování zastupujícím protektorem

Nástup Reinharda Heydricha k moci znamenal pro Protektorát Čechy a Morava podstatné utužení teroru. Jeho jmenování „zastupujícím říšským protektorem“ bylo ovšem logickým důsledkem válečného vývoje v Evropě i uvolňující se situace v samotném protektorátu. Léto 1941 se neslo ve znamení bojů na východní frontě. Ačkoliv nacisté v letních měsících vítězili, Berlín si uvědomoval, že toto tažení je ve srovnání s tím západním těžší, složitější a nebezpečnější.

Hlavním předpokladem jeho úspěchu byl klid v nacistickém zázemí. V Čechách v té době docházelo k rozmachu sabotáží a odbojového hnutí, které byly z velké části podněcovány londýnskou exilovou vládou prostřednictvím ilegálního rozhlasu - Němci se proto rozhodli rychle a rázně zakročit. Do Prahy vyslali Reinharda Heydricha, aby ve funkci nahradil Konstantina von Neuratha. Oficiálně se v Berlíně tvrdilo, že Neurath je k Čechům příliš měkký – Heydrich, zkušený voják, spoluzakladatel SS a velitel německé bezpečnostní služby SD, měl v protektorátu zjednat pořádek.

Podle historika Miroslava Kárného ve skutečnosti nebyl Neurath nahrazen Heydrichem proto, že by do té doby byla německá okupační politika mírná – síla Němců naopak spočívala v jejich dvojediné tváři, kterou se obracela k národu menším zlem v podobě Neuratha a větším zlem v podobě státního sekretáře K. H. Franka. Tato podoba podle něj odpovídala celkové politice okupantů v protektorátu – a je tedy zcela mylná představa, že by nacistická politika byla efektivnější, kdyby se Heydrich stal protektorem už v roce 1939 místo Neuratha.¹

Prvotním úkolem Němců po začátku války bylo **pacifikovat protektorát**, kde bylo soustředěno 70 procent průmyslové výroby země, hlavně zbrojní. Teprve pak měly přijít konečné cíle – využití lidského a materiálního potenciálu a nakonec germanizace prostoru. K tomu se nacisté potřebovali dostat přes co nejméně překážek – a podle toho také vypadala orientace okupační politiky.

Konstantin von Neurath byl roky před svým jmenováním do funkce říšského protektora diplomatem a ministrem zahraničních věcí, měl tedy zkušenosti s mírnější politikou a vyjednáváním. K ruce mu byl K. H. Frank – původně regionální politik ze Sudet, znalec českého prostředí, omezený ale zaujatý a tvrdý. Neurath jím opovrhoval, ale potřeboval ho. Tento rozpor vyhovoval okupantům a u české veřejnosti jej ještě zveličovali.

V pozdním létě 1941 se ale tato koncepce začala vyčerpávat – hlavně díky nové vlně české rezistence inspirované sovětskou vůlí během operace Barbarossa. Němci počítali s tím, že dobytý Svaz bude vyživovat německé vojáky na frontě i celou Říši na úkor milionů Sovětů, kteří měli umřít hladu (Oldenburg). To se ale nestalo, a projevilo se to nedostatkem i v protektorátu – lidé proto stávkovali a sabotovali. Mnozí historici připisují pádu Neuratha právě tuto krizi a míň se dívají na zákulisí, intriky, atp.

16.9. 1941 se u Neuratha konalo zasedání gestapa, SD a vojenského abwehru o situaci v protektorátu. Neurath byl údajně proti jakýmkoliv drastickým opatřením – jeho „slabosti“ tak využili Frank, Heydrich a Himmler, kterým se nakonec podařilo Neuratha odstranit. Frank si naopak přál, aby Češi provokovali, aby se proti nim dalo „účinně“ zakročit - „Je velký strach, že potrvá tichá sabotáž a nebude žádný důvod ostře postupovat“ – dokládá depeše ze zasedání.

Nastoupil Heydrich – Říše tím rezignovala na kolaboraci s dosavadní vládou a dvojitou tvář okupační politiky, nastala vláda teroru a po Heydrichově smrti ještě pokleslejší forma v podobě K. H. Franka. Protektorátní vláda spolu s prezidentem Háchou se stala loutkou v rukou nacistů a na dlouhou dobu tak pohřbila šanci na osvobození země – v očích mezinárodních pozorovatelů totiž oficiálně spolupracovala s Hitlerovým Německem.

Byla přítom i jiná možnost. Beneš vyzýval Háchu a protektorátní vládu, aby odstoupili, už na jaře 1941: „*Protektorát už nám nepomůže, válku neprohráme a dáváme svým vstřícným gestem akorát triumfy do ruky komunistům a Moskvě.*“² V době, kdy se Berlín chystal na Moskvu, měla podle něj vláda rezignovat – světu by tak dokázala, že uznává Benešovu autoritu a odmítá nacistickou okupaci. To se nestalo – v Praze převládl strach z možného krveprolití. V den Heydrichova nástupu byl ještě čas podat demisi – po návštěvě Heydricha u Háchy ale naopak všichni ministři konstatovali ochotu ke spolupráci. Jak napsali historici Gebhart a Kuklík: „*Možnost učinit aktem demise gesto nesporného mezinárodního politického významu pro československou věc tím byla ztracena.*“³ Londýn musel přikročit k veřejnému odsouzení protektorátní vlády a Háchy. Bylo zapotřebí zlepšit v očích spojenců obraz Čechů – pomalu se tak začal rodit plán operace Anthropoid...

Poznámky k 2. kapitole

1. Milotová, Jaroslava a kol.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Teps, Praha 1991, s. 10
2. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996, s. 176
3. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996, s. 195

3. Heydrichův nástup do úřadu

3.1 Heydrich přijíždí do Prahy

27. 9. 1941 vydala ČTK úřední zprávu o tom, že říšský protektor Neurath z důvodu nemoci požádal o uvolnění z funkce. Hitler proto jmenoval – na dobu než se Neurath uzdraví – zastupujícím říšským protektorem Reinharda Heydricha. Vyskytla se řada názorů, proč na pacifikaci českého odboje byl vybrán právě Heydrich. Jedním z možných výkladů je, že v Berlíně se potřebovali Heydricha zbavit (např. Himmler se tehdy velice silně obával, že Heydrich usiluje o jeho místo šéfa SS) a přeložením do Prahy omezit jeho rostoucí vliv (mluvilo se o něm jako o možném nástupci Hitlera). Češi měli z Heydrichova příjezdu smíšené pocity – na jedné straně se obávali jeho řízné ruky, na straně druhé byli rádi, že byl jmenován „říšský Němec“ Heydrich, nikoliv „sudetský Němec“ K. H. Frank, který Čechy nenáviděl.

Den poté vyšla informace i v protektorátních novinách. V Poledním listu byla zpráva uvedena obrovským titulkem „Říšský protektor svobodný pán von Neurath onemocněl – SS Obergruppenführer generál Heydrich ustanoven zástupcem říšského protektora“. V novinách zdůrazňovali, že von Neurath sám požádal o uvolnění z funkce kvůli nemoci: *„Vůdce nemohl za těchto okolností vyhověti žádosti říšského protektora a pověřil SS Obergruppenführera Heydricha na dobu nemoci říšského protektora von Neuratha výkonem funkce říšského protektora v Čechách a na Moravě.“*¹

Stěží mohly oficiální noviny napsat něco jiného, říšské ministerstvo propagandy mělo za úkol situaci v tisku nedramatizovat, zejména zabránit výkladu, že Německo situaci v protektorátu nezvládá a proto poslalo do boje Heydricha.

3.2 Výjimečný stav a stanné soudy

S čilou propagandou začaly noviny hned následující den, 29.9.1941. Heydricha prezentovaly jako sebevědomého, neoblomného, tvrdého, ale spravedlivého vojáka a politika, který „nebude mít slitováním nad těmi, kdo se proviňují proti Říši, ale bude štědrý k těm, kdo budou poctivě pracovat.“ Na titulní straně otiskly Heydrichovu podobiznu v uniformě, k ní připojily životopis a oficiální zprávu ČTK o tom, že se ujal úřadu. Výmluvným dokladem

toho, že nastolení pořádku v protektorátu myslí Heydrich smrtelně vážně, mělo být otisknutí **Nařízení o vyhlášení civilního výjimečného stavu**. Tím byla Čechům a Moravanům odebrána základní práva a došlo také k zřízení stanných soudů. Současně vešel v platnost nový zákon o shromažďování, podle kterého byla „česká shromáždění všeho druhu, divadelní představení, koncerty a všechny ostatní české kulturní, jakož i sportovní podniky zakázány“². Zároveň bylo u všech nařízení viditelně označeno, že jsou to nařízení, která sice vcházejí v platnost nyní, ale podepsal je již Neurath. Tímto postupem si chtěla okupační správa zajistit, aby nebyla česká veřejnost hned od počátku proti novému protektorovi zaujata.

Nejvíce si s titulní stranou, která měla okamžitě ilustrovat nové poměry v protektorátu, pohrál Polední list. K již zmíněným informacím přiřadil útočný sloupek svého nejaktivističtějšího novináře Karla Wenera „V hodině dvanácté zapřisaháme!“ – v něm se Werner obrací k Čechům a zastrahováním je nabádá ke kolaboraci nebo alespoň poslušnosti.³ Na první straně se objevuje také zpráva o **zatčení generála Eliáše**, předsedy protektorátní vlády. Ten byl po dobu trvání okupace ve styku s odbojem a udržoval spojení s prezidentem Benešem v Londýně. Celá Eliášova vláda s prezidentem Háchou se považovala za legitimní zástupce londýnské vlády v protektorátu. K Frankovi se indicie o Eliášově činnosti dostávaly v průběhu celého roku 1941, pravá doba pro jeho zatčení ale přišla až s Heydrichem.

To, jakým způsobem novináři zpracovali fakt, že Heydrich přijel do Prahy, podle mého názoru zcela odpovídá pokynům, které obdrželi 26. září na pravidelné tiskové konferenci: „1.Četkou přijde vyhláška. 2. Zpráva, že byl zatčen Eliáš a odevzdán lidovému soudu k odsouzení. 3. Projev Heydrichův bude vydán, ale neotiskujte jej, máte jej jako materiál k článku na vysvětlení. ČTK vydá též obrázky Heydricha.“⁴

3.3 Proti všem

Po svém zatčení byl Eliáš zbaven funkce ministerského předsedy a v rychle zinscenovaném procesu odsouzen k smrti. O tomto „procesu“ referoval docela podrobně český tisk. Po úřední zprávě ČTK ze dne 2. 10. 1941, ve které se píše, že Eliáš pro nadřezování nepříteli a pro přípravu velezrady a zemězrady byl odsouzen k trestu smrti, se o den později objevují další podrobnosti.

V těch samých dnech protektorátní tisk intenzivně pracoval na Heydrichově obrazu a „přetváření“ českého myšlení. K tomu si vypůjčil i státního prezidenta Emila Háchu. Hácha byl podle svědectví manželky generála Eliáše v tu dobu už velmi zlomený starý muž, který

nedokázal Heydrichovi vzdorovat a prakticky bez odporu vyklidil pole.⁵ I když s nacisty hluboce nesouhlasil a písemně intervenoval u Hitlera, Eliáše osvobodit nedokázal a „vládnutí“ se mu pomalu rozplývalo v rukou. A přesně takový poddajný Hácha se novinářům hodil. Ze setkání, které bylo plně v Heydrichově režii, přinesl tisk tyto závěry:

Venkov: „...když německý národ se svými spojenci nese krvavou daň, musíme i od Čechů požadovat větší porozumění pro jistá odříkání.“

Polední list: Na schůzce Heydrich Háchu informoval o nutnosti opatření „... jež byla učiněna v zájmu bezpečnosti a pořádku v Protektorátě, jakož hlavně i k ochraně jeho pracujícího obyvatelstva.“⁶

2. října Venkov opět velebil Háchu v článku „Česká politika musí být jedině politikou Dr. Háchy“ – zpráva se odvolává na projev Háchy, kde zaznělo, že Česko je vklíněno do životního prostoru Německa, a od něj se musí odvíjet jeho orientace.⁷ Podobně činila i Národní politika a Polední list už 30.září:

„... Zejména to byl náš státní prezident, který za žádných okolností neopominul zdůrazňovati, že žijeme ve středu evropského prostoru vedeném německým národem a že z této skutečnosti musíme vycházeti při všech svých politických a národních úvahách. Chápeme-li tuto první a základní skutečnost, musíme se samozřejmostí pochopiti i důsledky, které z toho plynou. Musíme pochopiti, že v tomto prostoru vedeném Říší, nebude nikomu dovoleno dělati politiku nebo cokoli jiného proti Říší. Tím méně, uvědomíme-li si, že žijeme uprostřed války a že tato válka se vede pro ochranu evropských životních zájmů, jednak proti plutokracii, jednak proti bolševismu.“⁸

„Jestliže dnes znovu vybízíme náš lid, aby neposlouchal bankrotéry v Londýně a Moskvě, aby poctivě pracoval, potíral jak jen může pokoutný prodej a nedal se okrádat nesvědčitými předražovateli, plníme tím znovu jen svou novinářskou povinnost k národu a držíme se přísně vzoru pana státního prezidenta doktora Háchy. Energická osobnost nekompromisního vykonavatele Vůdcových rozkazů, pana zástupce říšského protektora generála Heydricha je nám zárukou a budoucnost to potvrdí do posledního písmene, že nemluvíme nijak do větru. Ti, kdo nám ani nyní neuvěří, ti brzy pocítí ruku tohoto řízného vojáka, a naopak zase ti, kdo projeví národní kázeň a porozumění pro úkoly a povinnosti českého lidu v této době, mohou se spolehnouti na jeho spravedlivou a čestně i upřímně míněnou ochranu.“⁹

Tisk rovněž přinášel fotografie Heydricha – jednou samotného, podruhé s Háchou, potřetí zas s Frankem – které nesouvisely s žádnou uveřejněnou zprávou a často nebyly ani okomentované. Hojně komentované byly naopak rozsudky stanných soudů, které se od října pravidelně objevovaly na stránkách novin. V drtivé většině případů se jednalo o tresty smrti za přečiny, které jsou z dnešního pohledu směšné – například střádání větších zásob jídla. Cílem bylo zastrašit obyvatelstvo a uvolnit Němcům cestu k českým zásobám a majetku. V kombinaci s neustálým oslavováním válečných úspěchů, silně tendenční rétorikou novinářů, i udavačskou rubrikou Zrádci národa měl tisk nacistům dopomoci k naplnění jejich cílů.

Okamžitě po příjezdu do Prahy začal Heydrich naplňovat také svoje představy o „**konečném řešení židovské otázky**“. Na jeho pokyn vešlo v platnost opatření namířené jak proti Židům samotným, tak proti jejich přátelům. Někteří Češi totiž po zářijovém zavedení povinného nošení žluté Davidovy hvězdy pro všechny Židy vyjadřovali svým židovským spoluobčanům podporu a nosily hvězdy také. V nařízení se mimo jiné uvádělo: „...*Židovské synagogy a modlitebny neslouží již po delší dobu náboženským účelům, nýbrž se staly středisky pro všechny židovské subverzivní živly a ohnisky ilegální šeptané propagandy. Z tohoto důvodu jsem nařídil, aby všechny židovské modlitebny a synagogy byly s okamžitou platností uzavřeny...jistě české kruhy se k Židům chovají zejména v poslední době velmi přátelsky. Většinou jde o české živly, které chtějí prokázat i jinak své protiríšské smýšlení. Nařizuji státní policii, aby policejné zakročila proti Čechům, kteří na ulici a ve veřejných místnostech zvláště demonstrativně prokazují své přátelství k Židům.*“¹⁰ Heydrich rovněž zahájil přípravy ghetta v Terezíně, první vězňové do něj přišli 24. listopadu 1941.¹¹

Novináři antisemitskou rétoriku po Heydrichově nástupu do funkce ještě vyostřili. Na tiskové konferenci 3. října 1941 po nich Wolfgang Wolfram von Wolmar chtěl toto: „*Požadujte evakuaci Židů ze všech měst Protektorátu s největším důrazem. Uveďte příklad, jak ten Žid bil dítě a byl u soudu osvobozen.*“¹²

3.4 Dvě rány pro protektorátní tisk

První větší otřes zažili redaktoři oficiálních novin ještě před příchodem Heydricha do Prahy. 14. září 1941 vyzval londýnský rozhlas občany protektorátu, aby po dobu týdne nekupovali tisk a demonstrovali tím protest proti kolaborujícím novinářům: „...*než špatné noviny, to raději žádné noviny...nebudte podporovateli Goebbelsovými a jeho českých inkoustových žoldáků.*“¹³ Výzvy vyvolaly vlnu nevole ze stran českých redakcí, které se pak

v následujících týdnech donekonečna vášnivě ospravedlňovaly a na straně druhé hanobily jména všech, kteří po Mnichovu emigrovali a nyní ze zahraničí spolupracovali s domácím odbojem. V souvislosti s posloucháním ilegálního londýnského rozhlasu bylo souzeno a popraveno mnoho protektorátních občanů, v některých pražských čtvrtích a dalších městech docházelo k hromadnému **zabavování rozhlasových přijímačů**. Takové zásahy noviny s povděkem kvitovaly a na svých stránkách podporovaly. Formou zastrasování, výhrůžek, smšesící demagogie, lží a polopravd se všemožně snažily o to, aby lid upustil od poslouchání londýnského rozhlasu. Přitom všem neopomněly zdůraznit, že „je zájmem českého lidu číst české noviny“. Navzdory úporným snahám okupační správy a tisku zastavit poslouchání londýnského rozhlasu a odvrátit nekupování českých novin, předčil výsledek bojkotu protektorátního tisku vše, co dosud bylo během války zde propagandisticky organizováno. Podle zprávy řídicího úseku SD klesl prodej některých novin až o 70%.¹⁴ Reakce českých novin na tento fakt se dá přirovnat k reakci rozvztekleného malého dítěte, které ale umí zatnout dráčky, když je v ohrožení.

Této role se zhostil v první řadě Polední list: „*Najdou-li se u nás naivní lidé, kteří poslechnou žida Laušmana a budou bojkotovat český tisk, bude to mít dvojí následek: tyto lidé se veřejně přiznávají k tomu, že nevěří českému tisku a že poslouchají anglický rozhlas. Bude tedy předně učiněno opatření, aby rozhlas poslouchat nemohli. Pak budou brečet, že jsou pronásledováni, že jim to zlí Němci vzali drahý rozhlasový aparát, na který oni si tak dlouho šetřili. Za druhé, a to už velmi jasně naznačil „Der neue Tag“, nestojí-li Češi, čeští lidé, o to mít noviny psané ve své mateřštině, pak se tím dá ušetřit velmi mnoho papíru, který je přece cennou surovinou. Protektorát nemá dostatek novinového papíru, musí jej dovážet z Říše, Němci jej také nemají nadbytek, ale dávají co mohou, sami omezili svůj tisk, aby se s námi mohli o papír rozdělit, vnucovat nám ho však nebudou. Když čeští lidé nechtějí, tak nechtějí, nedá se nic dělat, pak ovšem budou ti, kteří včera bojkotovali české noviny, zítra naříkat, jak nás tady utiskují, že už ani české noviny žádné nemáme.*“¹⁵

Polední list v tomto článku splnil přesně to, co novinářům – navzdory faktu, že bojkot byl v té době už na ústupu – 19. září 1941 nařídil Wolfram na tiskové konferenci: „*Věc s bojkotem novin: Ačkoliv to už zase klesá, přece si na německé straně lámou hlavu, zda má být ponechán český tisk, když českému lidu na tom nezáleží. Cituji dnešní noticku z „Der Neue Tag“: Říše tím ušetří mnoho papíru. O tom pište. Když si český lid přeje, aby se s ním tak jednalo, dá se to velice lehce udělat. Dr. Crha na to velmi správně poukázal, a kdo tomu nerozumí, nezaslужuje číst noviny ve svém vlastním jazyku. Tak si mají počínat všichni novináři.*“¹⁶

V období bojkotu tisku docházely do redakcí českých novin **anonymní dopisy** obviňující české redaktory z kolaborace s nacisty. Výmluvná je reakce šéfredaktora Národní politiky Václava Crhy: „...Novináři prý jsou zaprodaní a piší za peníze. Je zajímavé, že se tento pozůstatek naší bývalé demokracie objevuje právě nyní. Tehdy za bývalého režimu koalických stran si často partajní novináři vyčítali, co dělá ten či onen novinář za cizí peníze. Bohudík, tyto poměry se změnily. Dnes vydavatelstva všech novin upravila podle zákona platové poměry novinářů tak, že se novináři nemusí dávat kupovat. Novinář má dnes jiný úkol než měl dříve a je též na tom lépe, než byl kdy předtím. Ovšem naprosto to nejsou statistické příjmy jak o nich mluví šeptanda. A dokonce již nikoli z toho pramene, z jakého by snad je rádi viděli anonymní nepřátelé našeho tisku.“¹⁷

Ačkoliv o tom nejsou přímé doklady, podle mého názoru úspěch londýnské agitace ohledně bojkotu tisku významně přispěl k tomu, aby Heydrich odjel do Prahy co nejdřív.

Tisku ale po zářijovém bojkotu iniciovaném londýnskou vládou zasadila další ránu **smrt aktivistického novináře Karla Lažnovského** – šéfredaktora Českého slova. Ten byl na setkání s ostatními novináři na úřadu vlády otráven a po několika dnech ošetřování v jednom z SS lazaretů zemřel. Otázkou dodnes zůstává, zda Lažnovského v nemocnici „nedorazili“ samotní Němci, kterým jeho smrt mohla posloužit k dalšímu teroru a vraždění v protektorátu. Jisté ale je, že tzv. chlebičková aféra měla v tisku velikou dohru. Pohřeb Lažnovského, jeho osobnost, i celá událost se na několik dnů stala ústředním motivem všech oficiálních novin. V Poledním listu například Gustav Dörfl napsal: „Zabili nám kamaráda. Jen proto, že byl poctivý a statečný...“¹⁸

V době Lažnovského pohřbu byla tématika nezávislosti českého tisku obsažena snad ve všech člancích. Výjimečná nebyla provolání jako: „Tisk slouží jen a jen národu, jeho dobru, jeho rozumnému vedení, tisk razí národu cesty pro jistou budoucnost. Takový zůstane a žádné zrůdčování a atentáty jej s této cesty nesvedou.“¹⁹ Z vraždy Lažnovského byl obviňován především londýnský rozhlas, který „svými výzvami vyprovokoval k nerozvážné činnosti české lidi“. Současně byla ražena teorie, že popularita českých novin neustále stoupá a že prý „v mnoha prodejnách jsou již kolem desáté hodiny všechny noviny rozebrány. Takový je dnes zájem o český tisk.“²⁰

Smrt Lažnovského byla mnohými redaktory téměř kanonizována. Karel Lažnovský byl označován za apoštola moderní české žurnalistiky a svými činy přirovnáván k osobě Aloise Rašína. K dovršení celé demagogie bylo doposud Rašínovo nábřeží přejmenováno na Nábřeží Karla Lažnovského. Vdova po něm z nařízení Heydricha dostávala vysokou rentu.

3.5 Eliášovo vězení

Chlebičková aféra ale měla víc obětí. Byl to především předseda vlády Alois Eliáš, který byl kvůli tomu podrobován krutým výslechům – gestapo se totiž domnívalo, že Lažnovský se otrávil chlebičkem, který pocházel z kuchyně Eliášových. To po válce Jaroslava Eliášova popřela – jedovaté chlebičky musel podle ní donést do úřadu někdo jiný.²¹ Objevily se ale jiné důkazy. V únoru 2006 Mladá Fronta Dnes zveřejnila informace o tom, že za vraždou Lažnovského skutečně stál Alois Eliáš. Podle deníku dokonce „*koupil chlebičky v pražském lahůdkářství u Lipperta, do nichž pak lékař - premiérův známý - vstříkl bakterie tyfu, tuberkulózy a klobásového jedu botulotoxinu. Otrávenými chlebičky pak Eliáš novináře pohostil na Úřadu vlády. Několik z nich mělo vážné zdravotní potíže, ale jen Karel Lažnovský otravě podlehl. Neobvyklý čin premiéra Eliáše, kterého později nacisté popravili, vypátrali po několikaleté práci badatel Jaroslav Čvančara s Janem B. Uhlířem z Vojenského historického ústavu. „Jisté náznaky o této Eliášově akci jsme měli již dříve, ale až dnes máme v ruce přesvědčivé důkazy: pitevní protokol Lažnovského a zejména poznámky lékaře M. K., jehož rodina podíl svého příbuzného na Lažnovského smrti desetiletí tajila,“ říká Čvančara. Citlivé je to pro ni i dnes, takže si nepřeje jakoukoliv publicitu. „Mají obavy, že lidé odsoudí lékaře, který podal člověku jed,“ vysvětluje Uhlíř.“²² Celé znění článku uvádím v Přílohách.*

Nacistům každopádně Lažnovského otrava posloužila jako důvod k obsazení a rabování Eliášova domu. I přes přísné represe se Eliášovi dařilo udržovat ve vězení styk s pražským podzemím a odbojem – hlavně díky několika skalním přátelům, ale i podplatitelným gestapákům.

Heydrich nicméně nedovolil, aby byl Eliáš zachráněn. V tisku rozpoutal kolem jeho osoby polemiku jakožto o zrádci a asociálním živlu. V prvním říjnovém týdnu vydaly noviny několikastránkový přepis soudního přelíčení s Eliášem, samozřejmě hojně okomentovaný.

Sedmého října vydal Polední list dokonce faksimile prohlášení, napsaného Eliášem. Mluvílo se v něm hlavně o sounáležitosti Čech a Moravy k Říši, o tom, aby lidé pokojně pracovali a neodporovali.²³ Jednalo se o podvrh, což dokazuje i rukopis a bezvadná němčina, kterou Eliáš nevládl. V jiném prohlášení se zas Eliáš distancoval od odboje a varoval před ním i Čechy. Při poválečném procesu s Frankem se ale ukázalo, že toto prohlášení učinil pod výhrůžkou popravy 20 tisíc Čechů.

3.6 Milovník umění

Novináři prezentovali Heydricha nejen jako rázného vojáka, ale na druhé straně i jako milovníka a znalce umění. V Praze si Heydrich oblíbil hlavně Rudolfínem a označil jej za stánek německého umění. O slavnostním aktu v Rudolfínu, po němž se v této budově měly odehrávat výhradně německá představení a koncerty germánských skladatelů, referovaly všechny noviny. Heydrich navíc prohlásil: „...*věčným vzorem budíž vám všem největší umělec a tvůrce, největší Němec: Adolf Hitler!*“ Načež Rudolfínem třikrát zaznělo Sieg-heil!²⁴

Polední list obdivoval „umělce“ Heydricha už 2 týdny předtím: „*Generál Heydrich je známým milovníkem umění – pochází z umělecké rodiny, sám s nadšením hraje na housle a vystupoval dokonce na veřejných koncertech, na kterých mistrovsky hrál Beethovenovy „Romance“.*“²⁵

18. října pak Heydrich udělil Kulturní cenu říšského protektora – jak jinak než třem Němcům – na Pražském hradě jim pak předal diplomy a po 10 tisících říšských marek.²⁶

3.7 Cukrem a bičem

Svou dvojjakou tvář Heydrich projevoval i nechvalně známou metodou cukru a biče. Na jedné straně chtěl sílu obyvatel protektorátu paralyzovat, ale zároveň potřeboval, aby zbrojní průmysl jel na plné obrátky. Za přítomnosti novinářů slíbil 25. října 1941 na pražském hradě 39 zástupcům dělnictva **zvýšené příjmy tuků** a tabáku, dále pracovní obuv, kantýny a přídavky na děti.²⁷

Venkov pak neopomněl po další dva dny zdůrazňovat, že do protektorátu tak bude proudit velkorysá pomoc z Říše a Češi by za ni měli být vděční.²⁸ Činil tak z prostého důvodu – bylo mu to nařízeno vedoucím kulturně-politického oddělení Úřadu říšského protektora Wolfgangem Wolframem von Wolmarem na jedné z tiskových konferencí. Novináři měli podle Wolframa připomínat slova zastupujícího protektora, že „*ted' přijdou do všeobecného zásobování potraviny, které dříve mizely v podlouhém obchodě. Ale protektorát nebude oplývat medem a strdím... Zvlášť vyzvedněte, že zvýšení dávky tuku bylo umožněno jen tím, že to dodala říše. Také obilí se dováží z říše. Mluvte o velmi značných množstvích. Zastupující říšský protektor mluvil o několika stech tisících tun. Že se říšský protektor zmínil o osobním zásahu Vůdce v těchto věcech, o tom nemluvte.*“²⁹

S vžitou teorií o cukru a biči nesouhlasí Kárný – podle něj šlo především o bič: „...z Heydrichova poznání a politické a ekonomické důležitosti zabezpečení výživy byly vyvozeny

pouze bombastické propagační akce, jejichž nicotný přínos a negativní důsledky v reálném životě lidé snadno poznali.“³⁰

Heydrichovu sociální „spravedlnost“ predikoval už 2 týdny před vyjednáváním s dělníky novinář Pavel Křepela: „... až přijel do Prahy zastupující říšský protektor generál Heydrich. Jeho rázná, vojácká povaha nesnáší nespravedlnost a hlavně ne sociální nespravedlnost...“³¹

První měsíc svého úřadování završil Heydrich děkovnými pozdravy obyvatelstvu prostřednictvím novin. Údajně dostal tolik dopisů projevujících loajalitu, že se rozhodl poděkovat alespoň touto cestou.³² První týdny Heydrichova působení potvrdily poslání, se kterým do Prahy přišel: „*Nezajímá mne vůbec nic – kromě jednoho cíle – aby byl v tomto prostoru plně využit jeho hospodářský potenciál. Co tomuto cíli škodí, budu potlačovat, ať to přijde odkudkoli; co mu slouží, budu podporovat.*“³³

O účinku svých opatření a jejich působení na protektorátní obyvatelstvo referoval Heydrich už 9. října 1941 Lammersovi: „*Německé obyvatelstvo vnímá změnu a různá opatření jako úlevu, až na pár reakcionářů, šlechticů a kruhy spřízněné s čechy, a na jednotlivce z německých úřednických a armádních kruhů. České obyvatelstvo přijímá různá tato opatření – podle různých povolání – také různě. Nejvyrovnanější je dělnictvo... Průměr je ustrašený a zakřiknutý: Inteligence a šovinisticky naladěné kruhy se drží sice zpátky, několik neopatrných vyjádření ale dokazuje, že jejich nevráživost vůči všemu německému už sotva co překoná. Obávají se však dalšího decimování a s ohledem a a výzvy anglického rozhlasu – Všecko zastavit – se tudíž chovají do značné míry zdrženlivě.*“³⁴

Poznámky k 3. kapitole

Řada článků ve sledovaných denících nebyla podepsána svými autory, tudíž užívám zkratku nesg. – nesignifikováno. Některé články nebyly ani pojmenované, pouze ohraničené zalomením, u nich uvádím pouze zdroj.

1. Nesg.: *Říšský protektor svobodný pán von Neurath onemocněl – SS Obergruppenführer generál Heydrich ustanoven zástupcem říšského protektora*. Polední list, 28.9.1941, ročník 15, č. 269, s. 1
2. Nesg.: *Zástupce říšského protektora ujal se úřadu*. Venkov, 30.9.1941, ročník 36, č. 230, s. 1
3. Werner, Karel: *V hodině dvanácté zapřisaháme!* Polední list, 29.9.1941, ročník 15, č. 269, s. 1
4. Kopplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s. 428.
5. Eliášová, Jaroslava: *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. 1. vydání. Práh, Praha 2002.
6. Venkov, 1.10.1941, ročník 36, č. 232, s. 1 + Polední list, 1.10.1941, ročník 15, č. 271, s. 1
7. Nesg.: *Česká politika musí býti jedinečnou politikou Dr. Háchy*. Venkov, 2.10.1941, ročník 36, č. 233, s. 1
8. Nesg.: *Pro kázeň a vědomí odpovědnosti*. Národní politika, 30.9.1941, ročník 59, č. 272, s. 1
9. Nesg.: *Český tisk mluvil pravdu* Polední list, 30.9.1941, ročník 15, č. 270, s. 2
10. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 27
11. Kol. autorů, c.d. s. 27
12. Kopplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s. 435
13. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 202
14. Milotová, Jaroslava: *Protektorátní tisk a židovská otázka*. IN: Tereziánské studie a dokumenty. Ed.: Miroslav Kárný, Margita Kárná. Academia, Praha 1996, s. 143
15. Nesg.: *Kdo je Laušman?* Polední list, 21.9.1941, ročník 15, č. 261, s. 1

16. Köpplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s. 420
17. Crha, Václav: *Proti anonymům*. Národní politika, 23.9.1941, ročník 59, č. 265, s. 1
18. Gustav Dorfl: *Padl hrdina* Polední list, 12.10.1941, ročník 15, č. 282, s. 1
19. Nesp.: *Tisk slouží jen národu*. Venkov, 15.10.1941, ročník 36, č. 243, s. 3
20. Nesp.: *Zájem o český tisk*. Polední list, 12.10.1941, ročník 15, č. 282, s. 4
21. Eliášová, Jaroslava: *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*. Práh, Praha 2002
22. Nesp.: *Protektorátní premiér Eliáš otrávil nacistické novináře*. Mladá Fronta Dnes, 20.2.2006.
23. Nesp.: *Politická zpověď Eliášova*. Venkov, 7.10.1941, ročník 36, č. 236, s. 3
24. Nesp.: *Slavnostní státní akt v Rudolfinu*. Polední list, 17.10.1941, ročník 15, č. 287, s. 1
25. Nesp.: *Generál Reinhard Heydrich, zastupující říšský protektor, ve Stavovském divadle*. Polední list, 3.10.1941, ročník 15, č. 273, s. 3
26. Nesp.: *Kulturní cena říšského protektora udělena* Venkov, 21.10.1941, ročník 36, č. 248, s. 1
27. Nesp.: *Generál Heydrich pomáhá dělníkům* Polední list, 25.10.1941, ročník 15, č. 295, s. 1
28. Nesp.: *Velkorysá vyživovací pomoc Říše protektorátu Čechy a Morava*, Venkov, 25.10. + 26.10, ročník 36, č. s. 1
29. Köpplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003.
30. Mílotová, Jaroslava: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Teps, Praha 1991.
31. Křepela, Pavel: *V protektorátě musí vládnout sociální spravedlnost*. Polední list, 10.10.1941, ročník 15, č. 280, s. 3
32. Nesp.: *Říšský vedoucí Himmler navštívil Prahu*, Polední list, 30.10.1941, ročník 15, č. 300, s. 1
33. Deschner, Gunther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 212
34. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Prostor, Praha, 1999, s. 254

4. Ve znamení kultury

4.1. „Svatováclavská tradice“

Heydrichova koncepce okupační politiky počítala s tím, že českou společnost je třeba odpolitizovat, vnitřně rozdělit a plně zapojit do válečné výroby. Jedním z prvních kroků bylo zbavit národ symbolů samostatné národní a státní existence.

19. listopadu 1941 předal prezident Hácha čtyři ze sedmi klíčů od korunovačních klenotů Reinhardu Heydrichovi. Noviny celou událost označily jako „**Symbolický akt na pražském hradě**, kde si oba muži slavnostně prohlédli klenoty a pak si navzájem vyměnili klíče od klenotnice.“ Od 15. března 1939 měli nacisté v držení tři ze sedmi klíčů, zbylé čtyři měl u sebe Hácha. Po 19. listopadu 1941 se situace obrátila – Hácha odevzdal všechny klíče Heydrichovi – ten mu jako „gesto důvěry“ vrátil do úschovy tři: „...*a tak vracím vám ze sedmi klíčů, které jsou v mém držení, tři klíče do vaší ochrany. Spatřujte v tom důvěru a závazek zároveň.*“¹ Celý akt jasně dokázal, kdo je pánem v domě...

Aktivističtí novináři tak měli další záminku, jak spojovat český osud s Říší. O „slavnostním aktu ve Svatováclavské kapli“ psaly shodně všechny oficiální deníky, jako Národní politika, České slovo, Národní střed, Lidové noviny, Polední list, Venkov a další. Svoji troškou do mlýna přispěl i samotný Heydrich – podle něj se už i knížata Václav a Boleslav přikláněla k Velkoněmecké říši a ostře vystupovali proti východu: „...*Václavská tradice skrývá v sobě poznání, že Čechy a Morava budou vždy velké s Říší a vždy slabé bez Říše.*“² **Svatováclavská tradice** se stala těžištěm Heydrichovy propagandy. Patron české země Václav totiž chtěl z křesťanství učinit vládnoucí náboženství a tak spojil Čechy s myšlenkami říšské jednoty v politickém a náboženském smyslu. Heydrich proto jeho osobnost obratně využil ke zdůvodnění vlastní politiky. Jakékoli činy Čechů, které neladily se zájmy Říše, byly podle něj „nepochopením svatováclavské tradice“.³ Tato koncepce byla podporována širokým spektrem kolaborantů – k zvrácení protiněmecké nálady v české společnosti Heydrichovi vycházeli vstříc především aktivističtí novináři, úředníci i protektorátní vláda.

V tisku se články zdůrazňující **tradici česko-německého přátelství** začaly objevovat s rostoucí intenzitou. Redakce novin na pokyn tiskového oddělení úřadu říšského protektora užívaly v této spojitosti metodu cukru a biče – jednou přinesly pozitivně laděný článek vyzdvihující rovnoprávnost obou národů, podruhé vyhrožovaly přísnými tresty až likvidací

v případě nezájmu nebo dokonce bojkotu proněmecké linie v protektorátu. Příkladem může být úryvek z článku Pavla Křepely „Němec – přítel nebo nepřítel“, ve kterém se odvolává na slova ministra propagandy Goebbelse: : „*Není v našem zájmu dotýkati se hospodářské, kulturní nebo sociální svébytnosti českého národa. Mezi oběma těmito národy musí býti ovšem vytvořena jasná základna pro vzájemné dorozumění. Musíme se potkati buď jako přátelé nebo jako nepřátelé. Myslím, že tak dalece nás znáte již z minulosti: Němci dovedou býti hroznými nepřáteli, avšak také velmi dobrými přáteli. Dovedeme podati příteli ruku a skutečně loajálně s ním spolupracovati. Dovedeme však také bojovati proti nepříteli až do jeho zničení.*“⁴

Na stížnosti českého lidu na represálie učiněné okupační správou reaguje Venkov nelítostně: „*Byly to jistě české a židovské živly, které tak dlouho štvaly a prováděly podkopnou práci, až Říše musela zasáhnouti, aby obnovila pořádek a rušitele potrestala.*“⁵ Werner z Poledního listu dodává: „*Skutečnost, že Německo válku vyhrálo, znamená také, že začlenění Čech a Moravy do Velkoněmecké říše je trvalým a neměnitelným stavem. Buďto budeme mít jako národ tolik životní síly a prostého pudu sebezachování, abychom se aktivně včlenili do nového uspořádání Evropy, anebo jako národ zahyneme. Vedle tohoto buďto a nebo není třetí cesty.*“⁶ Zde se také objevuje nikoliv ojedinělý výrok o vítězství Říše, o kterém byli aktivističtí novináři přesvědčeni.

Fakt, že propaganda se dá provádět opravdu různými způsoby, dokazuje závěrečný úryvek z článku „Praha mezi včerejškem a dneškem“, uveřejněném v Poledním listu: „*Myslí na to, že Labe teče dále na sever do Německé říše a do německého moře? Myslejí na to, že tato voda, která protéká mezi Vyšehradem a Hradčany, je nejen věčnou učitelkou, ale také věčnou ukazatelkou směru a spojuje český prostor jako přírodou utvořená žila s německým prostorem? Myslejí na to, že Praha leží na Vltavě a patří právě tak k německému prostoru a Říši jako Vltava k říčnímu systému Labe, které je srdeční cévou německé země? Vltava mumlá svými vlnami, den co den tomuto tisíciletému městu do ucha: teču do Labe, teču do Říše, teču do německého moře. Existuje však v Praze mnoho lidí, kteří této řece nerozumějí. Jsou to mnozí, kteří si zacpávají uši. To jsou ti nepolepšitelní, to je ta plevel v pražských ulicích. Plevel však nutno vyplít.*“⁷

Seznámit Čechy s mocí a kulturním rozmachem Německa měla **výstava Německé knihy v Praze**. Noviny o ní hojně referovaly, o recenzi v pravém slova smyslu ale nemůže být řeč. Veškeré odkazy k výstavě se nesly v pronacistickém duchu. Například Národní politika psala: „*Uspořádání výstavy vyniká přehledností a vkusem, ...knihy jsou ve vitrinách*

samých nebo na stěnách doprovázeny výmluvnými snímky, ve kterých tu bylo nashromážděno velké množství dokumentárního materiálu nejen o hrůzách bolševictví a anglickém hospodářství v koloniích, ale i o kulturním přínosu Čech a Moravy.“⁸ Výstava dávala českému návštěvníkovi na vědomí jeho podřazenost vzhledem k Říši. Arizace, započatá ihned po obsazení českých zemí, přecházela do své závěrečné etapy – germanizace.

4.2. Heydrichovy „úlevy“

Kromě výstavy směli Pražané zase do divadel. Poslední říjnový den Heydrich opět povolil provoz Národního a Prozatímního divadla. Venkov zareagoval těmito slovy: *„...nepochybujeme o tom, že se mezi námi neobjeví jediný rušitel klidu a pořádku a že vzorné chování českého lidu bude odpovědí na úlevy, jichž se mu dostává od pana zastupujícího říšského protektora.“⁹*

K **znovuotevření divadel** přitom dostali žurnalisté následující pokyny: *„Ode dneška hraje Národní divadlo. O tom bylo rozhodnuto před zcela krátkou dobou a bylo to oznámeno ministerstvu školství. Ve větších člancích to zaznamenejte ke konci týdne s tím, že je to první uvolnění v kulturním oboru následkem klidu po ostrých opatřeních. K tomu můžete poznamenat, že toho nebylo třeba, ale že muselo přijít trpké naučení, aby přesvědčilo jisté kruhy. Tentokrát to ještě šlo. Podruhé by snad Národní nebylo zase otevřeno po tak krátké době.“¹⁰*

O tři dny později komentovala Národní politika Heydrichův výnos o zrušení zákazu sportovních a kulturních podniků: *„...je nepochybné, že česká veřejnost nezklame důvěru, jejímž výrazem je zrušení zákazu veřejného kulturního života. Je důkazem toho, že Říši a jejím představitelům nejde a nešlo o potlačování kulturních a jiných hodnot českého národa, jak se nám snažila namluvit nepřátelská propaganda...“¹¹*

Šeptanda nicméně sílila, lidé se obávali toho, že z Národního divadla udělají Němci operetu – takové nálady měl tisk nařizeno utnout hned v počátku, Venkov tyto lidi hned odsoudil: *„Byl to tentýž druh lidí, kteří před dvěma lety říkali: V severním Německu se staví 3 velké koncentrační tábory pro 4 miliony Čechů. Žádné tábory se nestavěly a také na Národní divadlo si Němci zuby nedělali.“¹²*

Vedle aktuálních událostí rozebíral protektorátní tisk v listopadu také uplynulé týdny Heydrichova působení v Praze. Znovu poukazoval na pracující dělníky, kterým zastupující říšský protektor zvýšil potravinové přiděly a navýšil důchody. Naproti tomu i nadále otiskoval

rozhodnutí stanných soudů a informace o popravách. Právě z tohoto pohledu nesouhlasím s již zmíněným tvrzením Kárného, že metoda cukru a biče vlastně neexistovala. Obsah legálních novin dokládá, že pozitiva a negativa kolaborace byla jasně daná a stala se základním principem nacistické propagandy v tisku.

4.3 Novináři a politika

Úzce vyhraněný byl postoj k exilové vládě v Londýně, prezidentovi Benešovi a zatčenému Eliášovi. Vedle četných komentářů ze strany aktivistických novinářů se v tisku objevovala prohlášení vrcholných představitelů protektorátní vlády, například budoucího předsedy vlády Krejčího: „...*Věnujte se každý své práci! Vložte se do ní hlouběji a o její zlepšení usilujte! Nemluvte zbytečně a nehlobejte o všech, jejichž vedení přísluší jedině státnímu prezidentu a vládě!*“¹³

Přesně to Heydrich potřeboval – lidem mělo být vštípeno, že protektorátní vláda i prezident se jednomyslně podvolují jeho moci a že pro Čechy není cesta zpět. Tisk proto prezentoval Háchu coby moudrého, zkušeného politika, který ví co říká, ačkoliv už to byl především zastrášený a zlomený muž.

Dne 28. listopadu se u něj sešlo víc jak dvacet redaktorů oficiálních novin, a to u příležitosti třetího výročí jeho působení ve funkci. Podle vlastních slov novináři slzeli dojetím a Václav Črha dokonce nazval toto setkání „otcovskou hodinou“. Národní politika pak přinesla ze setkání tento závěr: „*V krátkém projevu ocenil (Hácha – pozn. red.) novinářskou práci, zvláště v této době, a loyální postoj českých novinářů k říši.*“¹⁴ Celkově ale aktivističtí novináři s vládou příliš spokojeni nebyli a velmi vehementně vyjadřovali nespokojenost s jejím „neochotným“ postojem vůči Říši i „laxním“ přístupem v řešení židovské otázky. Karel Werner přirovnal její reprezentanty k mlčícím sfingám: „*Veliký psychologický zlom v národě konstatoval sám zastupující říšský protektor, který dostal takové množství projevů oddanosti, že byl nucen za ně poděkovat hromadně v novinách. Vedoucí vrstva národa však stále ještě mlčí. Veliká většina těch, kteří by měli stát viditelně v čele a ukazovat cestu, ještě nepromluvila. Řada celonárodních korporací kulturních, vědeckých, zájmových a jiných, které dříve vydávaly manifesty při kdekjaké příležitosti, se neozývá. Lid tuto mezeru cítí a volá po jejím vyplnění... Mlčící sfingy je třeba odstranit do muzea. Hledá se nová vedoucí vrstva národa.*“¹⁵

Koncem roku 1941 se v tisku objevily první vlaštovky o novém pojetí vzdělání a výchovy mládeže. Z přirovnání ke starověkému Řecku, které „držely na vrcholu moci hordy pracujících lidí, nikoliv učenci“, měli lidé pochopit, jak je nastaven nový evropský kurz: „...*bílého škrobeného límečku minulosti, blaženého snu tak mnohých nezkušených lidí není třeba litovat. Často jen škrtil a svíral a velmi brzy zšedl, neboť mnohdy nevynášel ani na mýdlo nutné k vyprání.*“¹⁶

Poznámky k 4. kapitole

1. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Prostor, Praha 1999, s. 278
2. Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 243
3. Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 243
4. Křepela, Pavel: *Němec – přítel nebo nepřítel*. Polední list, 4.10.1941, ročník 15, č. 274, s. 3
5. Nesg.: *Viníci*. Venkov, 31.10.1941, ročník 36, č. 257, s. 2
6. Werner, Karel: *Není třetí cesty*. Polední list, 19.10.1941, ročník 15, č. 289, s. 1
7. Nesg.: *Praha mezi včerejškem a dneškem*. Polední list, 30.10.1941, ročník 15, č. 300, s. 2
8. Nesg.: *Od pondělka pražská výstava německé knihy*. Národní politika, 2.11.1941, ročník 59, č. 305, s. 2
9. Venkov, 1.11.1941, ročník 36, č. 257, s. 2
10. Kopplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s. 459.
11. Nesg.: *Výnos o zrušení zákazu kulturních a sportovních podniků*. Národní politika, 4.11.1941, ročník 59, č. 307, s. 1
12. Nesg.: *Prý se říká, že z Národního divadla Němci udělají operetu*. Venkov, 2.11. 1941, ročník 36, č. 258, s. 2
13. Národní politika, 6.11.1941, ročník 59, č. 309, s. 1
14. Nesg.: *Čeští novináři u státního presidenta dr. E. Háchy*. Národní politika, 29.11.1941, ročník 59, č. 332, s. 1
15. Werner, Karel: *Sfingy*. Polední list, 2.11.1941, ročník 15, č. 303, s. 1
16. Rejl, R.: *Bílé límečky*. Národní politika, 16.11.1941, ročník 59, č. 319, s. 1

5. Za novou Evropu!

Počátkem prosince vybízeli novináři především mladé lidi, aby se učili němčinu. Podle Venkova „její význam po vítězné válce ještě neobyčejně vzroste a kurzy jsou už dnes naplněné k prasknutí.“¹ Dvojazyčnost je u nás navíc přirozeným požadavkem: „...neboť nechceme zůstat jazykově izolovaní. A proto nejpřirozenějším světovým jazykem je pro nás němčina, jako jazyk národa, s nímž jsme vždy byli spoutáni obchodně, průmyslově a kulturně... dívejte se na něj jako na jazyk světový, jazyk národa nejbližšího, jazyk národa vítězného...“²

Podle Národní politiky zas „...český národ přece nemůže stát stranou tohoto evropského proudu.“³ Karel Werner z Poledního listu se v této souvislosti ohrazoval proti londýnskému rozhlasu. Ten měl nabádat lidi k tomu, aby tam, kde nemohou chytit české vysílání, poslouchali alespoň to německé. Werner to pokládal za komediantský obrat.⁴

5.1 Zúčtování

U samotného jazyka ovšem aktivističtí žurnalisté neskončili – snaha „sprátelit“ Čechy s Říší – jak už bylo zmíněno – šla až k dějinám obou národů. Jejich nový výklad měl lidem vštípit, že Čechy a Morava měly význam vždy jen v rámci Velkoněmecké říše, která k nim byla přátelská. Tuto teorii Heydrich často využíval, jejím tvůrcem byl ale především sudetský Němec K. H. Frank: „...byl to Palacký, který ovlivněn svými českými politickými tužbami chtěl proti všem přirozeným svazkům tohoto prostoru a proti všem podmíněnostem společného osudu vynalézt samostatné dějinné poslání českého národa a to poslání namířené proti Říši a německému národu.“⁵

Podle novináře Pavla Křepely právě nastala konečná fáze **zúčtování s bývalým režimem** a jediné spojení s Němci znamená požehnanou a plodnou práci: „Požehnaní nebo prokletí! Nic třetího neexistuje! Buď si vezmeme z rukou Osudu vše, nebo ji nalezneme mrazivě prázdnou! Buď staneme oběma nohama v Evropě, nebo oběma nohama v hrobě!... Kdo nedovede uchopit, kdo neumí udržet – ztratí všechno!“⁶

O tom, že se mají novináři historickému pojetí českých dějin zevrubně věnovat, informoval už 21. listopadu na pravidelné týdenní poradě šéfredaktorů denních listů vládní rada von Wolfram: „Článek zastupujícího říšského protektora v listu „Der neue Tag“, jež jste částečně převzali a komentovali, měl by vlastně býti pro část českého tisku, především pro nedělní vydání, podnětem k vlastní diskusi o dějinách českého národa vůbec, přičemž by bylo

nutné pojednati o událostech až do doby Palackého a především o věcech až k jeho historickým názorům. Ponechávám vám na vůli, abyste použili uvedeného článku jako podkladu pro své práce a abyste je pokud možno ještě rozšířili též na vydání z konce příštího týdne, při čemž kladu zvláštní váhu na velké nedělní listy, které mají přec jednak více času a personálu, aby toto téma propracovaly skutečně podrobně a s ohledem na vědecké výsledky a nikoli jen s hlediska denní politiky.“⁷

V duchu hesla „Za novou Evropu!“ podnikal český protektorátní tisk výpady proti Masarykovi, Benešovi, a hlavně první republice a jejímu zřízení: „*zatím co darebáci ovládali veřejné mínění tiskem, jsoucím ve službách židozедnářské demokracie, poctiví novináři byli vláčení bahnem pomluv a osočování.“⁸*

Vrcholní představitelé státu také prostřednictvím novin odsuzovali mocnosti za Mnichovskou dohodu. Ačkoliv útočili hlavně na Anglii, je pro mne s podivem, že to německá okupační správa vůbec dovolila. Příkladem můžou být Háchova slova: „*...přiklonili jsme se k těm, kteří mají moc aby nás ochraňovali, nikoliv k imaginárním přátelům se zeměmi a moři, kteří potřebují sami pomoci a s nimiž jsme již kdysi měli své smutné zkušenosti.“⁹*

5.2 Německý voják vítězí

Sedmého prosince 1941 přepadlo japonské letectvo americkou námořní základnu **Pearl Harbor** na Havaji. O čtyři dny později vyhlásilo Německo, jako spojenec Japonského císařství, válku Spojeným státům americkým. Hned druhého dne v noci proto začalo bourání pomníku bývalého amerického prezidenta Woodrowa Wilsona před Hlavním nádražím v Praze. Kolaborujícím novinářům bylo uloženo, aby se zvýšenou intenzitou posilovali vědomí, že Německo a jeho spojenci jsou vojensky nepřemožitelní, a nic na tom nezmění ani vstup Američanů do války. Nejaktivnější byl v tomto ohledu Polední list: „*Den 11. prosince přejde do dějin jako jeden z nejvýznamnějších dnů světových dějin. Je to den, kdy vypukla druhá světová válka.“¹⁰*

Ačkoliv nacisté na východní frontě výrazně ztráceli, v novinách o tom nebyla ani zmínka. Tisk přinášel naopak jen oslavné články o německých vojácích, kteří vítězí na všech kontinentech. Podle Karla Wernera už nemůže Evropu nic ohrozit: „*Pro Německo je válka rozhodnuta... na evropskou pevninu se už prostě žádné nepřátelské vojsko nedostane...na východě první měsíce války přivodily rudé armádě takové škody, že se z nich ani za drahná*

léta nemůže vzpamatovat.“¹¹ Pravdu o prohrávající Hitlerově armádě ale věděli v Londýně, Beneš k tomu řekl: „*Legenda o nepřemožitelnosti německé armády je definitivně pryč*“¹²

Za ztrátami Hitlerových mužů stála vedle neznalosti terénu hlavně krutá zima. V celé říši a protektorátu byla proto na samém sklonku roku 1941 vyhlášena **sbírka zimních potřeb** – lidé měli do sběren nosit teplé oblečení, a to pak putovalo na východní frontu. V Čechách a na Moravě na to měli lidé dva lednové týdny, rozsáhlá tisková kampaň ale začala už po vánocích. 28. prosince Hácha oficiálně vyzval obyvatele protektorátu, aby odevzdali vlnu, kožešiny a teplé prádlo. Současně byl vydán výnos o úředním zabavení lyží – lidé je prozatím směli používat, ale museli být připraveni okamžitě je odevzdat. Ze strany úřadů i tisku byla celá záležitost prezentována jako samozřejmý vděk za „ochranu protektorátu“. Tato rétorika se v tisku objevila už v období vánoc - „zatímco my sedíme doma u krbu, německý voják bojuje někde na východě s nepřítelem a zimou.“

Emanuel Moravec k tomu poznamenal: „...*Německý voják zbavil Evropu britské poplatnosti, kapitalistického nevolnictví. Německý voják zachránil Evropu před chaosem a bídou, které nesl s sebou bolševický vpád. Evropa je mu nekonečně vděčna. Evropa mu pomůže, aby ukončil velké dílo evropského bratrství.*“¹³

Na Štědrý večer pak Hácha v rozhlasovém projevu řekl: „*K nám doléhá válečná vřava jen tlumeně. Daleko od našich krajin se tyčí ochranný násep, nerozborná hradba branné moci Říše. Jsou to hrdinní vojáci Vůdcovi – Vzpomeňme vprvé řadě jich dnešního večera s vděčností.*“¹⁴ Celý projev Emila Háchy v Přílohách.

Úloha tisku byla nacisty jasně určená, na různých setkáních byli navíc kolaborující novináři povzbuzováni silnými výroky, například tiskovým vedoucím Dietrichem: „*Tisk je v údobí sociálního vzestupu neviditelným vladařem v říši myšlenek, pánem nad poznáním a nad určováním vůle zástupů a tím nad osudem národů.*“¹⁵ Dietrich prohlásil, že tisk je politickým mozkem milionů na celém světě. Aktivističtí novináři se řídili Heydrichovými slovy: „úkol novináře je v této době co nejsvědomitěji a co nejsprávněji informovat“ – o čí „pravdě“ ale psali, si každý může domyslet sám.

5.3 Vše pro výrobu

Zatímco protektorátní tisk bojoval za novou Evropu všemi zmíněnými prostředky, Heydrich postupoval systematicky ve svém poslání – vyždímat z protektorátního průmyslu a zemědělství co nejvíc to půjde. Věděl ovšem, že zastrasování a teror povedou jen

k částečnému úspěchu, snažil se proto naklonit si i obyvatelstvo. V tisku, na plakátech i v rozhlasu vyzýval lidi, aby nahlašovali všechny případy černého obchodu, předražování a hromadění zásob, o nichž se dozví: „Škůdce lidu, kteří představují největší nebezpečí pro zásobování obyvatelstva, je třeba potírat všemi prostředky.“¹⁶ Heydrichova iniciativa vedoucí přes vyhládlé žaludky, slavila úspěch. Nahromaděný hněv proti těm, kteří těžili z všeobecné nouze, vedl k mnoha udáním. Hospodářské škůdce nechal Heydrich pověsit, a zabavené potraviny dal demonstrativně rozdělit do kantýn výrobních závodů. Dělníci měli nabyt dojem, že Heydrich nechce terorizovat všechny Čechy, pouze a jedině „škůdce lidu“. Přiděly tuků, důchody, ozdravné pobyty, přídavky na děti a další už zmíněné výhody způsobily to, že dělnictvo začalo Heydricha tiše podporovat. S dělníky se Heydrich osobně setkal už v listopadu, v prosinci přišli na řadu rolníci.

Přijal je 5. prosince, vyslechl jejich vyjádření vůle ke spolupráci a zároveň jim vytkl, že sabotovali pořizování soupisů dobytka a zásob obilí. Tak zvaná obilní akce totiž ukázala, že 20-25% úrody bylo zatajeno. Nad českými rolníky se tak vznášela reálná hrozba, že pokud zatají skutečný výnos svého hospodářství, bude jim statek zabaven. Protektorátní tisk se návštěvou rolníků zabýval několik dní a věnoval mu i několik stran. Ze setkání vyvodil Werner do svého komentáře tyto závěry: „český zemědělec má dnes poslední možnost dokázat, že není nepřítelem vlastního národa, nýbrž jeho poctivým a čestným živatelem.“¹⁷

Venkov pak zdůraznil Heydrichův postoj, že „loyalita musí být jediné loyalitou činů, nikoliv slov“: „...nacionální socialismus beztržně nestrpí, abychom loyalitu slibovali jen kulatými slovy, uhýbali povinností, za zády kulí pikle...“¹⁸

Boj proti černému obchodu dosáhl takových rozměrů, že pro něj byl zřízen zvláštní hospodářský policejní oddíl. Obyvatelstvo, hlavně ze slabších sociálních vrstev, mu šlo velkou měrou na ruku. Rozkol mezi českými lidmi se začal čím dál víc projevovat...

5.4 Umělci a „umělci“

Těsně před Vánoci se dočkali rezistentní Češi a Moravané otřesu. Ve Španělském sále Pražského hradu poprvé **Hácha a Krejčí hajlovali**. Podle novinářů by tak pozdrav zdviženou pravicí měl být povinný pro všechny obyvatele protektorátu: „Je velmi správné, že nejpopovolanější a nejsměrodatnější činitel v tomto směru, sám státní prezident Dr. Emil Hácha roztal konečně situaci rázným činem a zjednal jasno.“¹⁹

Propaganda také hojně využívala osobnosti doby, herce, zpěváky, komiky, výjimkou nebyl ani Vlasta Burian nebo Jára Kohout, kteří účinkovali v politických rozhlasových

skečích: „Český rozhlas získal pro tyto politické satirické skeče naše nejlepší komiky, jako Vlastu Buriana, Járu Kohouta a Čeňka Šléglu. Tyto skeče docházejí velké obliby u nejširších vrstev, které z nich poznávají, jaké kadidlo bývalo zažeháváno kolem hlav oněch hrdinů, které vidíme dnes bez oné svatozáře.“²⁰

Naopak jiní umělci měli být jednou provždy českým lidem zapovězení, alespoň psát se o nich nemělo. Jedním z nich byl například Karel Čapek. Wolfram o tom na podzim 1941 vedl s redaktory novin debatu. WOLFRAM: „*Nejde o to, aby se nehrál Čapek a aby se neprodávaly jeho romány, ale nepíše se o tom. Já jsem neprohlásil, že je zakázáno o tom psát, řekl jsem, že je to nežádoucí. Ale to je jasné dost a vy víte, kdo je příslušný.*“ NEJEDLÝ: *Kulturní referenti řekli, že just o tom budou psát. Zemský úřad to povolil a hrát se to bude, i kdybyste se rozkrájeli. Marcela Sedláčková řekla, že máme na ni krátké ruce.* WOLFRAM: *Kdo je šéfem v listě? Kulturní redaktor nebo šéfredaktor? Sdělte mi písemně, kdo to byl ten kulturní redaktor, který to řekl, a to do úterka příští týden.*²¹ O pět dnů později pak Wolfram prohlásil: *K debatě o divadelní kritice a o Anně sedláčkové sděluji: Všechny kusy Karla Čapka jsou zásadně zakázány. To sdělte svým kulturním spolupracovníkům.*²²

Poznámky k 5. kapitole

1. Nesg.: *S němčinou projdeš celý svět*. Venkov, 3.12.1941, ročník 36, č. 285, s. 2
2. Venkov, 23.12.1941, ročník 36, č. 302, s. 2
3. Národní politika, 2.12.1941, ročník 59, č. 335, s. 1
4. Werner, Karel: *Budeme se učit německy i bez londýnské rady*. Polední list, 1.12.1941, ročník 15, č. 332, s. 1
5. Nesg.: *Revise českého historického pojetí nutná*. Národní politika, 15.12.1941, ročník 59, č. 348, s. 1
6. Křepela, Pavel: *Dějiny nic nedarují*. Polední list, 3.12.1941, ročník 15, č. 334, s. 1
7. Köpplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s. 466.
8. Kožíšek, A.J.: *Český tisk jde za novou Evropou*. Národní politika, 16.12.1941, ročník 59, č. 333, s. 3
9. Nesg.: *Státní prezident Dr. E. Hácha ostře odmítá Benešovu propagandu*. Národní politika, 7.12.1941, ročník 59, č. 340, s. 1
10. Nesg.: *Třetí fáze*. Polední list, 13.12.1941, ročník 15, č. 344, s. 1
11. Werner, Karel: *Evropu nemůže již nic ohrozit*. Polední list, 11.12.1941, ročník 15, č. 342, s. 1
12. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996, s. 207
13. Národní politika, 20.12., ročník 59, č. 353, s. 2
14. Nesg.: *Vánoční projev státního presidenta Háchy*. Venkov, 25.12.1941, ročník 36, č. 304, s. 1
15. Nesg.: *O odpovědnosti tisku a novinářů*. Polední list, 13.12.1941, ročník 15, č. 344, s. 1
16. Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 222
17. Werner, Karel: *Rolníci u zastupujícího říšského protektora*. Polední list, 7.12.1941, ročník 15, č. 338, s. 1
18. Nesg.: *Česká lojalita musí být jedině lojalitou činů, nikoliv slov*. Venkov, 7.12.1941, ročník 39, č.289, s. 1
19. Werner, Karel: *Zdravíme zdviženou pravici*. Polední list, 21.12.1941, ročník 15, č. 352, s. 1

20. Nesg.: *Vlasta Burian a Jára Kohout v politických rozhlasových skečích*. Venkov, 2.12.1941, ročník 39, č. 284, s. 4.
21. Köpplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s. 413
22. Köpplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s. 449

6. Nový rok – šance na nový začátek...

První lednové noviny nenechaly nikoho na pochybách, že **rok 1942 bude výjimečný**. Hitlerovy novoroční projevy k plénu sršely optimismem, krutostí a odhodláním. Stejně palenná byla i slova českých novinářů – s novým rokem musí přijít nová víra v Německo a novou Evropu: „*Na východní frontě bojují po boku Němci, Italové, Španělé, Francouzi, Fini, Slováci, Maďaři, Rumuni, Dánové, Norové, Holanďani, Flámové, Valoni, Chorvati, Lotyšši, Estonci, Litevci, Ukrajinci, Bělorusi. Zkoumáme-li bedlivě psychologii širokých vrstev českého lidu a máme-li odvahu si to poctivě a upřímně říci, pak si musíme přiznat nepříjemnou pravdu: byli jsme sice první, kdož byli zapojeni do nového vývoje pod německým vedením, ale jsme za ostatními evropskými národy značně pozadu v chápání tohoto vývoje. Je mezi námi stále ještě mnoho lidí, jejichž sympatie jsou mimo evropskou pevninu a jejichž přání a tužby leží v minulosti.*“¹

Hácha s Hitlerem si vyměnili novoroční telegramy. Zatímco Hácha oplýval projevy loajality, Hitler reagoval zdvořilou stručností.

6.1 Sběrka zimních potřeb pro frontu

První dva lednové týdny nepsaly protektorátní noviny skoro o ničem jiném než o sbírce zimních potřeb. Žurnalisté ve spolupráci s místními úřady apelovali na obyvatele protektorátu, aby odevzdali co nejvíce zimního oblečení. V propagandě byli velmi vynalézaví – jednou si vypomohli mateřskými city, podruhé vzpomínkami válečných veteránů na zimu v ruských zákopech, potřetí zas **vděkem za klid zbraní** v samotném protektorátu. Aktivně se ve prospěch sbírky stavěli také představitelé protektorátní správy. Uvádím úryvek z rozhlasového projevu vedoucího výboru Národního souručenství Jana šl. Fouska: „...*vzpomeňte proto i vy ostatní, kteří jste od roku 1914 až 1918 také křehli a prolévali svou krev tam někde na hřebenech Karpat, na alpských ledovcích, na drsném Krasu či na ruských pláních zvláště vy si vzpomeňte a pošlete příspěvek svůj hrdinům dneška, kteří stojí dnes tam někde ve sněhu a mrazu, abyste vy mohli být u krbu doma.*“²

K výzvě se ovšem museli přidat i vrcholní představitelé protektorátu, prezident, a vládní úředníci, například budoucí předseda vlády Krejčí: „*Není a nebude jistě nikoho, kdo by pro německé vojáky nedal nyní rád všechny zimní věci, kterých při svém bezpečném rodinném krbu nemá nezbytně zapotřebí.*“³

Zdaleka největší prostor ze všech sledovaných titulů sbírce věnoval Polední list. Vedle informací technického rázu – kam s věcmi, bylo každé číslo opatřeno útočným sloupkem jednoho z redaktorů nebo spolupracovníků. V listu se také objevovaly ankety „mezi prostým lidem“, které měly úsilí podpořit.

Začátek sbírky uvedl novinář Pavel Křepela slovy: „*Voják má dostat nejlepší z nejlepšího a i to je ještě málo. Věříme, že česká žena a hlavně žena pochopí cenu oběti německého vojáka, který bojuje i za ni, za její děti a za jejího muže.*“⁴ Důraz byl ale kladen také na rychlost sběru – okupanti si totiž dobře uvědomovali, že co nebude dáno do sběren v prvních dnech, jakoby nebylo. Stranou nezůstaly ani narážky na dobrotivou povahu Čechů: „*česká srdce umějí se citem pro potřeby druhého rozezvučet v pravou chvíli, a ta právě nadešla.*“⁵

Německý voják bojuje za nás a teď je čas mu to malou službou oplátit – rétorika nastavená okupační správou prosakovala všemi čísly lednových novin. Současně vešlo ve známost, že kdokoliv by se snad sám chtěl ze sbírky obohatit, bude potrestán smrtí.

Buďme velkorysí! Apeloval Jaroslav Mráz ve svém sloupku: „*Kdybychom dali všechny své věci, nedosáhneme ani promile obětavosti, protože německý voják dokáže obětovat i život pro naši šťastnou a lepší budoucnost.*“⁶

Národní politika nebyla tolik útočná jako Polední list, přinášela sice o sbírce informace, často ale pouze technického rázu, nebo opisovala, co o sbírce napsaly jiné noviny. V přímém rozporu s rétorikou Poledního listu však její šéfredaktor Václav Crha zdůrazňoval, že sbírka se nekoná proto, že by snad němečtí vojáci neměli co na sebe: „*Nikdo však at' se nemýlí, že vítězství Říše závisí snad na množství a jakosti zimních oděvů a potřeb. Fronta je na zimu zásobena. Jde jen o to, aby byla zásobena ještě lépe a aby její vojáky hřálo vědomí, že domovina je duchem a srdcem u nich.*“⁷

Podle tisku nebylo žádné zimní oblečení dost dobré, aby jej Češi nemohli odeslat na frontu. „*Je obětí darovat kožich? Není! Je to samozřejmost, kterou očekává fronta od zázemí,*“ rýmoval Polední list.⁸ Venkov zas přišel se zprávou, že byly do sbírky odevzdány Hindenburgův lovecký rukávník a helmělinové kožichy.⁹ Je čistě mojí spekulací, že tyto kousky neskončily ve vagónech vypravených pro německé vojáky v Rusku.

V době, kdy měla sbírka vrcholit, zaznamenaly úřady, že zdaleka ne všichni Češi a Moravané do ní přispěli. Útokem na první republiku se snažili novináři v lidech vyvolat pocit „svědomí a zodpovědnosti“: „*V dobách, kdy tisíce hladových dělníků se ploužily ulicemi, kdy mámy starostmi nevěděly kudykam, kdy neměly pro svoje děti to nejnnutnější, vybírali čeští tak*

zvání demokraté na rudé děti ve Španělsku. Nevím, kolik už tenkrát sebrali a čert ví, kdo tuto sbírku vlastně vstrčil do kapsy. A tyto rudé děti, které za vaše peníze převezli do Ruska, stojí dnes proti vám v nepřátelské pozici vycvičeny v nejbarbarštějšiho protivníka, ochotny ke každé zlotřilosti a ke každému zločinu.“¹⁰

12. ledna tisk konstatoval, že sbírka je v Říši u konce a že z Německa odešly tři tisíce vagónů se zimními potřebami. „Německý národ dokázal, že je hoden fronty“, proklamoval Polední list.¹¹ Noviny také vyzývaly občany, aby „přezkoumali svá svědomí a šatníky“, termín, do kterého mohli odevzdávat věci do sběren, byl prodloužen do 17. ledna 1942.

Londýnský rozhlas tvrdil, že sbírka v Německu je vynucená, že se chystají soudy a už teď jsou zatýkáni lidé chodící v kožichu. To Werner ostře dementoval: „*Úspěch sbírky je zároveň drtivou porážkou anglické propagandy, která vynaložila všechny své schopnosti a všechny pomyslitelné prostředky na to, aby sbírku nějak torpedovala.*“¹²

16. ledna uzavřel Venkov bilanci sbírky v Německu: „*Branné moci byly dodány celkem 4003 vagony kožešinových a vlněných věcí a většinou odevzdány vojenským oddílům.*“¹³

6.2 Heydrichova správní reforma – konec „vlády hrdého mlčení“

Zajímavé je, že v prosinci ani v první polovině ledna sledované deníky téměř vůbec nepsaly o zastupujícím říšském protektorovi. Jak zimní sbírka, tak i novoroční projevy se obešly bez jeho „přítomnosti“. O to větší silou vstoupil Heydrich do dění v protektorátu na konci ledna 1942. V zemi provedl **tzv. správní reformu**, o změně protektorátní politiky vedl s Frankem jednání už na konci roku 1941. Oba si uvědomovali, že s blížící se válkou je potřeba se připravit na to, že válka může trvat i několik let. Bylo proto třeba „*provádět takovou politiku, která neztrácí z očí cíl v dálce, která však dokáže vyčerpat vše z bohatých lidských a hospodářských zdrojů tohoto prostoru a jeho obyvatel.*“¹⁴

Pod pláštěm „zjednodušení správy“ tak Heydrich úplně zrušil ministerskou radu – schůze vlády se už nikdy neměly konat. S Předsednictvem ministerské rady skončil i jeho tiskový odbor, sdělovací prostředky řídil nově vzniklý Úřad lidové osvěty. Počet ministerstev byl snížen na sedm – do čela jednotlivých odborů byli dosazeni Němci. „*Účelem nové organizace je zjednodušení a soustředění protektorátní správy, jíž se má tak umožnit pružnější a plynější pozitivní práce,*“ psal Polední list.¹⁵ Podle Národní politiky konečně nastane pořádek – dosud se úřady dohadovaly, co pod koho spadá: „*O různých kompetenčních sporech mohly by se psáti podařené humoresky.*“¹⁶

Zmíněné texty přesně korespondovaly s tím, co bylo novinářům „doporučeno“ na pravidelné týdenní poradě: „*Touto reorganizací se nyní tvoří předpoklady pro to, aby v nových ministerstvech byla dána plná možnost ke skutečné tvůrčí práci. V souvislosti s tím jde také zjednodušení veřejné správy. Provádí se koncentrace všech úřadů a sil, jichž soustředění je nutné pro účelnou, plodnou, rychlou a také jednoznačně pozitivní práci v celém Protektorátě. Bylo dále ještě podotknuto, že šéfredaktoři se mají v komentářích zdržeti různých prorocství a předpovědí a že toto vládní nařízení mají komentovat jen po věcné stránce,*“¹⁷ řekl vrchní rada Ctibor Melč. Potom si vzal slovo vládní rada Wolfram: „*V souvislosti s tím, co bylo řečeno již včera na mimořádné tiskové poradě a co právě uvedl vrchní rada Melč, chtěl bych ještě poukázat na argument, který by neměl zůstat bez povšimnutí v komentářích o nové organizaci ústředních úřadů Protektorátu. Tímto argumentem je zlevnění správy, jehož bude docíleno zároveň se soustředěním a zvýšením výkonnosti, a o němž nutno též učinit zmínku. Jak známo, byl správní aparát bývalého režimu v tomto prostoru velmi nabuřelý. Je všeobecně známo, že velkou úlohu při tom hrálo úřednictvo, které využívalo svých stranických legitimací. I k tomuto hledisku nutno přihlédnouti.*“¹⁸

Stalo se, jak Heydrich plánoval: „*Zachovat zdání autonomie a současně ji zevnitř zlikvidovat.*“¹⁹

Dne 19. ledna 1942 byla jmenována **nová protektorátní vláda**, která nahradila vládu starou, od zatčení Aloise Eliáše fakticky nefungující. Nově vzniklé klíčové ministerstvo hospodářství a práce řídil jediný Němec ve vládě Walther Bertsch. Jeho rezort vznikl z ministerstva průmyslu, obchodu a živností, a byl navíc posílen některými kompetencemi ministerstva práce, ministerstva financí a ministerstva sociální a zdravotní správy. Bertschův úřad tak nesl zodpovědnost za měnu a peněžnictví, s výjimkou dohledu nad Národní bankou.²⁰ Současně byl zřízen Úřad lidové osvěty – ten dohlížel na tiskové záležitosti, divadlo, filmu, literaturu a cizinecký ruch a byl plně podřízen Emanuelu Moravcovi, novému ministrovi školství. V něm Heydrich našel výkonný nástroj kolaborace – Moravec patřil mezi největší zastánce připojení k Říši. Potvrzením Krejčího (předseda vlády) a Hrubého (ministr zemědělství) současně Heydrich vyšel vstříc českým očekáváním. Oba měli představu, že pro český národ zachrání, co budou moci. Heydrich si toho byl vědom, nikoho z ministrů ale nenechal na pochybách, že poměry se změnily: „*Casy parlamentních usnesení ministerské rady, jež bránila praktickému a aktivnímu vedení, jsou definitivně pryč.*“²¹ Úplným

potlačení samosprávy chtěl splnit to, co si stanovil: „vláda musí být aktivním nástrojem protektora proti českému obyvatelstvu.“²²

Vládní prohlášení sepsal sám Heydrich – věděl o tom jen Emanuel Moravec, který jej Krejčímu předložil jako své vlastní znění. Krejčího vlastní návrh přijat nebyl, svázaný kabinet tak přijal „Moravcův“ návrh.²³ V prohlášení bylo zakotveno, že „lid, především mládež, nasadí všechny síly pro konečné vítězství Velkoněmecké říše a Evropy“.²⁴

Autonomní ovšem měla vláda zůstat v očích českého obyvatelstva – ještě 19. ledna proto Heydrich zrušil pozůstatky výjimečného stavu a z Mauthausenu propustil větší část studentů zatčených při demonstracích 17. listopadu 1939.

Čtyři měsíce Heydrichova panování znamenaly 486 popravených na základě rozsudků stanných soudů, dalších 2242 osob bylo odvečeno do koncentračních táborů.²⁵

6.3 Kuratorium pro výchovu mládeže

Ziskat českou a moravskou mládež – a to jakýmkoliv způsobem – bylo jedním z úkolů nového ministra školství a lidové osvěty. Moravec se začal činit – tzv. Kuratorium mládeže, kterému byla předlohou Hitlerjugend, sice začalo fungovat až po Heydrichově smrti, základní kameny ale byly položeny už na začátku roku 1942.

26. ledna vydal Emanuel Moravec národní **směrnici pro bezvýhradnou spolupráci s Říší**. Tisk veřejně tuto záležitost nekomentoval. Nepodařilo se bohužel najít záznamy, jestli to bylo z popudu tiskového nařízení. Aktivističtí novináři nicméně začali mluvit o novém směru – „to, co bylo před 16. březnem 1939, bylo jen temnem – o to víc září přítomnost.“²⁶ Na tiskové poradě na ně v tomto duchu apeloval sám Moravec: „Vláda z 19. ledna se připravuje k rozhodnému boji s temnými a zaostalými silami, k boji za český národ. Naším předvojem budete také vy, čeští novináři. Od vašeho manévrování, od vaší obratnosti, od vaší přibojnosti a vytrvalosti závisí z valné části, za jakých podmínek bude tento rozhodný boj sveden s nepřitelem velmi chytrým a zarytým. Osud českého národa je proto také ve vašich rukách. 19. leden byl nesporně vítězstvím českého aktivismu nad plouživými chytráky. značnou zásluhu má o to česká žurnalistika, která nevybočila ze šiku. Děkuji vám za tuto statečnost.“²⁷

Moravec plnil Heydrichova přání v jednom z nejdůležitějších odvětví – školství. Od samého počátku okupace Němci činili tlak na školy a počty studentů striktně snižovali. Moravec se s tímto faktem lehce smířil a vysoké školy ani v roce 1942 neotevřel, středním a obecním školám prodloužil „vánoční prázdniny“ až do 7. února.²⁸

Na Moravcovy kroky reagovala 25. ledna Národní politika, podle pisatele byli dříve mladí přehlíženi a jejich výchova byla nekonstruktivní: *Je záslužný počin vlády, že chce vésti mládež a dáti mladé generaci pevný program.*²⁹ Školství a vedení mládeže bylo přitom častým tématem tiskových porad už od podzimu 1941. 4. září 1941 Wolfram pravil: „*české střední školství má naprosto nezdravé rozměry...Kdyby dosavadní vývoj trval dále, vedlo by to nevyhnutelně k tomu, že by rok od roku vzrůstal počet duševního proletariátu. Prosim, abyste to zvláště zdůraznili. ...Podle údajů pražského ústavu pro vědecké řízení práce opustilo r. 1939 10.300, r. 1940 9.000 a r. 1941 10.400 abiturientů. z těchto čísel jasně vysvítá, o jaký problém tu jde. Ve třech letech činí tedy úhrnný počet abiturientů středních škol 30.000. Bylo proto nutné v pravý čas do věci zasáhnouti a odvésti část přílivu žáků ze středních škol na školy měšťanské a odborné, při čemž obzvláště odborné školy nabývají mimořádného významu.*“³⁰ Tohoto výkladu se potom aktivističtí novináři drželi při každé příležitosti, kdy komentovali školství a vzdělávání.

6.4 Práví muži na svých místech

Pro splnění nových cílů bylo zapotřebí **dát novinářům přesné instrukce**. Na konci ledna přijal Heydrich také berlínské šéfredaktory. Ti pak strávili několik dní ve společnosti kolaborujících žurnalistů z Prahy. Výmluvně jsou pro toto setkání titulky některých deníků: „Za svého pražského pobytu navštívili šéfredaktoři německou Karlovu univerzitu“. „V pátek večer se němečtí a čeští novináři sešli na přátelském večírku“.³¹

Protektorátní deníky také přinášely ohlasy německých novin kolem dění v Čechách a na Moravě. Týdeník Das Reich správní reformu vítal s tím, že protektorát teď může plně přejít k velkovýrobě a sériové výrobě, protože je nejdůležitější tranzitní zemí středoevropského prostoru.³²

Potřebu „správných mužů na správných místech“ si okupační aparát dobře uvědomoval. Líbívními slovy apeloval na mladou generaci také kulturní atašé von Gregory: „...*Novinář musí býti mužem statečným, který odolává náladám, svodům, chimérám a jde přímou cestou, jež život národa a jeho blaho zajišťuje.*“³³ Na tiskových poradách mobilizoval žurnalisty k vyššímu výkonu i takto: „*Vy, pánové, vykonali jste již významnou průkopnickou práci. zdvojnásobíte v novém roce svoje síly, abyste sloužili společnému velkému cíli. Záleží na tom, abychom přiváděli český lid tohoto prostoru více a více v jeho cítění a myšlení stále k ideí Říše, která jest i jeho říší.*“³⁴

Moravec proklamoval úlohu novinářů v „nové době“ v mnoha svých projevech. Uvádím část jednoho z nich: „*Vláda Protektorátu jest přesvědčena, že český národ může jenom tehdy žít, stanou-li se velké politické ideály německého národa stejně cennou hřivnou národu českému. Proto bude vláda Protektorátu dbáti toho, aby říšská myšlenka, která z německého národa udělala silný národ, stala se také silou českého národa, který nachází svoji novou a šťastnou budoucnost jedině ve věrnosti k Říši podle příkladu svých velkých knížat a králů...K tomu, abychom vyvedli český národ z bludiště, do kterého se dostal netečností sterého vedení a drzou výbojností nepřátelské propagandy, musíme nejprve věřit. Českému národu v této vážné hodině nepomůže novinář, který má skvělé pero, ale v duši prázdnotu pochyb, a který dělá obratné kompromisy s poměry. Takový novinář je zřejmou škodnou, ten pomáhá zahrabávat českou budoucnost, i když proti němu není formálně žádných námitek... Mně jako přednostovi úřadu pro lidovou osvětu, je a zůstane větší hodnotou novinář, který věří pevně ve vítězství Říše a nové Evropy a který třeba méně obratně píše, než veliká stylistka, představující po ideové stránce obilný hrob.*“³⁵

Na „starý způsob myšlení“, londýnskou emigraci a „nerozhodné Čechy“ zaútočil krátce po jmenování nové vlády také novinář Pavel Křepela: „*Podzimní události ukázaly, že tahle individua, která se nikdy nenaučila pracovat, ale dovedla jen vymýšlet nové triky, jak si kde zařídit koryto, že tyto tzv. osobnosti jsou jen v tygří kůži skrytá – s odpuštěním – prasata. Nelze jinak nazvat člověka, který koketuje na všechny strany, který dnes je pro spolupráci s Němci, aby zítra poslouchal Londýn a pozítří si koupil dělnickou halenu, aby měl vhodný úbor k přivítání Stalina.*“³⁶

Okupační aparát bojoval také s tím, že lidé neukládali našetřené peníze v bankách, ale raději je měli doma pod polštářem. Pro nacisty byla cesta k českým penězům důležitou součástí válečného hospodářství. Noviny se proto obyvatele snažily přesvědčit, aby to peníze neschovávali. Jednak proto, že je to trestné (podle principu řízeného válečného hospodářství), ale i „z důvodu zájmů národního celku, protože bezvadné fungování peněžního oběhu je jedním ze základních předpokladů správného a rychlého rozdělování zboží.“³⁷ Ačkoliv nebylo přesně stanoveno, kolik je povolené množství, tisk lidem doporučoval doma přechovávat obnos ve výši maximálně jednoho měsíčního příjmu.

Mezitím, co protektorát žil jmenování nové vlády a dalšími událostmi, v Berlíně se mluvílo o systematickém vyvraždění evropských Židů. Jedním z hlavních architektů

„konečného řešení židovské otázky“ se stal, jak už bylo zmíněno, Reinhard Heydrich. Na poradě ve Wannsee uvedl, že konečné řešení zahrne 11 milionů osob – z toho 74 tisíc žijících v protektorátu.³⁸

Poznámky k 6. kapitole

1. Werner, Karel: *Píšeme 1942*. Polední list, 2.1.1942, ročník 16, č. 1, s. 3
2. Nesg.: *Konáme svoji práci za tvrdými hradbami německých vojáků*. Venkov, 10.1.1942, ročník 40, č. 8, s. 1
3. Nesg.: *Náměstek předsedy protektorátní vlády Dr. Krejčí k sbírce zimních potřeb*. Národní politika, 9.1.1942, č. 8, s. 1
4. Křepela, Pavel: *Inventura srdcí a šatníků*. Polední list, 2.1.1942, č. 2, s. 1
5. Stočes, Jindřich: *Kdo rychle dává dvakrát dává*. Polední list, 7.1.1942, ročník 16, č. 7, s. 1
6. Mráz, Jaroslav: *Budme velkorysí*. Venkov, 9.1.1942, ročník 40, č. 8, s. 1
7. Crha, Václav: *Pro vojáky na frontě*. Národní politika, 4.1.1942, ročník 40, č. 3, s. 1
8. Polední list, 9.1.1942, ročník 16, č. 8, s. 2
9. Venkov, 6.1.1942, ročník 40, č. , s. 2
10. Křepela, Pavel: *Ještě je čas!* Polední list, 11.1.1942, ročník 16, č. 10, s. 1
11. Nesg.: *Přes tři tisíce vagónů již odesláno*. Polední list, 12.1.1942, ročník 16, č. 11, s. 1
12. Werner, Karel: *Porážka londýnské propagandy*. Polední list, 14.1.1942, ročník 16, č. 13, s. 1
13. Nesg.: *Konečné bilancování sbírky v Německu*. Venkov, 16.1.1942, ročník 40, č. 13, s. 1
14. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Prostor, Praha, 1999, s. 260
15. Nesg.: *Nová organizace ministerstev*. Polední list, 16.1.1942, ročník 16, č. 15, s. 1
16. Nesg.: *Nová organizace některých ústředních úřadů*. Národní politika, 16.1.1942, ročník 60, č. 15, s. 1
17. Pravidelná tisková porada šéfredaktorů novin, 16.1.1942. Zatím nepublikováno, xerokopie jsou uloženy v archivu Centra pro mediální studia FSV UK. Hovoří Ctibor Melč.
18. Pravidelná tisková porada šéfredaktorů novin, 16.1.1942. Zatím nepublikováno, xerokopie jsou uloženy v archivu Centra pro mediální studia FSV UK. Hovoří von Wolmar.
19. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 210
20. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Prostor, Praha, 1999, s. 260
21. Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 247

22. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 211
23. Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 247
24. Polední list, 20.1.1942, ročník 16, č. 19, s. 3
25. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 51
26. Nesp.: *Výchova české mládeže v nové Evropě*. Polední list, 30.1.1942, ročník 16, č. 29, s. 2
27. Pravidelná tisková porada šéfredaktorů novin, 26.1.1942. Zatím nepublikováno, xerokopie jsou uloženy v archivu Centra pro mediální studia FSV UK. Hovoří Emanuel Moravec.
28. Nesp.: *Z nařízení min. školství a národní osvěty se vánoční prázdniny prodlužují do 7. února*. Národní politika, 24.1.1942, ročník 60, č. 23, s. 1
29. Nesp.: *Mladi bez programu?* Národní politika, 25.1.1942, ročník 60, č. 24, s. 1
30. Kopplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s. 409 - 410
31. Venkov, ročník 37, leden 1942
32. Nesp.: *Stále velká pozornost v Říši k poměrům v Čechách a na Moravě*. Národní politika, 23.1.1942, ročník 60, č. 22, s. 1
33. Nesp.: *O zdatný novinářský dorost*. Venkov, 31.1.1942, ročník 37, č. 26, s. 2
34. Pravidelná tisková porada šéfredaktorů novin, 26.1.1942. Zatím nepublikováno, xerokopie jsou uloženy v archivu Centra pro mediální studia FSV UK. Hovoří von Gregory.
35. Pravidelná tisková porada šéfredaktorů novin, 26.1.1942. Zatím nepublikováno, xerokopie jsou uloženy v archivu Centra pro mediální studia FSV UK. Hovoří Emanuel Moravec.
36. Křepela, Pavel: *Právo na lepší život*. Polední list, 25.1.1942, ročník 16, č. 24, s. 1
37. Nesp.: *Neukládejte peníze do punčoch*. Národní politika, 30.1.1942, ročník 60, č. 29, s. 2
38. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 51

7. Únor bílý, propaganda sílí...

Před nastolením nového směru, kterým se měl protektorát ubírat, potřebovali novináři nejdřív zúčtovat se starým systémem, londýnskou propagandou, a obrátit pozornost Čechů jednou a definitivně k Říši. Podle Venkova se musí národ rozhodnout, nebo padne – rozsudky lidových soudů z podzimu minulého roku podle deníku jednoznačně dokázaly, že osobnosti, které působily na významných postech, ještě nepochopily nebo sabotovaly Dohodu: „...*myslíme tím dohodu, která byla sjednána za návštěvy prezidenta Háchy a Vůdce dne 15.března 1939.*“¹

Ukázat lepší vyhlídky, pokud půjdou Češi s Říši, se snažily deníky i „**lidskými příběhy**“. Na svých stránkách přetiskovaly dopisy, které jim do redakce zasílali proněmecky smýšlející lidé. Jedním z nich je i příběh ženy, která jela do německé továrny „na exkurzi“: „*Všade úzkostlivá čistota a lahodná harmonie barev lahodí zraku...Práce je lehká, není namáhavá. Vše je nám hračkou, vidíme-li tak krásnou solidaritu a ochotu. Měli by se někteří páni vedoucí od nás jít učit do Německa.*“²

Proti Londýnu vystupovali aktivističtí novináři různými způsoby – šéfredaktor Venkova Krychtlík se ohradil proti nařčení, že novináři jsou zrádci národa, demagogickým vysvětlením: „...*proč podobný titul neuštedří sazeči, který článek vysázel? Vždyť kdyby sazeč odepřel můj článek sázet a druzí sazeči totéž, článek by nemohl vyjít. Ale protože vyšel, jsou za jeho vyjítí stejně jako já odpovědní všichni sazeči a na jeho rozšíření všichni zaměstnanci expedice, železnic a pošty. Podle Londýna jsou všichni zrádci národa.*“³

Novináři se ovšem obraceli i k úřední garnituře v samotném protektorátu. **Nesoulad s Národním souručenstvím** ventiloval například Karel Werner v otevřeném dopise předsedkyni Ženské národní rady. Podle Wenera nadešla doba, kdy žádné veřejné instituce nesmějí mlčet, v opačném případě musí skončit. Rétoricky je tento článek podobný Wernerovým „Sfingám“, které napsal už před několika měsíci proti tehdejší vládě: „*Takové osobnosti jsou překážkou na cestě národa k nové budoucnosti a způsobují svou tichou demonstrací víc škody než myslíte. Není ovšem námitek proti tomu, aby se takové osobnosti uchýlily do soukromí a postoupily svá místa lidem mladším, schopnějším a pro nové poměry vhodnějším. Jsme přece lidští a v takových případech přejeme těmto lidem spokojené stáří a klidný odpočinek.*“⁴

Osmého února se deníky vrátily ke sbírce zimních potřeb pro východní frontu – Heydrich totiž písemně poděkoval Háchovi za úsilí občanů protektorátu: „*Pozoruhodný není ani tak celkový číselný výsledek o sobě, jako spíše pohotovost a obětavost právě prostého a pracujícího obyvatelstva, které – to rád zde obzvláště uznávám – přispělo z toho mála, co má. S výrazem dokonale úcty...*“⁵ Podle Národní politiky pak: „*Tento list je jistě nejvyšším uznáním, jehož se českým dárcům zimních potřeb mohlo dostat.*“⁶ V rozhlasovém projevu navíc ministr Moravec konstatoval, že „*výsledek zimní sbírky je porážkou lživého zapřísahání londýnských a moskevských zatracenců, a že výsledek tříměsíční sovětské ofenzivy se rovná strategické nule*“⁷ Všichni tak reagovali na výsledky, které jim na tiskových poradách prezentoval vládní rada von Wolfram: „*Doporučoval bych vám, abyste tuto zprávu, která jistě bude provázena příslušným poděkováním všem dárcům, dobře umístili a eventuálně připojili k ní ještě několik slov komentáře.*“⁸

7.1 Král kolaborantů

Moravcovým nástupem na ministerstvo školství a národní osvěty a do Úřadu lidové osvěty se začala psát nová kapitola **výchovy české mládeže**. Přesvědčením mladé generace o výhodách sounáležitosti s Říší se nacistický aparát snažil odpolitizovat a odnárodnit celou zemi. Na Heydrichův popud začal Moravec budovat takzvané Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě.⁹ Kuratorium čerpalo inspiraci v Hitlerjugend, bylo určeno dětem ve věku 10 – 18 let, přičemž největší pozornost byla věnovaná těm nejstarším. Ty měly být soustředěny ve speciálních táborech, kde by na jejich výchovu dohlíželi předem určení lidé.

Moravec tvrdil, že „řada zbloudilců nepřijala nové poměry jako výhru, ale jako omezení, a takový přístup že dává národu pouta. Teď nastává boj generací, zápas dvou světů.“¹⁰ Celé znění jeho prohlášení v Přílohách.

Moravec začal stupňovat tlak na českou mládež, jejich politický postoj a práci. „*Důkladná přeměna učebního plánu je už v proudu. Budou vydány nové učebnice, kterými bude mládež obzvláště v dějinách, zeměpisu a občanské nauce a v německé učebnici a v české čítance seznamována s novými myšlenkovými statky,*“ uvedl v rozhovoru s německým novinářem.¹¹ Roli osvětové služby definoval jasně: „*Úkolem orgánů osvětové služby bude dát českému člověku správné představy o postavení českého národa v Říši...činnost osvětová je především problémem víry, je prací apoštolskou. Činitelé této služby musí být hrdi na své říšské a evropské přesvědčení.*“¹²

Moravcovu iniciativu novináři hojně komentovali a podporovali. Podle některých bude konečně učiněna přítrž výstřednímu chování a oblékání mladých, které demokratické struktury první republiky tiše tolerovaly: „*Nesedí tu už zednář v pasivní rezistenci, jenž trpěl zvrhlé sklony v životě českého studentstva, ale stojí tu voják, který chápe poslání českého národa v Nové Evropě zcela jinak a věnuje tedy největší péči především mládeži, jakožto generaci budoucnosti. Jedním z jeho prvních činů bylo vydání nařízení o přísném stihání nezdravých zjevů mezi českou mládeží pokud se týče výstředního oblékání a výstředního chování na veřejnosti.*“¹³

Moravec se často v rozhlase i tisku nechával slyšet, že Češi zaspali tři léta velkých možností a kardinální problém nové vlády tak tkví „...*v převýchově českého národa, v prohloubení říšské myšlenky a ve stržení oněch zdí, které zčásti ještě oddělují český a německý národ.*“¹⁴ Ve školách vzrostl počet hodin němčiny při méně žácích ve skupině a s více učiteli. Českým abiturientům se otevíraly říšské hranice – technici a veterináři mohli jít na studia do Německa. Podmínkou byla bezvadná němčina, arijský původ a naprosté zdraví. Němci si tak začali osobovat duševní vlastnictví českých studentů – ti, co zůstali doma, moc šancí neměli...

Hrozby kolaborace se obávali londýnští emigranti – a ve svém vysílání na to národ upozorňovali. Noviny musely bezprostředně reagovat: „*Každý mladý občan čeká na úkoly, které by plnil s radostí a ochotou. Nutno zakročiti proti všem, kdož jejich chuti potlačují a kaceřují sebemenší otevřený projev. Mladí chtějí žít a nikdo nemá práva jim v tom bránit!*“¹⁵ Autor přitom narážel hlavně na třicátníky a čtyřicátníky, kteří zažili první republiku a její sociální problémy v plné síle.

Emanuel Moravec sváděl mladou generaci také „jedinečností doby“, ve které žila – sázel na to, že právě takový přístup bude lahodit uším ještě nezkušených dětí: „*Žijete v době, kterou minulost ve velikosti ještě nepřekonala. Dnešek je epopéjí, jakou největší básník ještě nevyzpíval. Příští generace vám budou závidět.*“¹⁶ Nositeli nového řádu měli být vedle mladých také zemědělci. V denících z února 1942 se proto objevovaly i agitace ministra zemědělství Hrubého: „*Zemědělci si musí uvedomit, že bez Svazu a řízeného hospodářství by nastal chaos.... Bude sloužiti sedlákovi, neboť nedopustí rozvrat výroby a návrat k cenové liberalistické anarchii.*“¹⁷ Jak Hrubý, tak ministr hospodářství Bertsch se shodovali ve svém cíli: je potřeba reformovat zemědělské školy, města nesmí vzkvétat na úkor vesnice. Úloha českých sedláků byla v zásobování Říše nezastupitelná. Novináři psali o rostoucím aktivismu zemědělců a o spojení sedlák – dělník jako o „novém jaru národa“. V tomto ohledu se

německá propaganda velmi podobala svému následníkovi – socialistické rétorice v padesátých letech.

Ve skutečnosti nebyly vyhlídky sedláků zrovna růžové. Říšské úřady zabavovaly půdu a pozemky a přidělovaly je „vhodným adeptům“. Nucené dodávky do Říše pak vedly k zatajování zásob a bojkotu pěstování obilí. To však vyšlo při už zmiňované obilní akci najevo a kvóty pro vývoz do Říše se ještě zvýšily.¹⁸

Říše nabízela podle kolaborujících redaktorů lidem otevřenou náruč: „...až se v příštích časech rozjedou také čeští inženýři, a lékaři, čeští obchodníci, průmyslníci a živnostníci a čeští zemědělci do světa, bude to síla, význam a vliv velkoněmecké říše, která jim otevře všechny možnosti,“ hlásal Werner v Poledním listu a podle mého tím dokázal, že je opravdovým iluzionistou.¹⁹

7.2 Židovská otázka

Po jmenování nové protektorátní vlády se začíná vyostřovat boj proti bolševismu a Židům. Z náklonnosti ke komunistickému režimu je obviňována Anglie,²⁰ z nelidského zacházení s lidmi zas samotný režim v Sovětském Rusku. **Nenávisť k Židům** se snaží novináři rozdmýchávat a „vysvětlit“. Podle Pavla Křepely měly tyto „pejzaté obludy do pár týdnů poté, co se u nás vyrojily, luxusní byty, naučily se česky, vstoupily do Sokola a měly se u nás prostě jako v Jahově ráji.“²¹ Na antisemitskou propagandu byli novináři připravováni okupační správou. Na jedné z tiskových porad von Wolfram upozornil: „Žádám vás, abyste se při příležitosti těmito věcmi zabývali a otevřeně vyslovili toto: že židovská otázka nemůže být řešena s velkou shovívavostí, to závisí na Židech samých a na cizině nám přátelsky nakloněné. soucit tu není na místě. Vypravují-li v Anglii a Americe nebo kdekoli jinde ve světě, že se Židy zacházíme tvrdě, nutno konstatovati, že jsme jim přece neustále nabízeli, aby je od nás převzali, aby tam s nimi bylo nakládáno lépe. Odmítají to však a nechťejí jich. Není jiné možnosti řešení, než s nimi zacházeti tak, bez ohledu a sentimentality.“²²

K židovské otázce se také často veřejně vyjadřoval Hitler: „...touto válkou nebude zničeno arijské obyvatelstvo, nýbrž bude vyhlazen Žid. Ať boj přinese cokoli anebo ať bude trvat sebedéle – to bude jeho konečným výsledkem.“²³ Pozdější výpovědi německých obyvatel – kteří Hitlerovy projevy poslouchali na shromážděních, v rozhlasu, četli v novinách – o tom, že o vyhazování Židů nevěděli, tak považují za naivní a lživé.

K potírání nepřátelství vůči Němcům si noviny vypůjčily také postavu Švejka: „hanebná a nemravní postava Švejka neměla nic společného se ctí českého vojáka, který čestně bojoval ve světové válce po boku svých německých kamarádů.“²⁴

Výchova mládeže a hospodářství – to byly dva nejčastější motivy únorových novin. Novináři je podporovali všemi myslitelnými prostředky. V souvislosti s přerodem mládeže, a také likvidací Židů, zahájil Heydrich svůj plán **rasového mapování prostoru** protektorátu Čechy a Morava. Začal tak naplňovat myšlenky, které vyslovil krátce po nástupu do funkce: „Abych si učinil přehled o tom, co z těchto lidí se v tomto prostoru hodí k poněmčení, musím tu mít soupis z aspektu rasově-národnostního. To tedy znamená, že za pomoci nejrůznějších metod, s využitím nejrůznějších zadních vrátek musím mít možnost národnostně a rasově ohledat veškeré obyvatelstvo.“²⁵ Protektorátem tak začaly projíždět autobusy s rentgenem, jejichž osádky prováděly ve školách „vyšetření“. To bylo vydáváno za ochranu proti tuberkulóze.

Poznámky k 7. kapitole

1. Nesp.: *Bojuje se také o budoucnost Čech a Moravy*. Venkov, 3.2.1942, ročník 37, č. 28, s. 1
2. Nesp.: *Žena jede do Říše za prací*. Polední list, 3.2.1942, ročník 16, č. 33, s. 3
3. Krychtalek, Vladimír: *Každý Čech zrádcem národa*. Venkov 6.2.1942, ročník 37, č. 31, s. 1
4. Werner, Karel: *Proč mlčí Národní rada?* Polední list, 6.2.1942, ročník 16, č. 36, s. 3
5. Nesp.: *Uznání, které zavazuje celý český národ*. Venkov, 8.2.1942, ročník 37, č. 33, s. 1
6. Nesp.: *Uznání českým dárcům zinných potřeb*. Národní politika, 8.2.1942, ročník 60, č. 38, s. 1
7. Nesp.: *Český člověk nezklamal*. Venkov, 10.2.1942, ročník 37, č. 34, s. 1
8. Pravidelná tisková porada šéfredaktorů novin, 16.1.1942. Zatím nepublikováno, xerokopie jsou uloženy v archivu Centra pro mediální studia FSV UK.
9. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 227
10. Nesp.: *Musí vidět dále než její otcové*. Polední list, 21.2.1942, ročník 16, č. 51, s. 2
11. Nesp.: *Ve věcech vážných nejsou dovoleny polovičatosti*. Venkov, 20.2.1942, ročník 37, č. 43, s. 3
12. Nesp.: *Příští úkoly osvětové služby*. Národní politika, 15.2.1942, ročník 60, č. 43, s. 2
13. Šourek, Emil: *Proč to nešlo hned s počátku?* Polední list, 14.2.1942, ročník 16, č. 44, s. 1
14. Nesp.: *Zaspali jsme tři léta velikých možností*. Venkov 22.2.1942, ročník 37, č. 45, s. 2
15. Nesp.: *Osudová generace Čech a Moravy*. Národní politika, 8.2.1942, ročník 60, č. 38, s. 1
16. Nesp.: *Česká mládež musí vytvořit celonárodní jednotu*. Národní politika, 21.2.1942, ročník 60, č. 51, s. 1
17. Nesp.: *Venkov pro vystupňování zemědělské výroby*. Národní politika, 27.2.1942, ročník 60, č. 57, s. 1
18. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 236
19. Werner, Karel: *Náš vrůst do Říše*. polední list, 15.2.1942, ročník 16, č. 45, s. 3
20. Nesp.: *Anglie připravila bolševizaci Evropy*. Polední list, 17.2.1942, ročník 16, č. 47, s. 3
21. Křepela, Pavel: *Chcem žít bez Židů*. Polední list, 14.2.1942, ročník 16, č. 44, s. 3

22. Köpplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941*. Karolinum, Praha 2003, s.457-8
23. Nesg.: *Tato válka vyhladí Žida*. Venkov, 26.2.1942, ročník 37, č. 48, s. 1
24. Nesg.: *Švejk neměl nic společného s českým frontovým vojákem*. Polední list, 17.2.1942, ročník 16, č. 47, s. 5
25. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 53

8. Na rozcestí

8.1 „Sovětský ráj“ v Praze

Největším „kulturním počinem“ Heydrichovy éry byla výstava „Sovětský ráj“, kterou 28. února slavnostně otevřel K.H. Frank. Na Heydrichův popud byla převezena z Vídně a měla českým lidem ukázat zhoubu bolševického režimu. Její součástí byly také ukořistěné zbraně. Expozici navštívil též Hácha – a to za „odborného“ doprovodu Emanuela Moravce. Noviny o výstavě psaly po celý březen.

Jak mají novináři informovat o „Sovětském ráji“, bylo jasné hned po Frankově otevíracím projevu. V něm Frank obvinil Beneše, že se paktuje s Moskvou už od roku 1935, kdy byla podepsána sovětorusko – československá spolupráce. Anglie a Rusko – dva dosud největší nepřátelé Říše – měly být očerňovány společně, jedině tak mohla propaganda dojít cíle. Hned první den výstavy vybízel Frank návštěvníky: „*Podívejte se na ten ráj sedláků a dělníků a přemýšlejte. Dnes jsou fronty jasny a každý se musí rozhodnout. Bud' pro bolševictví a zkázu nebo s Říší pro Evropu, tj. pro svoji vlast, pro svůj život, pro svoji práci.*“¹

Polední list se opět projevoval neaktivističtěji ze všech sledovaných deníků – vždy na druhé straně se v něm objevovaly články k jednotlivým kapitolám života v Rusku (sport, výchova dětí, bydlení, apod.)

Pobavení vyvolává Křepelův článek o sovětském školství: „*Všechno se vykládá v tzv. ideologickém smyslu bolševického dogmatu. I dějepis se překrucuje v marxistickém smyslu. Tak se např. dětem vysvětluje, že středověcí rytíři tušili již marxismus, neboť brali slabé a potlačované v ochranu. Celý školský systém spočívá na politické moudrosti – jsou to citáty různých marxistických spisovatelů a hesla propagandy.*“² Úplně stejné metody totiž používali nacisti – jen výrazy „marxismus, bolševismus“ by mohly nahradit „nacionální socialismus, němectví“.

Na ukořistěných zbraních a vojenské technice demonstrovali okupanti sovětskou touhu po válce: „*Obrovská zásoba zbraní v Rusku dokazuje, jaké úmysly měly masy bolševických vojsk, soustředované stále a stále před časem na západních hranicích sovětského Ruska.*“³

Většina českých lidí považovala celou výstavu za pouhý **produkt nacistického propagandy**. Během čtyř týdnů ji nicméně shlédlo asi půl milionu návštěvníků, většinou v rámci hromadně organizovaných návštěv.⁴ Když výstavu shlédli stotisíce návštěvníků, noviny

rekapitulovaly: „*A tu si každý český dělník a rolník uvědomí, že může pracovat bez obavy o zítřek, jestliže se svou prací přičiňuje o konečné vítězství Říše nad bolševickým ničitelem lidství a nad jeho plutokratickými pomahači.*“⁵

Na výstavu přišli také protagonisté květnového atentátu na Heydricha – Jan Kubiš a Josef Gabčík.⁶

8.2 „Židobolševismus“

V souvislosti s výstavou, válkou proti Rusku a Anglii zostřil nacistický aparát boj proti tzv. židobolševismu – v Rusku byli bolševici, v Anglii zas uprchlí Židé. Tento hybrid pak okupanti ve své propagandě často využívali. Pod rouškou tohoto spojení byli Židé prezentováni jako největší přátelé a aktéři bolševického režimu v Sovětském svazu. Při východním tažení proti SSSR potřebovali nacisté z propagandistických důvodů spojit dva nepřítel v jednoho. Do ruky jim přitom nahrával fakt, že v Sovětském svazu žilo velké množství židovského obyvatelstva a některé důležité státní funkce zastávali Židé. Často se pak stávalo, že Židé byli napadáni jak ze spojeneckými z demokratickými velmocemi, tak ze spolčování se Sovětským svazem, čímž bylo českému člověku vnucováno, že jen spojeneckví s Říší je jediné správné. Například už ve Venkovu ze dne 9. září se psalo: „*Tato volba je pro každý národ velmi lehká. Stačí vzpomenouti na hříchy židů a plutokratů v minulosti, stačí viděti jak se jejich bohatství na západě i na východě bortí jako shnilá budova a stačí na druhé straně uvědomiti si sociální výhody, které přináší Vůdcův obrodný plán, a každý musí si přát, aby německé zbraně dokonaly co nejdříve očistnou práci a aby se mohlo přikročiti k nové práci ve svobodě a míru.*“⁷

Pavel Křepela k výstavě poznamenával: „*Bolševismus pak je dábelským nástrojem světového Židovstva, které chtělo rozvrátit celý svět, aby tylo a rdousilo arijské národy na troskách civilizace, náboženství a rodiny. Boj proti bolševismu je tedy bojem za vše, co je Evropě posvátné.*“⁸ Židobolševismus je podle Emila Šourka hlavním nepřítelem lidstva, protože: „*Žid byl ošklivým přízrakem dusícím lidstvo po několik století....Žid byl jeho neštěstím od samotného vzniku státu. Zanedlouho rozhodovali o ryze českých věcech téměř výhradně Židé....*“⁹

Novináři se tak neobraceli jenom k zahraničním Židům, ale také k těm protektorátním. Prvního března informovali, že z nařízení Heydricha bude větší počet židovského obyvatelstva soustředěn do jednoho města protektorátu, přičemž občané vystěhovaného města budou náležitě odškodněni: „*Vše rozleptávající židovská hlíza musí proto býti nadobro*

odstraněna z národního těla.“¹⁰ Nikde ovšem nepadla zmínka o to, že šlo o **Terezín** – tam přitom první transporty odjízděly už na podzim 1941.¹¹

Žurnalisté se také průběžně vraceli k označování Židů **Davidovou hvězdou**, plně pak podporovali Heydrichovo nařízení zavřít Židy do ghatt „*aby tak náš národ byl navždy zbaven všeho zla, kterým nás Židé zaplavovali.*“¹²

Směrem k Anglii se plamenně projevoval zejména šéfredaktor Poledního listu Werner: „*Pan Beneš a družina jeho věrných jsou dnes tam na druhé straně. Řeknete snad, že jsou to také Češi a že byli tenkrát v Mnichově také zrazení. Ano. Ale oni nevzplanuli nenávisí. Naopak, odešli k těm, kteří už je jednou zradili a znovu jim slouží. Slouží zrádcům českého národa....A zde naproti tomu vidíme mladý fanatický nadšený německý národ, který si jde vybojovat svou věc sám a žádná vlastní oběť krve mu není dost veliká pro vítězství jeho svaté věci, v jejíž spravedlnost skálopevně věří.*“¹³

Na Wernerův útok odpověděl dopisem jeden z čtenářů – i on prý vystřízlivěl z Anglie, která při Mnichovu zradila: „*...a s vámi Angličany nenávidím, nenávidím, nenávidím.*“¹⁴

8.3 Tři roky pod nacistickou nadvládou

Patnáctý březen 1942 znamenal tři roky pod německou nadvládou. Na oslavu třetího výročí založení protektorátu upozorňovaly některé noviny už několik dní předem. Nejaktivněji se v tomto směru projevoval jako obvykle Polední list. Před samotným výročím poukazoval třeba na to, jak mají probíhat **slavnosti na českých školách**. Podle pokynů měly na oslavách vystoupit žákovské orchestry – a to se skladbou německého nebo českého autora: „*od jiných je třeba upustit. Po slavnosti je volno, židovských škol se slavnost netýká.*“¹⁵ Národní politika se zase odvolávala na „památné rozhodnutí presidenta Háchy“: „*Nutnost pokojného soužití hlásaná před třemi lety se dnes ukazuje jako nanejvýš pravdivá*“, doplňoval deník.¹⁶ Tak zvaná háchovština byla všemi protektorátními listy hojně využívána. Na prezidenta Háchu se novináři odvolávali ve všech zásadních ohledech, sounáležitost s Říší demonstrovali na jeho projevech a společných aktech s Heydrichem. Jméno dr. Háchy se tak podle J. Švermy stalo „symbolem pasivního čekání, které se náramně líbí německým okupantům, protože pomáhá udržovat klid a pořádek v jejich českém arsenálu“, a to „dokonce českýma rukama“.¹⁷

Na 15. březen pohlížel tisk ještě z jiného úhlu - v Německu se totiž slavil **Den hrdinů**. „*Jest proto v neděli 15. března t. r. vztyčiti na plnou žerd' vlajky na všech veřejných budovách. Nařízení se netýká židovských podniků,*“ upozorňovala Národní politika.¹⁸ Jaroslav Šticha v Poledním listu pak tři roky existence protektorátu označil za „období pořádku a sociální spravedlnosti“.¹⁹

Hierarchie novinových článků jasně odrážela poměry v protektorátu – platilo pravidlo, že projevy Němců byly na stránkách tisku otištěny vždy výš než projevy českých zástupců. Ne jinak tomu bylo právě 15. března 1942.²⁰ V tento den vypadaly stránky sledovaných deníků hodně podobně – oslavné články, fotografie, vyjádření nových ministrů, důraz na stabilizaci hospodářství, na mzdy, dostatek práce a další „vymoženosti“ protektorátu. Viz přílohy.

O dva dny později přinesly noviny informace o slavnostech v Německé opeře a Národním divadle. V Německé opeře byla lóže říšského protektora vyzdobena jeho standartou a úvodního slova se po hudebním zahájení ujal Reinhard Heydrich. V Národním divadle se – coby symbol české autonomie – hrála Prodaná nevěsta. Tuto na první pohled idylickou představu ale kazily projevy zúčastněných protektorátních činitelů. Například Emanuel Moravec tam mimo jiné pronesl: „*Čech, který má svou zemi rád, modlí se dnes za německé vítězství.*“²¹ Národní politika informovala o podrobnostech: „*Slavnostní večer zahájil projevem vedoucí Úřadu lidové osvěty ministr školství Emanuel Moravec. Při závěrečných slovech ministrových, jimiž vzdával poctu Vůdci Adolfu Hitlerovi, obecnostvo povstalo a připojilo se k tomuto pozdravu vztyčenými pažemi.*“²²

Tříleté období trvání protektorátu, nové povinnosti jeho obyvatel i zastřešování událostí Háchovou osobou spojil v jednom článku František Petrovický v Poledním listu: „*Tři léta Protektorátu znamenají pro každého z nás hluboký vnitřní přerod. Po Mnichovu jsme nikomu nevěřili. Dnes děkujeme prozřetelnosti, že v tak těžkých dobách měli jsme v čele muže hluboké rozvahy, bohaté životní moudrosti a vřelé lásky k domovině a národu, dra Emila Háchu. Pochopil v dějinný okamžik příkaz historických vteřin... práci pro úspěch Říše zajišťujeme nejen sobě, ale i celému národu šťastnou budoucnost.*“²³

8.4 Příděly se tenčí

Podobně jako v předchozích měsících kladl tisk důraz na hospodářskou propagandu. Zemědělci se podle něj nenechají svést žádnou štvavou propagandou z Londýna, ignoraci emigrace už prý navíc Češi dokázali při sbírce zimních potřeb.²⁴ Zásadní změnou byla

úprava potravinových dávek. Obecně klesly všechny přídělky – masa, cukru, chleba. Pouze tukové přídělky byly zachovány. Stejně množství jídla pak stále dostávali těžce pracující, především ve zbrojním průmyslu. Víc chleboviny měli dostat mladiství, míň naopak předškolní děti.²⁵

Z toho se dá podle mého názoru vyvodit a potvrdit zaměření nacistického aparátu – mladiství mohli být s pomocí různých organizací vychováni směrem k německví a práci pro Říši. S malými dětmi se nepočítalo – nové poválečné uspořádání a konečné řešení české otázky mělo přijít dřív, než dospěly.

Po oznámení snížení dávek musela přijít pacifikace lidí – ti se totiž obávali, že se situace ještě přiostrfí. Novináři proto na jedné straně uklidňovali, na straně druhé vybízeli k většímu pracovnímu nasazení pro zajištění obživy: „*Výživa, která je jednou z nejdůležitějších základů pro vítězství, musí býti zajištěna ze spolupráce všech, žen, dětí, a mládeže z vesnic i měst. Vědomí solidarity celé Evropy splní jistě naši příslušníci všechny úkoly.*“²⁶ Pavel Křepela z Poledního listu dodával: „*Omezení, ke kterému u nás brzy dojde, je však jen dočasné a vzhledem k mohutně založené zemědělské výrobní bitvě máme skvělé vyhlídky do budoucna.*“²⁷

8.5 „Soupis v rasově národnostním smyslu“

V prvním jamím měsíci horečně pokračovaly přípravy na změny ve výchově a vzdělávání mládeže. Jak už bylo řečeno, mládež měla podléhat organizaci podobné Hitlerově mládeži. Tisk proto úlohu mladých velkolepě zveličoval: „*Mládež musí býti nacionální, obětavá a svědomitá: organizace musí dáti mládeži to, co se programu školy již vymyká.*“²⁸ Z mládeže je třeba „*vykořenit demokratické stranické hádání, závist a ledabylost. ... Úřad lidové osvěty je tu logicky dohledacím orgánem pro každého, kdo jakoukoliv organizaci mládeže uvedl nebo uvede v život. Mládež potřebuje organizaci svou, neodvislou od organizací starší generace.*“²⁹ Emanuel Moravec dal navíc na srozuměnou, že s židovskou mládeží se definitivně nepočítá. Zatímco árijec měl podle něj vždy jen povinnosti, židovi zůstávala práva jako pánu světového kapitálu – a s tím měl být jednou provždy konec.³⁰

Na konci března 1942 vešlo ve známost, že obyvatelům protektorátu budou vystaveny **nové průkazy totožnosti.** Heydrich tím pokročil dále k mapování českomoravského prostoru a provedení „soupisu v rasově národnostním smyslu“. Z toho chtěl vyvodit, jací Češi jsou vhodní k poněmčení a jací Češi ne.³¹ O rasové otázce hovořil Heydrich otevřeně po

konferenci ve Wannsee: „...*Je zcela jasné, že pokud chci poněmčovat, musím nejprve jasně vědět, kdo je poněmčení schopen . Počítám s čísly mezi 40 a 60%... Ti, co se hodí k poněmčení, budou pak, pokud možno, posláni na práci do Říše, a to tak, aby se nemohli vrátit. Ty, kteří jsou k poněmčení nevhodní, bychom mohli využít v prostoru Arktického oceánu, kde převezmeme ruské koncentrační tábory..., ty by v budoucnu byly ideálním domovem pro 11 milionů evropských Židů. Češi nevhodní k poněmčení by tam mohli sloužit ve jménu pozitivní služby pro Německo jako dozorcí, předáci.“³² Za nejnebezpečnější považoval Heydrich „rasově dobré a smýšlením špatné“ Čechy – ti totiž byli potenciálními vůdci – nebylo je proto možné vysídlit na východ. Nejdřív si myslel, že by je v čistě německém prostředí bylo možné převychovat, ale pak došel k názoru, že nezbyvá než „nakonec je postavit ke zdi.“³³*

Národnostní inventura měla být provedena při vydávání osobních průkazů. Lidé museli ve formulářích odpovídat na řadu osobních a rodinných dotazů. Hitler původně odmítal germanizaci lidí, chtěl germanizaci prostoru, ale to nebylo rychle proveditelné. Později dal k poněmčování Čechů svolení – **germanizace Čechů** byla podle něj z historického hlediska vlastně regermanizací...³⁴

Proč nové průkazy totožnosti? Ptala se emigrace i české obyvatelstvo. Novináři ovšem měli situaci uklidňovat: „*Žádný řádný občan nemá důvodu, aby se povinnosti nosit řádný úřední průkaz nějak vyhýbal. Je ovšem možné, že podivní lidé, ustrašenci nebo takoví, kteří mají zájem na tom, aby za každou cenu šířili neklid, budou zase hloubat co za novým opatřením vězí a možná že si vymyslí nějaké bůhvíjaké báchorky, že nás sepisují, aby nás mohli poslat na Honolulu, nebo něco podobného.*“³⁵

Některé sliby, které dal Heydrich protektorátu, došly na jaře 1942 naplnění. Na jeho pokyn vešly v platnost tři vládní nařízení o **zvýšení důchodů a sociálního pojištění**. Invalidní a starobní důchody se zvýšily o dvacet procent, vdovské o třetinu. Invalidní důchody u dělníků i horníků stouply o 75 procent.³⁶ „To je sociální pokrok,“ hlásal Jaroslav Šticha v Poledním listu: „*Co toto nové nařízení znamená, to ocení každý pracující nejlépe sám. Znamená to klidné stáří a odpadnutí všech starostí, co si v případě smrti živitele rodiny počnou pozůstalí. O to radostnější a spokojenější bude nyní práce!*“³⁷

Poznámky k 8. kapitole

1. Nesp.: *Výstava sovětský ráj v Praze*. Polední list, 1.3.1942, ročník 16, č. 59, s. 1
2. Křepela, Pavel: *Sovětské školství*. Polední list, 14.3.1942, ročník 16, č. 72, s. 2
3. Petrovický, František: *Zbraně vyrobené z bidy*. Polední list, 13.3.1942, ročník 16, s. 1
4. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 53
5. Nesp.: *Štoticí návštěvník na výstavě Sovětský ráj*. Polední list, 13.3.1942, č. 71, s. 3
6. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 53
7. Nesp.: *Žádná „splendid isolation“*. Venkov, 9.9.1941, ročník 36, č. 212, s. 1
8. Křepela, Pavel: *Sovětský ráj*. Polední list, 3.3.1942, ročník 16, č. 61, s. 2
9. Šourek, Emil: *K výstavě obrazů Rělinka*. Národní politika, 25.3.1942, ročník 60, č. 83 s. 1
10. Nesp.: *Židům vykázáno uzavřené sídliště*. Národní politika, 1.3.1942, ročník 60, č. 59, s. 2
11. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 27
12. Nesp.: *Proč je nenávidíme a proč se radujeme*. Polední list, 4.3.1942, ročník 16, č. 62, s. 3
13. Werner, Karel: *Nenávidím*. Polední list, 1.3.1942, ročník 16, č. 59, s. 1
14. Peřina, František: *Nelituji*. Polední list, 7.3.1942, ročník 16, č. 65, s. 3
15. Nesp.: *15. března slavnosti na českých školách*. Polední list, 12.3.1942, ročník 16, č. 70, s. 1
16. Nesp.: *Třetí výročí Protektorátu*. Národní politika, 14.3.1942, ročník 60, č. 72, s. 2
17. Pasák, Tomáš: *Soupis legálních novin, časopisů a ústředních věstníků v českých zemích z let 1939 – 1945*. Univerzita Karlova, Praha 1980, s. 71
18. Nesp.: *Vlajky na plnou žerď!* Národní politika, 14.3.1942, ročník 60, č. 72, s. 1
19. Šticha, Jaroslav: *Tři roky pořádku a sociální spravedlnosti*. Polední list, 14.3.1942, ročník 16, č. 72, s. 1
20. Polední list, 16.3.1942, ročník 16, č. 74, s. 1 – nejdříve projev Hitlera ke Dni hrdinů, až pod tím projev Háchy k výročí
21. Venkov, 17.3.1942, ročník 37, č. 64, s. 2
22. Nesp.: *Státní prezident na slavnostním představení „Prodané nevěsty“*. Národní politika, 17.3.1942, ročník 60, č. 75
23. Petrovický, František: *Práce zachrání národ*. Polední list, 19.3.1942, ročník 16, č. 77, s. 1
24. Nesp.: *Tak mluví český sedlák: Nebudeme skládat účty žádné emigraci*. Venkov, 5.3.1942, ročník 37, č. 54, s. 2
25. Nesp.: *Změna potravinových dávek*. Polední list, 21.3.1942, ročník 16, č. 79, s. 1
26. Nesp.: *Úsilí o zajištění výroby*. Národní politika, 24.3.1942, ročník 60, č. 82, s. 1

27. Křepela, Pavel: *Vítězství nad hladem*. Polední list, 23.3.1942, ročník 16, č. 81, s. 1
28. Venkov, 26.3.1942, ročník 37, č. 72, s. 2
29. Krychtálek, Vladimír: *Mládež sjednocena bude*. Polední list, 26.3.1942, ročník 16, č. 84, s. 3
30. Nesp.: *Rasový problém nelze obcházet*. Polední list, 26.3.1942, ročník 16, č. 84, s. 1
31. Milotová, Jaroslava a kol.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Teps, Praha 1991, s. 19
32. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 53
33. Milotová, Jaroslava a kol.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Teps, Praha 1991, s. 20
34. Milotová, Jaroslava a kol.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Teps, Praha 1991, s. 20
35. Nesp.: *Nové průkazky totožnosti*. Polední list, 27.3.1942, ročník 16, č. 85, s. 1
36. Nesp.: *Velkorysé zlepšení sociálního pojištění v Protektorátu*. Národní politika, 3.4.1942, ročník 60, č. 92, s. 1
37. Šticha, Jaroslav: *To je sociální pokrok*. Polední list, 3.4.1942, ročník 16, č. 92, s. 1

9. Plnění nových úkolů

9.1 Sjezd novinářů v Benátkách

Duben 1942 byl, dá se říct, měsícem tisku. Ve dnech 10. – 12. 4. 1942 hostily Benátky novináře z Říše a „spřátelených“ zemí. Protektorátní tisk na sjezdu **Unie národních sdružení novinářů** – v rámci německé delegace – zastupovali ministr školství a lidové osvěty Emanuel Moravec, šéfredaktor Národní politiky Václav Crha a šéfredaktor Centropressu Václav Fiala. Na pořadu sjezdu nebyly podle Národní politiky organizační nebo stavovské otázky, nýbrž „účast novinářů na boji mladých národů“. ¹ V tomto duchu přitom tentýž deník „ladil“ své čtenáře už několik dní před začátkem sjezdu: „*Bylo několik novinářů, kteří nedokázali najít cestu k nové práci. Po celý svůj dosavadní život považovali svoje zaměstnání za špinavé povolání, jako takové je provozovali a nedovedli proniknout k novému mravnímu pojetí své práce. Veliká část českých publicistů a novinářů dala se však s horlivostí a dobrou vůlí do díla, aby novým způsobem formovala vzhled a obsah českých novin.*“ ² Podle Venkova se situace kolem novin stabilizovala – lidé si k nim opět našli cestu: „*...a tak jsme došli od bojkotu novin k frontám na noviny. Jest to příznak doby a důkaz, že v hlavách svítá...*“ ³

Společných jmenovatelů novinářského sjezdu bylo několik: útok na demokracii, Anglii a její spojence, Židy, bolševiky v Rusku a „tendenčnost kapitalistického tisku“. Předseda Unie národních sdružení novinářů Wilhelm Weiss charakterizoval účel setkání takto: „*Co bylo pohnutkou k uspořádání benátského sjezdu, je protest proti demoralisování národů neodpovědným žurnalismem, protest proti ztročení tisku ve službách mezinárodních kapitálových mocí, protest proti zneužívání tisku k bezohlednému rozeštvávání národů, protest proti lži, šířené tiskem, a proti zfalšování pravdy, protest proti závislosti novinářské práce na neodpovědných akcionářích a lidech, kteří na válce vydělávají, a konečně protest proti zamoření tisku židovským živlem, kterýžto jev považujeme za základní zlo v mezinárodní tiskové práci.*“ ⁴ Během sjezdu padlo také několik poznámek ohledně válečného zpravodajství z fronty. Podle účastníků nemá Anglie na bojištích žádné zpravodaje, zatímco novináři mocností Osy dodávají svým listům nepřehledné množství materiálu přímo z nejbližších linií. „*Britské vedení války nezná na frontě působících zpravodajů – sedí a od stolu píše o válce,*“ nechal se slyšet štábní vedoucí Sundermann. ⁵

Co se týče českého zastoupení v Benátkách – nejvíc vidět byl **Emanuel Moravec**. Jeho řečnický prostor zcela ovládl Edvard Beneš a londýnská emigrace. Vedle toho vedl obžalobu

proti prvorepublikovému tisku, který „sloužil politickým stranám a židovstvu“, a také proti zradě Angličanů při mnichovské dohodě. ⁶ Moravcův projev ještě o dva dny později podpořil trochu pepným způsobem šéfredaktor Poledního listu Karel Werner: „*Věřte, že poctivá a čestná spolupráce s německým národem v rámci Velkoněmecké říše je nejen přirozenější a samozřejmější, ale i důstojnější, než zdánlivá „státní samostatnost“, jež byla ve skutečnosti vasalskou závislostí na sobeckých anglických nabobech, kteří nás už jednou tak sprostě kopli do zadku, když mysleli, že nás už nepotřebují.*“ ⁷

Pozadu ale nezůstali ani další redaktori. Například Jiří Zavřel z Národní politiky přesvědčoval, že „*dny benátského kongresu zůstanou zapsány v dějinách vzniku a boje o novou Evropu. Po jasných a otevřených přiznáních ministra Moravce nelze však zůstat jen při slovech. Český národ musí už konečně vykročit. V tom směru může být vůdčí práci ministra Moravce hrdým vědomím, že za ním stojí po benátském projevu zejména celá česká mládež.*“ ⁸

Obrovskou hybnou sílu tisku si asi ze všech nejvíc uvědomoval říšský ministr propagandy **Joseph Goebbels, architekt nacistické propagandy**. Benátskému sjezdu, na kterém byly položeny základní kameny tisku „nové Evropy“ tak byla po dobu několika dnů věnována maximální pozornost. Protektorátní deníky nebyly výjimkou – na jejich stránkách čtenář po první dva dubnové týdny nenašel ostřejí sledovaná témata. Benátský sjezd redaktori označovali za zcela průlomový okamžik v historii sdělovacích prostředků. Kolaborantský žurnalismus, který s příchodem Heydricha do Prahy ještě zesílil, byl obhajován ve jménu národní blaha: „*Český národ jde kupředu, protože má dnes novináře obezřelé, prozíravé, poučené. Oni se zasloužili o to, že celý národ v klidu a rozvaze pracuje na lepším svém příštím, pracuje neúnavně a pohotově.*“ ⁹ Benátský sjezd byl leitmotivem novinářů samozřejmě nejen v protektorátu, ale především v Německu. Články a citace tamních novinářů si občas vypůjčil i český tisk: „*V Benátkách utrpěl přizrak tiskové lži zničující porážku. Sjezd byl mohutným projevem myšlenky nové morálky tisku a nové zodpovědnosti tisku jako předpokladu nového společenství národů.*“ ¹⁰

Ačkoliv Goebbels nebyl v Benátkách osobně přítomen, zúčastněným novinářům poslal tento telegram: „*V dobách velkých světově-politických rozhodnutí jest národní tisk věrným obrazem politického a morálního chování svých národů. Zatím co plutokraticko-bolševický tisk zatížený odlem spoluviny na válce, se pokouší zahaliti nepravdivými výklady nezadržitelné zhroucení svých zemí a systémů, pomáhá tisk států nového řádu, který je si vědom své odpovědnosti, vytvořiti předpoklady pro velkorysou spolupráci v duchu vysoké tiskové ethiky, jež se vyvinula v jeho zemích. V tomto smyslu zdravím účastníky prvního sjezdu Unie*

národních svazů novinářských a přejí její práci plný úspěch. Sleduji průběh zasedání s neživější účastí. Podepsán říšský ministr dr. Goebbels.“¹¹

Nové poslání tisku novináři spojovali s celonárodní, respektive celoevropskou obrodou. K novým cílům záměrně – a velké části na popud Emanuela Moravce – směřovali hlavně českou a moravskou mládež. Jak už bylo řečeno, její ovládnutí se stalo Moravcovou prioritou už na konci ledna 1942, kdy nastoupila do úřadu nová protektorátní vláda. Protože Moravec a v podstatě i Heydrich razili myšlenku, že je potřeba mladé lidi jednotně organizovat, o výchovu se hlásily nejrůznější spolky. Jejich častým motivem byly dotace.¹²

„Práce pro vlast se neplatí a nebude se také nikomu žádnými koncesemi platit práce pro Říši, pro novou Evropu a pro Protektorát,“ reagoval na takové pohnutky Karel Werner.¹³ Pohled drtivé většiny mladých lidí na česko-německou spolupráci byl podle aktivistických žurnalistů pozitivní. V denících toto přesvědčení posilovali také citacemi z dopisů, uvádím příklad čtenáře Pavla Urbánka: *„Češi – vy jste prospali čtyři roky – řekl mi nedávno docela klidně jeden mladý Němec. Musil jsem mu přisvědčit a sklopit zrak...“*¹⁴

9.2 Lazaretní vlak pro Hitlera

20. dubna 1942 slavil **Adolf Hitler 53. narozeniny**. Národní politika opěvovala jeho státnické a řečnické umění a vojenskou genialitu.¹⁵ Venkov už předem vyzýval obyvatele, aby vyvěsili vlajky – podle Úřadu lidové osvěty si Vůdcevy narozeniny zaslouží, aby byl 20. duben dnem vyvěšení vlajek.¹⁶ *„Chceme li správně pochopit velikost a význam Vůdcův, musíme uvážit tři stránky jeho osobnosti: 1. Adolf Hitler jako revolucionář. 2. Adolf Hitler jako státník. 3. Adolf Hitler jako vojevůdce,“* doplňoval Polední list.¹⁷ 20. dubna charakterizovala titulní strany deníků Hitlerova fotografie a série oslavných článků, Polední list citoval mimo jiné Goebbelse: *Není většího štěstí než sloužit géniovi.*¹⁸ Státní prezident Emil Hácha předal Heydrichovi lazaretní vlak jako **„dar obyvatel protektorátu“** k Hitlerovým narozeninám. Když jej Heydrich přebíral na pražském Hlavním nádraží, nechal se Hácha slyšet: *„Narozeniny Vůdce Adolfa Hitlera jsou pro Čechy a Moravu příležitostí, aby znovu osvědčily svoje poctivé smýšlení, svou nejlepší vůli a své odhodlání k aktivní účasti na velikých úkolech Říše, bojující za výstavbu spravedlivé Evropy.“*¹⁹ Lazaretní vlak měl 28 vagonů pro celkem 280 zraněných. Na každém voze byl namalován znak Říše a protektorátu. Dvacet vozů bylo určeno nemocným, zbylé sloužily k jiným účelům. Byl tam vagon operační, lékařský, pro ošetřovatele, služební, zásobní, inventární, kotlový a kuchyňský. Celá souprava

měřila 412 metrů. V protektorátu se pak šířila anekdota, že na tom musí být Hitler opravdu zdravotně špatně, když potřebuje celý vlak.²⁰

K Hitlerovu „jubileu“ – jak novináři jeho 53. narozeniny označovali – se tisk vracel ještě několik dní. Stalo se zámkou nejrůznějších oslavných a agitačních článků jak ze strany žurnalistů, tak vládnoucí garnitury – hlavně Moravce, ale i Krejčího a Háchy.

Na jedné straně hýřily sledované deníky optimismem a vírou v novou Evropu, „kterou cítí většina obyvatel“, na straně druhé se stále objevovaly články, které svým varovným tónem nutily Čechy k „finálnímu rozhodnutí“. Je to důkaz, že navzdory represím a silnému aktivismu žurnalistů, **odpor Čechů k němectví** výrazně nepolevoval. Nepominulo ovšem ani zatýkání – oficiální zdroje o tom ale mlčely. Už 4.2.1942 prohlásil Heydrich o své činnosti: *„Odbojové hnutí bylo mnohem rozsáhlejší a nebezpečnější, než se vůbec dalo očekávat.“*²¹ Do rukou gestapa padla během jeho působení v protektorátu řada představitelů domácího odboje. 31. prosince 1941 i divizní generál Bedřich Homola, který stál v čele Obrany národa od zajetí armádního generála Josefa Bílého v listopadu 1940. Zatčením Homoly gestapo uzavřelo likvidaci tzv. druhé garnitury této organizace.²² Dva dny předtím, přibližně ve dvě hodiny a třicet minut ráno, přistáli nedaleko Nehvizd u Prahy Jan Kubiš a Josef Gabčík – operaci Anthropoid připravovali v protektorátu skoro pět měsíců.

Poznámky k 9. kapitole

1. Nesg.: *Ministr Moravec do Benátek na sjezd Unie národních sdružení novinářů*. Národní politika, 10.4.1942, ročník 60, č. 98, s. 1
2. Nesg.: *Od Karla Havlíčka ke Karlu Lažnovskému*. Národní politika, 4.4.1942, ročník 60, č. 93, s. 2
3. Nesg.: *Zvýšený zájem o noviny*. Venkov, 2.4.1942, ročník 37, č. 78, s. 2
4. Nesg.: *Nová jednotná duchovní fronta*. Národní politika, 12.4.1942, ročník 60, č. 100, s. 1
5. Nesg.: *Dva světy ve válečném zpravodajství*. Venkov, 11.4.1942, ročník 37, č. 86, s. 1
6. Nesg.: *Anglická zrada na Česích*. Polední list, 12.4.1942, ročník 16, č. 100, s. 1
7. Werner, Karel: *Nedáme se po druhé kopnout do zadku*. Polední list, 14.4.1942, ročník 16, č. 102, s. 1
8. Zavřel, Jiří: *Dny benátského kongresu zůstanou zapsány v dějinách vzniku a boje o novou Evropu*. Národní politika, 16.4.1942, ročník 60, č. 104, s. 1
9. Hánek, Viktor: *Ve službách nových ideí*. Venkov, 16.4.1942, ročník 37, č. 90, s. 1
10. Karg, Max: *Nový evropský tisk*. Polední list, 17.4.1942, ročník 16, č. 105, s. 1
11. Nesg.: *Telegram dr. Goebbelse*. Polední list, 13.4.1942, ročník 16, č. 101, s. 1
12. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996, s. 227
13. Werner, Karel: *Mládež nebude předmětem politického obchodu*. Polední list, 5.4.1942, ročník 16, č. 94, s. 1
14. Nesg.: *Pohled mladých na spolupráci Čechů s Němci*. Venkov, 8.4.1942, ročník 37, č. 83, s. 1
15. Nesg.: *Vojevůdce*. Národní politika, 20.4.1942, ročník 60, č. 108, s. 1
16. Nesg.: *Vyvěste vlajky 20. dubna!* Venkov, 18.4.1942, ročník 37, č. 92, s. 2
17. Nesg.: *Revolucionář, státník a vojevůdce*. Polední list, 18.4.1942, ročník 16, č. 106, s. 1
18. Nesg.: *Není věššího štěstí než sloužit géniovi*. Polední list, 20.4.1942, ročník 16, č. 60, s. 1
19. Nesg.: *Dar obyvatelstva Čech a Moravy k Vůdcovým narozeninám*. Národní politika, 22.4.1942, ročník 60, č. 110, s. 1
20. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 57
21. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996, s. 198
22. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 49

10. Konec nebo začátek teroru?

10.1 Svátek práce

Prvního května – tradičně svátek práce. V roce 1942 byl ale oficiálně posunut na 2. května – na sobotu. Prý proto, aby měli lidé více času na odpočinek. V sobotu se totiž normálně pracovalo – pokud by byl svátek 1. května, museli by lidé druhý den zase do práce, takto měli volno celý víkend. Nejvíce muziky si užili dělníci – pro ně se pořádala divadelní představení, obecní koncerty a další odpočinkové aktivity. Ve stejnou dobu Heydrich umožnil třem tisícům dělníků a dělnic ze zbrojních podniků zdarma dovolenou v určených zotavovnách. O tom, kdo pojedje, měli rozhodnout zaměstnavatelé, se „zájezdy“ se mělo začít v půlce května. ¹ „Dnes je jinak,“ reagovala na opatření Národní politika, „dnes práva dělníka jsou vysoce ceněna, dnes je postaráno hlavně o právo dělníka na práci, neboť není u nás nezaměstnanosti.“ ² Volné dva dny mohli podle tisku lidé strávit podle libosti, nikoliv jako dřív „partajnickým průvodem po městě“. „Každý soudný člověk musí uznat, že se tu děje opravdu vše, aby se pracujícím vrstvám vyšlo vstříc, aby se jim umožnil odpočinek, osvěžení a také ušlechtilá zábava. Je to zcela v duchu socialistických zásad,“ hlásal šéfredaktor Werner. ³

Okolo za okolo, zub za zub – kde Heydrich některým lidem ulevil, tam chtěl nacistický aparát po jiných. Mezi 18. květnem a 30. červnem 1942 probíhala v Říši, a tím pádem i v protektorátu, **sbírka na třetí válečné dílo pomoci** pro Německý červený kříž. Lidem bylo dáno na vědomí, že se přijímají pouze peněžité dary. „Zcela určitě se očekává, že dary budou vyšší než loni a předloni....Všichni zemědělci, živnostníci, obchodníci a nad všechny ostatní hospodářské organizace, průmyslové podniky, banky a pojišťovny odevzdají podíly svých vysokých příjmů, které získaly právě klidnou prací v zázemí, chráněném říšskou brannou mocí,“ vyzývala ke sbírce Národní politika 17. května. ⁴ Venkov pobízel podobným způsobem: „Každý Čech bez rozdílu stavu a zaměstnání, žena, muž, dítě, musí se vynasnažiti složití svou dobrovolnou daň pro Německý Červený kříž.“ ⁵ Po dobu několika týdnů se v Národní politice objevovaly výrazně orámované výzvy jako: „Máme možnost klidné práce, jsou nám všem zaručeny slušné výdělků. Velkorysý dar ve prospěch Německého Červeného kříže je národní povinností!“ ⁶ Ocitly se třeba i uprostřed titulní strany mezi ostatními články, kde vypadaly jako „cedule“. Hesla se nesla v podstatě pořád v jednom duchu: „Český obchodník má i uprostřed války krásné zisky bez rizika a obav, že o svůj majetek přijde. Chrání ho německý voják. Kolik jste dali, obchodníci v českém zázemí, na Německý Červený kříž?“ ⁷ Podobně orámované výzvy měl i Polední list, na rozdíl od Národní politiky ale zvolil

agresivnější, červenou barvu. Výzvy se objevovaly většinou vedle záhlaví novin, byly lemovány symboly Červeného kříže a nápisem: „Dary posílejte vplatním lístkem 63.000“. Venkov podobnou úpravu neměl.

10.2 Přestavba školství

V květnu 1942 začala nabírat konkrétní obrysy přestavba školství. V podstatě šlo o snížení počtu maturantů – podle Emanuela Moravce odmaturovalo v roce 1941 asi 11 tisíc studentů – protektorát jich přitom potřeboval sotva pět tisíc. Tato tendence plně odpovídala nacistickým potřebám – okupanti chtěli hlavně technicky založené lidi, kteří se mohli zapojit do válečného průmyslu, navíc plánovali zlikvidovat vrstvu inteligence. Místo gymnázií měly podporu střední odborné technické školy a učiliště. *„Zvláštní zřetel při tomto velkém programu převýchovy národa byl věnován ženě. Českou ženu bude třeba zapojit do výchovy mnohem pevněji než tomu bylo dosud a připoutat ji k pracím, které jsou jí po přirodě nejbližší,“* psala například Národní politika.⁸ Tisk zde podle mého názoru naráží na vysokou porodnost v Německu i zapojení žen do národně-socialistické osvěty. Zároveň mi není jasné, jak si novináři podobnou situaci u nás představovali – nacisté rozhodně nedemonstrovali zájem na rozvoji českého obyvatelstva ani kultury. Primární bylo hlavně **mládež odpolitizovat** a později poněmčít. Starost o mládež projevoval Venkov takto: *„Stará česká nemoc jevící se v nadbytku nezaměstnané inteligence, musí býti vyléčena... mladí lidé musí si bezpodmínečně osvojit dokonalou znalost němčiny, chtějí-li se řádně uplatnit a nebýti odkázáni na místa podřadná.“*⁹ O záměrech ministra školství Emanuela Moravce víc v Přílohách.

Změny postihly i další protektorátní instituce – například Národní souručenství. Prvního května **Hácha zrušil Výbor Národního souručenství**. ČTK k tomu vydala oficiální zprávu: *„Ve svém dopise státní president konstatuje, že tento sbor, jenž v prvních dobách Národního souručenství měl plné existenční oprávnění, není již v dnešním organizačním stadiu nezbytně nutný.“*¹⁰ Toto oznámení vyšlo pouze v Poledním listu – zřejmě proto, že právě tento deník měl s vedením Národního souručenství neustálé spory – aktivistickým žurnalistům se nelíbilo, že NS v podstatě jen sedí se založenýma rukama a nezapojuje se do „národního boje“. Polední list s Wernerem v čele se tak velkou měrou u Háchy (respektive Heydricha) zasadil o zrušení jeho výboru.

10.3 Od Rašína k Lažnovskému

Zcela opačně novináři hovořili o svém kolegovi – Karlu Lažnovskému. 15. května bylo za přítomnosti Wolfganga Wolframa von Wolmara, předsedy vlády Krejčího, ministrů Bienerta a Moravce a řady novinářů nábřeží Aloise Rašína přejmenováno na **nábřeží Karla Lažnovského**. „*Oběť Karla Lažnovského si zaslouží, abychom mu dnes i v budoucnu prokazovali nejvyšší pocty, jaké dovedeme. Patří mezi ně zajisté i to, aby jeho jméno zůstalo zachováno ve jméně některého veřejného prostranství našeho hlavního města,*“ napsal Venkov.¹¹ Proslov při této příležitosti pronesl šéfredaktor Poledního listu Karel Werner: „*Nám českým novinářům, jejichž jménem ho dnes vzpomínám, zanechal tu vzor statečného kamaráda, který si byl vědom velké odpovědnosti novinářského poslání, nedal se strhnout náladami davu a ukazoval cestu hlásaje pravdu, i když byla některým nepřijemná, a i když pro ni nakonec padl. Jeho smrt je nám příkazem, abychom pokračovali v cestě, kterou on nám ukázal.*“¹² Werner také poukázal na fakt, že o hrozbě atentátu na některé z novinářů se vědělo: „*V době, kdy nám do redakcí chodily stohy anonymů, řekl mi Karel: Uvidíš, že někdo z nás šéfredaktorů to brzy odnese. Někoho se jim podaří odpravit. Karel Lažnovský tedy věděl o nebezpečí, které mu hrozilo. Přesto neuhnul ani o vlas.*“¹³

Mínistr Emanuel Moravec pak odhalil cedulku s novým názvem ulice. V krátké době pak zřídil nadaci nesoucí Lažnovského jméno – ta měla sloužit novinářům, kteří se zasloužili o šíření říšské myšlenky...

Dne 26. května, den před atentátem, přijal Heydrich protektorátní vládu a novináře, aby jim oznámil nové rysy správních reformy. S ministry mluvil také o povinné službě mládeže, kterou nařídil bezprostředně zavést.¹⁴ Heydrich konstatoval „podstatný nárůst defetistické a Německu nepřátelské šeptané propagandy, a že přibývá malých sabotážních aktů, které méně škodí, než **demonstrují opoziční duch**.“ Varoval, že nebude váhat udeřit, bude-li stále říše pokládána za slabou.¹⁵ 6. května psal Heydrich Bormannovi dvacátou zprávu o dění v protektorátu: „*Obyvatelstvo je zatvrzelé, ale není důvod k obavám.*“¹⁶ O osm dní později se Heydrich obrátil na Himmlera s prosbou o přijetí. Začínal si sice uvědomovat, že každodenní boj i přes tvrdé represe neustal, jeho mysl ale zaměřovaly už vyšší cíle. Věřil, že ho Hitler pověří větším úkolem a že se tak stane protektorem vichistické Francie a šéfem civilní správy Belgie a severní Francie.¹⁷ 27. května se vydal do Berlína, aby tam projednal podrobnosti, jeho cesta ale skončila v libeňské zatáčce... .

Indicie o atentátu se k Heydrichovi dostaly, ten ale nedbal: „Proč by na mne Češi střileli?“¹⁸

10.4 Operace ANTHROPOID

Pro atentát na Heydricha se nabízelo několik variant. Konečnou podobu příprav rozhodl přitom sám Heydrich, když se v dubnu přestěhoval z Pražského hradu do zámeckého sídla v Panenských Břežanech. Cestu z Hradu do Heydrichova nového domova a zpátky měli parašutisté podrobně zmapovanou – v jedné ze zataček musel řidič Johannes Klein výrazně zpomalit...

Parašutisté působili v protektorátu několik měsíců – lidé z domácího odboje postupně vyzozorovali, že se chystají k atentátu na Reinharda Heydricha. 12. května proto odeslali do Londýna depeši, ve které varují před nedozírnými následky: „*Z příprav, které konají Ota a Zdeněk, a podle místa, kde konají, usuzujeme přes jejich stále mlčení, že chystají atentát na H. Tento atentát by v ničem neprospěl spojencům a pro náš národ by měl nedozírné následky... Prosíme proto, abyste přes SILVER dali příkaz, aby atentát nebyl proveden. Nebezpečí z prodlení, dejte příkaz obratem. Kdyby to bylo přesto nutné ze zahraničních důvodů, necht' se podnikne na zdejšího Quislinga, především E(manuela) M(oravce).*¹⁹ Odpověď sice byla v tom duchu, že ani pro Londýn nepřichází v úvahu akce proti říšským německým osobám, rozkaz ke zrušení operace ANTHROPOID ale nepřišel.

Günther Deschner ve své knize „Reinhard Heydrich – Architekt totální moci“ píše, že o datu atentátu rozhodly Heydrichovy mocenské plány. Vzhledem k tomu, že byl na 27. května povolán do Berlína, odkud se do Prahy mohl vrátit jen nakrátko, nebo vůbec ne, bylo definitivně rozhodnuto. K atentátu muselo dojít v tento den.²⁰ V okamžiku, kdy se Heydrichův mercedes objevil v libeňské zatačce, nadešla Gabčíkova chvíle. Jeho zbraň ale selhala, rána nevyšla – v tu chvíli hodil Jan Kubiš bombu do bezprostřední blízkosti auta – **úloмки střepin zasáhly cíl.**

28. května, den po atentátu, zveřejňují noviny na titulních stranách výnos o **vyhlášení civilního výjimečného stavu** – který v den atentátu nabyl rozhodnutím K. H. Franka platnost. Stejně vypadají první strany u Národní politiky a Venkova. Polední list, který přišel se zvláštním vydáním, už dokonce přinesl kusé informace o atentátu a případné odměně za dopadení pachatelů. Viz přílohy. Také plakáty nabízející odměnu se okamžitě objevily v ulicích hlavního města. Druhý muž Třetí Říše Heinrich Himmler sdělil ještě 27. 5. K.H.Frankovi: „*1. Suveréjněním souhlasím. 2. Mezi nařízenými 10 000 rukojmími musí být v první řadě zatčena česká opoziční inteligence. 3. ještě dnes v noci musí být zastřeleno 100 nejdůležitějších protivníků z řad této české inteligence. Zavolám Vám ještě dnes v noci.*“²¹

Pro nacisty se stalo dopadení pachatelů otázkou života a smrti. Řízení odvetných represivních akcí se ujal K. H. Frank. V rámci výjimečného stavu nikdo nesměl opustit město, večer byl zákaz vycházení, obyvatel se zmocnil strach z toho, co bude následovat.

29. května Národní politika a Polední list vesměs opakovaly nařízení z předešlého dne, přibyla ale další. Z nařízení ministra vnitra se musely všechny osoby nad 15 let, které se zdržovaly v protektorátu (kromě příslušníků německé branné moci), přihlásit k pobytu: „*Kdo by se od soboty 30. května 1942 ještě bez přihlášení zdržoval v Protektorátě, bude zastřelen.*“

²² Například Venkov ale většinu nařízení a výnosů reflektoval až na straně dvě, skoro celou titulní stranu věnoval válce a vítězství Němců u Charkova.

V prvních dnech po atentátu novináři situaci v protektorátu nekomentovali – série agitačních článků přišla až v červnu. V posledních květnových dnech byly stránky deníků zaplněny oficiálními nařízeními, a také černě orámovanými **rozsudky stanných soudů** – jako důvod pro narůstající počet poprav se uvádělo: „*Odsouzení vědomě poskytovali úkryt osobám policejně nehlášeným, které měly účast na činech nepřátelských Říši. Rozsudek byl dnes vykonán. Jména odsouzených bylo zabaveno.*“²³ Rozsudky se postupně z titulních stran rozšiřovaly i na další strany deníků – s tím, jak narůstal počet popravených. Jmenný seznam přitom ukazoval, že nebyli popravováni jednotlivci, ale většinou celé rodiny.

Odměnu ve výši 10 milionů korun za udání nebo dopadení pachatelů vypsal také protektorátní vláda. Prostřednictvím rozhlasu nicméně Londýn varoval, aby lidé nepolevili, protože žádnou odměnu jistě nedostanou a ještě budou zavlčeni do koncentračního tábora. Tisk tyto informace ostře odmítl.²⁴ K atentátu se na konci května vyjadřovali představitelé protektorátní vlády i Hácha – všichni přitom upozorňovali na teror, který tímto činem pachatelé způsobili českým lidem. „*Dopustit se podlého zločinu na nejvyšším představiteli Říše v protektorátu, zbaběle utéci a vystaviti národ nejtěžším důsledkům, jaké lze očekávati od Říše, stojící v gigantických bojích, jest i zločinem na národě samém,*“ hřimal novinář Rudolf Halík ve Venkově.²⁵ Karel Werner v Poledním listu se vracel k otázce „bytí či nebytí českého národa“, všechny deníky pak jednotně citovaly rozhlasové projevy především Emanuela Moravce. pro příklad uvádím část jednoho z nich: „*V Anglii se radují, když v naší zemi teče krev. Česká krev představuje pro ně peníze. Čím více české krve přijde nazmar, tím vyšší jsou číslice na šecích, jež vděčná vláda britská potom té sebrance vystavuje... Co to dalo za práci, aby se nám podařilo zmírnit říšská opatření proti pobloudilým Čechům. Dnes můžeme začínat znovu a kdoví, zda se tu dá už něco zachránit. Vyzývám všechny ty, kteří kryjí dnes britské*

agenty buď ze soucitu nebo ze strachu, aby udělali příslušné udání, a když už kdo chybil, aby se přiznal a svou rodinu zachránil. Česká vláda k potírání nepřátelských živlů na našem území poskytne Říši všechny prostředky, aby boj s pátou kolonou zde u nás byl skončován tak, jak klid a práce ve prospěch Říše žádají.“²⁶

30. května, kdy se potvrzovaly indicie o tom, že **atentát byl naplánován ze zahraničí**, označil státní prezident Hácha Edvarda Beneše za nepřítele českého národa číslo jedna. V ten samý den řekl Jaroslav Stránský ve vysílání BBC: *„Poprvé od začátku války i od začátku Hitlerovy vláda postihla trestající spravedlnost člena nejužší nacistické tlupy, politické a policejní eso, ale také eso vojenské.“²⁷*

Poznámky k 10. kapitole

1. Nesp.: *Dovolená na zotavenou pro dělníky zbrojních závodů*. Národní politika, 1.5.1942, ročník 60, č. 119, s. 1
2. Nesp.: *Čin vpravdě sociální*. Národní politika, 2.5.1942, ročník 60, č. 120, s. 1
3. Werner, Karel: *Svátek práce*. Polední list, 30.4.1942, ročník 16, č. 118, s. 1
4. Nesp.: *K zahájení sbírky na třetí válečné Dilo pomoci pro Německý Červený kříž*. Národní politika, 17.5.1942, ročník 60, č. 134, s. 1
5. Venkov, 17.5.1942, ročník 37, č. 116, s. 2
6. Národní politika, 19.5.1942, ročník 60, č. 136, s. 1
7. Národní politika, 19.5.1942, ročník 60, č. 138, s. 1
8. Nesp.: *Velká přestavba našeho školství*. Národní politika, 10.5.1942, ročník 60, č. 127, s. 1
9. Nesp.: *Starost o mladý národ*. Venkov, 10.5.1942, ročník 37, č. 110, s. 3
10. Nesp.: *Nová úprava Národního souručenství*. Polední list, 2.5.1942, ročník 16, č. 120, s. 1
11. Nesp.: *Pocta statečnému českému novináři*. Venkov, 14.5.1942, ročník 37, č. 113, s. 2
12. Nesp.: *Nábřeží Karla Lažnovského odevzdáno pražské veřejnosti*. Národní politika, 15.5.1942, ročník 60, č. 132, s. 1
13. Nesp.: *Praha uctívá památku Karla Lažnovského*. Polední list, 14.5.1942, ročník 16, č. 131, s. 1
14. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 59
15. Mílotová, Jaroslava a kol.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Teps, Praha 1991, s. 50 + 51
16. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996, s. 206
17. Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 257
18. Mílotová, Jaroslava a kol.: *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. Teps, Praha 1991, s. 53
19. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 58
20. Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 260
21. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 65
22. Národní politika, 29.5.1942, ročník 60, č. 145, s. 1

23. Zpráva ČTK, Národní politika, 30.5.1942, ročník 60, č 146, s. 1
24. Národní politika, 31.5.1942, ročník 60, č. 147, s. 1
25. Halík, Rudolf: *S národem nebo proti němu*. Venkov, 31.5.1942, ročník 37, č. 128, s. 1
26. Nesg.: *Projev ministra Moravce*. Polední list, 1.6.1942, ročník 16, č. 148, s. 1
27. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996,
s. 223

11. Poslední dny Heydrichova života

Útočné projevy na adresu prezidenta Beneše nabraly na začátku června 1942 na síle. Protektorátní politici i novináři jej vinili z krveprolévání a teroru, které po atentátu na Heydricha následovaly. „*Všechna tvrdá opatření Velkoněmecké říše, která nás dosud postihla, byla vyvolána nesmyslnými pokusy o politický odpor, podněcovaný z ciziny panem Benešem... A tak padá na jeho hlavu i těch, kteří mu pomáhají, kletba oněch českých rodin, které svým zločinem uvrhl do nového neštěstí,*“ prohlásil v rozhlase Hácha.¹ Zloba a hysterie kolaborujících kruhů tak dopadala nejen na Beneše a jeho spolupracovníky, ale také samotné vykonavatele atentátu – parašutisty. Novinář Karel Schulz v Národní politice napsal: „*Placeni provokatéři, kteří se snesli padákem, a snaží si vysloužit svůj krvavý žold, nedbají strašných obětí, jimiž na jejich řádění doplácí celý národ. Sobecké Anglii jest lhostejna krev českých lidí a spoušť, které zavinila jejich zálučná úskočnost.*“² Podle tohoto deníku „*puma v Praze nebyla ve skutečnosti vržena proti Říši, nýbrž proti českému národu. Dopadá na pachatele a na kruhy, jež s ním jsou spojeny a nikdo nebude mít práva stěžovat si na tyto důsledky.*“³

O tom, že **exilová vláda** cítila povinnost pozvednout v očích Spojenců mínění o českém národu, už zde bylo napsáno. Z českého pohledu mohl být atentát namířen na níže postavenou osobnost, například Emanuela Moravce (jak bylo naznačeno v depeši do Londýna), nebo na K. H. Franka. Günther Deschner uvádí, že dlouholetý šéfredaktor německých pražských novin Der Neue Tag po válce prohlásil: „*Kdybyste se byli Čechů zeptali: Koho byste chtěli odpravit?, pak by skoro jistě neuvedli Heydricha, ale Franka, neboť sudetoněmeckého nacionalistu Franka, toho nenáviděli. Byl pro ně synonymem ztráty národní velikosti, synonymem ztročovatele. Z hlediska českého nacionalismu by byl musel být obětí atentátu Frank. Z hlediska strategického zájmu Spojenců to musel být Heydrich.*“⁴ Beneš a jeho spolupracovníci chtěli, aby akt vyvolal represálie a tím větší odpor ze strany Čechů – jako cíl proto vybrali nejvýše postaveného muže v protektorátu – Reinharda Heydricha.

Na večer 2. června 1942 svolala protektorátní vláda na Staroměstské náměstí v Praze **veřejné shromáždění**, aby podle pokynů nacistické propagandy odsoudila atentát na Heydricha a proklamovala věrnost českého národa Hitlerově říši. Manifestace se zúčastnilo asi 60 tisíc lidí.⁵ Výzvu k účasti na manifestaci v co nejhojnějším počtu našli čtenáři Poledního listu a Venkova na prvních stránkách těchto deníků. Lidé tak ze zvědavosti a

současně ze strachu, co se stane, když nepůjdou, vyrazili do ulic Starého města. Následujícího dne Venkov napsal: „*Když pak za zvuků národní hymny byla velkolepá manifestace, kterou se Praha tak jednomyslně přihlásila k říšské myšlence ukončena, zdvihl se nad Staroměstským náměstím les zdvižených paží.*“⁶ Zevrubně popisoval celou událost také Polední list, hlavní důraz kladl hlavně na fakt, že „*Praha mravně popravila Beneše.*“⁷

Ráz manifestace se nesl čistě v protibenešovském duchu, ospravedlňovány byly také hromadné popravy za „schvalování atentátu“. O indiciích, které vyšetřovatele dovedly k tomu, že atentát spáchali parašutisté vysazení z britských letounů, informoval 4. června Polední list článkem Karla Wenera. Jak uváděl, zbraň, kterou odhodil jeden z atentátníků, byla anglického původu. Werner také objasňoval, jakým způsobem vysílá Anglie své parašutisty do boje – shodí za nimi „buben“, který má tři komory a v nich jsou hlavně zbraně a nějaké jídlo. „*Lze mluvit opravdu o velikém štěstí – štěstí to pro celý náš národ – že jen jeden jediný úlomek bomby odbočil při výbuchu doprava a proraziv sedadlo, zasáhl generála Heydricha sice těžce, ale nikoli smrtelně.*“⁸ Jak se Werner mýlil, bylo jasné už pár hodin poté, co svůj článek dopsal..

11.1 Praha se halí do černé

Dne 4. června 1942 v půl osmé ráno **Heydrich zemřel**. O den později se objevila na titulních stranách všech sledovaných deníků – stejně jako při jeho příjezdu do Prahy – Heydrichova podobizna. Tentokrát ale v černém rámu. Viz Přílohy. Ještě několik dní po Heydrichově smrti se tiskem nesly smuteční ódy na jeho osobnost – podle Václava Crhy z Národní politiky „*dlužno litovati nejen tohoto předčasně ztraceného mladého života, ale též těch možností, které se pro český národ, dík jeho osobnosti, nabízely a které nám mohly poskytnouti do konce války nejlepší podmínky pro tichou práci.*“⁹ Oslavování Heydrichových činů v protektorátu bylo pro oficiální tisk těch dnů typické. Noviny vyzdvihovaly především jeho sociální opatření – dávky pro dělníky, zavedení kantýn, pojištění pro pracující, ale také jeho vliv na pořádek v zemi, který garantuje klidné prožití války. Vedle pompézního uctívání ale zaznívaly ze stránek novin i drsnější tóny. Pachatelé atentátu zatím nebyli dopadeni, Hitler zuřil, a obyvatelé protektorátu se děsili toho, co přijde. Další manifestací jejich poslušnosti se tak stal Heydrichův pohřeb.

Heydrichovy tělesné pozůstatky byly o půlnoci z 6. na 7. června za svitu pochodní a velkého smutečního doprovodu převezeny z nemocnice Bulovka na Pražský hrad. Ráno byla Heydrichova rakev vystavena na nádvoří před Matyášovou bránou, kam až do odpoledních

hodin proudily zástupy německého i českého obyvatelstva. Celou Prahu zahalily černé prapory. Poklonit se „Velkému mrtvému“ měli podle předsedy Národní odborové ústředny zaměstnanců Václava Stočese přijít hlavně dělníci: „*Vzpomínáte na to, jak přátelsky přijal krátce po svém příchodu do Prahy vaše kamarády z továren a dílen, s jakým zájmem vyslechl jejich stesky a v jaké veliké míře a jak rychle vám pomohl.*“¹⁰ Bezprostředně po pohřbu noviny přioštlily (viz příklady níže). Až dosud podle nich vláda jednala jen pomocí domluv a varování, to se ale mělo změnit – čistky byly plánované na všech frontách. Dokladem, že nešlo o žádný nadsazený žert, byla rostoucí čísla popravených, jejichž jména tisk každodenně zveřejňoval.

Smutečního aktu na Pražském hradě se musela logicky zúčastnit i protektorátní vláda. Na dobových fotografiích jsou její členové zachyceni často jak hajlují – většina z nich je ale při zdravení zdviženou pravicí opatrná a pozdrav provádí jakoby napůl. Ne ovšem Emanuel Moravec, který šel všem při hajlování příkladem.

Z Pražského hradu byla Heydrichova rakev vezena na lafetě děla přes Karlův most na Hlavní nádraží, odkud byla převezena do Berlína. Tam se 9. června 1942 uskutečnila závěrečná část pompézního pohřbu. Hitler ho při tom vyznamenal nejvyšším stupněm Německého řádu. Jeho tělo pak bylo nakonec převezeno na Hřbitov invalidů v Berlíně.

Po Heydrichově pohřbu přijal Hitler 9. června v 18 hodin Háchu a protektorátní vládu. Hácha prohlásil, že on, vláda i celý český lid „*z hloubi duše atentát odsuzují.*“¹¹ Hitler odpověděl v tom smyslu, že český národ má nyní na výběr – buď radikálně obrátit, anebo ve své nepřátelské činnosti proti Říši pokračovat: „*V takovém případě, pánové, o tom laskavě ani na okamžik nepochybujte, je nutno počítat s těmi nejkrajnějšími následky. jakékoli polovičaté řešení pak bude vyloučeno.*“¹²

Po návratu z Berlína se Emanuel Moravec pustil do kampaně na dopadení atentátníků ještě s větší vervou. Na manifestacích po celém protektorátu pak prohlašoval: „*Zaručuji se, že ten, kdo nás přivede na stopu oněch vyvrhelů, třeba by byl vinen, dostane milost. Ručím za něho i za jeho rodinu svým slovem i životem.*“¹³

11.2 Lidice shall live!

V Berlíně ještě neskončil pohřeb, když bylo „k usmíření Heydrichovy smrti“ rozhodnuto o krvavé pomstě. Přesně hodinu po přijetí české delegace, v 19.45 hodin, sdělil

Frank telefonicky z Berlína náčelníkovi Sipo a SD v Praze Böhmovi, že na základě jednání s Führerem je třeba s obcí Lidice naložit takto:

1. Všechny dospělé muže zastřelit
2. Všechny ženy poslat do koncentračního tábora
3. Děti shromáždit, a pokud jsou schopné poněmčení, dát rodinám SS v Říši. Zbytek bude dán do jiné převýchovy.
4. Obec vypálit a srovnat se zemí.¹⁴

Nacisté odůvodnili **zásah proti Lidicím** tím, že „byly nalezeny nezvratné důkazy toho, že obyvatelstvo obce Lidice u Kladna poskytovalo okruhu možných pachatelů podporu a pomoc.“¹⁵ Po válce však vykonavatelé Hitlerova rozkazu připustili, že v Lidicích se nenašlo nic, co by svědčilo o spojení s atentátníky.¹⁶ Ať tak či onak, v noci z 9. na 10. června byly Lidice obklíčeny. Muži ve věku od 15 do 84 let byli soustředěni ve sklepě a stodole jednoho ze statků, ženy s dětmi v budově školy, odkud byly převezeny do Kladna. Exekuční jednotka, která do Lidic přijela z Heydrichova rodiště v Halle nad Sálou, nakonec popravila 173 lidických mužů. Dalších jedenáct, kteří byli zrovna mimo obec, bylo dodatečně zastřeleno později v Praze. Lidické ženy přepravili nacisté do koncentračního tábora Ravensbruck, jejich 104 dětí dali na „náležité vychování.“ Do Lidic se jich vrátilo 17, hrůzy koncentračního tábora nepřežilo ani 53 žen.¹⁷ Po popravě mužů byla obec vypálena a budovy vyhozeny do povětří.

Novináři nesměli do 12.6.1942 – podle příkazu protektorátní tiskové služby z 11.6.1942 – zničení Lidic nijak sami komentovat.¹⁸ Pouze Národní politika zveřejnila 12. června černě orámovanou úřední zprávu o tom, co se v Lidicích stalo a proč. Celé znění zprávy v Přílohách. K případu se vyjadřoval ještě Venkov, a to 16. června: „Tito lidé se domnívali, že mohou všech výstrah nedbati... Znovu a znovu bylo všem řečeno v nesčetných projevech a novinových článcích, že Říše nestrpí za žádných okolností činnost Říši nepřátelskou.“¹⁹ Celý článek opět k nahlédnutí v Přílohách. V Poledním listu si vzal Lidice na mušku Karel Werner: „Ukázalo se, že řada synů lidických rodin slouží v nepřátelské armádě. Ve všech lidických staveních bez výjimky nalezy se neuvěřitelné veliké zásoby potravin podléhajících vázanému hospodářství. Tak bylo mimo jiné nalezeno v každém stavení hned po několika velikých kbelících omastku. Vyrcholením prohlídek byly pak nálezy celých skladišť zbraní a střeliva. Jedno z těch skladišť ušlo dokonce pozornosti i při nejdůkladnější prohlídce a vybuchlo teprve, když příslušný objekt byl zapálen. Toto středisko ozbrojeného odboje proti Říši bylo po všech těchto zjištěních příkladným způsobem smeteno... Vláda dala jasně najevo:

buďto vydáme vrahy trestající spravedlnosti anebo tento národ nebude mít nadále možnosti pracovat v klidu a míru ve své zemi.“²⁰

Reakci českého a německého obyvatelstva na zničení Lidic popisoval úsek vedení SD v Praze takto: „*U většiny českého obyvatelstva se tato akce setkala s ostrým odsouzením; lidé vyjadřují lítost především nad osudem žen a dětí... Mezi veškerým německým obyvatelstvem vyvolal tento zákrok veliké zadostiučinění a častokrát i neskryvanou radost.*“²¹

Barbarský akt v Lidicích **odsoudily všechny demokratické vlády** ve světě. Manželka amerického prezidenta Eleanor Rooseveltová se nechala slyšet: „*Nikdo z nás nezapomene na malou vesnici nazvanou Lidice. Zdá se, že nacisty ani nenapadlo, že vtisknou jméno této osady do paměti celého světa.*“²² Název Lidice pak převzala i řada obcí v USA nebo jižní Americe, ve Velké Británii vzniklo hnutí „Lidice shall live“. O Lidicích se psaly romány, hudební skladby, stavěly se památníky. Jan Masaryk tehdy konstatoval: „*Byl jsem svědkem, jak Amerika přijala zprávu o smrti Heydricha a o tragédii Lidic. Potřebuji jen dodat, že mi vážený americký státník řekl: Nejsem si zcela jist, co přispělo více k posílení odhodlanosti amerického lidu v této válce, zda Pearl Harbor, anebo Lidice. Vražda Lidických byla téměř největší událostí v Americe od vypuknutí války.*“²³

Výstraha v podobě Lidic, rozsudky stanných soudů, přístřeší okupační správy – Emanuel Moravec vycítil vhodnou dobu pro upevnění své pozice. Ve všech velkých městech protektorátu tak pořádal jednu velemanifestaci za druhou a přednášel spoustu projevů. Manifestovalo také moravská metropole – Brno. Na tamní Zelný trh přišlo asi 50 tisíc lidí. Podle Národní politiky pak na konci Moravcova projevu zazněla z deseti tisíců hrdel hymna *Kde domov můj?*²⁴ Na všech nakomandovaných srazech Moravec zdůrazňoval: „*Dokud nebudou vypátráni vrazi pana Zastupujícího říšského protektora, českému národu nepomohou statisíce přísah věrnosti Říši, miliony slibů oddanosti a stamiliony poklon před říšskými orgány. Ne slova, nýbrž skutky.*“²⁵ Postupně se manifestace konaly v Ostravě, Hradci Králové, Plzni, Táboře a dalších městech. Podle novinářů sklízeli Moravec od davů ovace, lidé souhlasně pokřikovali a hajlovali.

Rostoucí Moravcova moc byla viditelná i podle toho, jak profesně postupoval. Už na konci května ho Hácha pověřil dohledem nad politicko-kulturní činností, které měl dosud pod záštitou. Úřad lidové osvěty byl – ještě na základě Heydrichova nařízení dne 26. května 1942 – povýšen na samostatné ministerstvo. 14. června pak Hácha jmenoval Moravce předsedou již zmiňovaného Kuratoria pro výchovu mládeže, které započalo svoji činnost.

Ačkoli manifestace nesly podle nacistů své ovoce, atentátníci stále nebyli dopadeni. Okupantům proto pomalu docházela trpělivost. 15. června si tak lidé mohli v novinách přečíst, že „na údaje k objasnění atentátu se nevztahuje pohrůžka zastřelení, pokud budou sděleny do 20 hodin 18.6. 1942. Kdo se o něčem doví potom, musí to nahlásit nejpozději do 24 hodin. Kdo splní tuto povinnost hlášení, dostane přiměřenou odměnu. Kdo naproti tomu se prohřeší proti povinností hlášení, bude se svou rodinou zastřelen. Majetek rodiny bude zabaven.“²⁶

Bezprostředně po atentátu na Heydricha Hitler přikazoval, aby bylo zastřeleno deset tisíc Čechů. Frank mu ale vysvětlil, že „by se tímto aktem zcela opustila Heydrichova politika, kdy zbrojný průmysl pracuje na plný výkon a vláda aktivně spolupracuje. Masové exekuce by naopak jen daly za pravdu zahraniční propagandě, která hovoří o velikém odbojovém hnutí opírajícím se o veškeré české obyvatelstvo“.²⁷ Místo toho byly postupně popravovány desítky nepohodlných osob i s rodinami, především z řad inteligence. Pouze v případech, že by se nepodařilo pachatele atentátu dopadnout do konce června, byl Frank připraven zakročit ještě tvrději. Nakonec ale termín zkrátil do 18. června.

11.3 Čurdova zrada

Osmnáctého června strach Čechů opadl. Podle velení SD v Praze „se až do 18. 6. strach a nervové vypětí stupňovaly až ve skutečnou psychózu, která ochromila zájem o ostatní události. Mnoho Čechů se prý vážně zaobíralo úvahami o sebevraždě. Oznámení o zkrácení termínu nervózní nejistotu částečně ještě vystupňovalo.“²⁸ Atentátníci ale byli toho dne dopadeni. Jeden z parašutistů – Karel Čurda – se totiž 16. června vzdal gestapu a prozradil všechno, co věděl. Udal všechny spolupracovníky, které znal, a to nejen v Praze, ale i v Pardubicích, Plzni a Lázních Bělohrad. Druhého dne ráno zahájilo gestapo razii v bytech spolupracovníků a brutálním vyšetřováním je donutilo odhalit **úkryt atentátníků** – kostel sv. Cyrila a Metoděje. Obklíčovací okruh nacisté uzavřeli ve 4.15 ráno 18. června.

S oznámením o dopadení pachatelů si ovšem dal tisk na čas. Až dvacátého června otiskly noviny úřední oznámení: „Vrahové Zastupujícího říšského protektora SS Obergruppenführera a generála policie Heydricha byli v ranních hodinách dne 18. června na základě rozsáhlých zjištění německé státní policejní ústředny pražské zadrženi v jednom pražském kostele, ve kterém se delší čas skrývali, a při dopadení zastřeleni. Zároveň se při tom podařilo zneškodniti bližší kruh jejich pomahačů. Všichni zločinci jsou příslušníky české národnosti, kteří byli spuštěni k provedení atentátu v Protektorátě s britských letounů.“²⁹ O

den později byl seznam jmen odsouzených k popravě ještě delší než do té doby. Pod ním stálo malým písmem napsáno: „*Kromě toho byl dne 19. června 1942 vykonán rozsudek smrti vynesený lidovým soudem dne 1. října nad bývalým předsedou protektorátní vlády generálem Eliášem.*“³⁰

V důsledku Čurdovy zrady došlo ke spáchání dalšího krutého činu – ve středu 24. června byl proveden **zásah proti osadě Ležáky**. Tam totiž na základě Čurdova udání nacisti odhalili ilegální radiostanici. Všichni dospělí z Ležáků byli zastřeleni na popravišti u pardubického Zámečku nebo zemřeli v koncentračních táborech. Děti byly poslány do Německa – po válce byly nalezeny pouze sestry Jarmila a Marie Štulíkovy.³¹ O Ležákách nepadla ve sledovaných denících ani zmínka.

11.4 Moravcovo „turné“

Deset dní po vyvraždění Lidic pokračovala vláda v **aktivistických manifestacích**. V Táboře přednesl 20. června projev také Emil Hácha. O den později charakterizoval jeho slova Rudolf Halík z Venkova: „*Jeho manifest, adresovaný o táborské manifestaci českému národu, jest otcovsky starostlivý projev k dětem, které bloudí. Tento manifest měl by viseti v každé české světnici, úřadu, škole, kostele, v každé obci – a hlavně měl by se pevně vryti do niter všech věrných Čechů.*“³² Celé Háchovo prohlášení v Přílohách.

Obyvatelé Olomouce naslouchali protibenešovským výpadům 27. června, poslední zastávkou Moravce se 29. června stalo shromáždění českých dělníků v Ostravě. Novinář Jaroslav Šticha shrnul Moravcovo „turné“ těmito slovy: „*Stovky manifestačních projevů, které se konají v posledních dnech ve všech městech naší Vlasti, jsou radostným dokladem toho, že český lid konečně pochopil, kde je jeho místo a na čí straně má v dnešním velkém zápolení stát.*“³³

Moravcem pořádané manifestace zobrazoval protektorátní tisk jednotným způsobem – projevy byly s velkými titulky otiskovány na prvních stranách, často doplněné velkými fotografiemi, na nichž byl Moravec za řečnickým pultíkem a hajloval. Novináři v drtivé většině případů přetiskovali projevy Moravce a doplňovali je vlastním komentářem, protože se často manifestací sami zúčastňovali. Pod takovými články byly pak demonstrativně umístěny rozsudky stanných soudů. Zprávy ČTK noviny tolik nevyužívali, důraz byl kladen na exkluzivitu a přítomnost redaktora na místě.

Propagandistická kampaň, které se podle údajů okupantů zúčastnilo celkem 1,5 milionu lidí, vyvrcholila 3. července 1942 obrovským shromážděním na Václavském náměstí v Praze.³⁴ Před zraky Svatého Václava se v tento den zvedlo k pozdravu asi 200 tisíc paží, období druhého stanného práva bylo u konce. Od atentátu na Heydricha do 3. července 1942 **bylo popraveno 1357 lidí** – víc jak pětina z nich patřila k vrstvě české inteligence.³⁵

Václav Kaplický o této těžké a zlověstné době psal v kronice Ďáblem posedlí: „*I dřív okupanti vraždili, vypalovali města a vesnice, násilnili ženy a rabovali, ale nikdo dřív nenutil pokořeného, poraženého a ožebračeného, aby za všechny rány, jichž se mu dostalo, ještě násilníkovi líbal ruce a troubil do světa, že je šťasten, když je bit a násilněn. A také se ještě nikdy nestalo, aby jménem národa mluvili nejsprostší zrádci a udavači. A národ musil těmto stvůrákům skládat slib věrnosti...*“³⁶

Poznámky k 11. kapitole

1. Nesg.: *Dr. Beneš Nepřítel českého národa číslo jedna*. Národní politika, 2.6.1942, ročník 60, č. 149, s. 2
2. Schulz, Karel: *Proti vnitřnímu nepříteli*. Národní politika, 1.6.1942, ročník 60, č. 148, s. 1
3. Nesg.: *Puma nezásáhla Německou říši, nýbrž český národ*. Národní politika, 2.6.1942, ročník 60, č. 149, s. 2
4. Deschner, Gunther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 283
5. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 68
6. Nesg.: *Praha tlumočником celého národa*. Venkov, 3.6.1942, ročník 37, č. 130, s. 3
7. Nesg.: *Praha mravně popravila Beneše*. Polední list, 3.6.1942, ročník 16, č. 150, s. 1
8. Werner, Karel: *Vina Anglie na atentátu bezesporně zjištěna*. Polední list, 4.6.1942, ročník 16, č. 151, s. 1
9. Crha, Václav: *SS Obergruppenführer Heydrich*. Národní politika. 6.6.1942, ročník 60, č. 153, s. 1
10. Nesg.: *Pražští dělníci a zaměstnanci se dnes pokloní*. Venkov, 7.6.1942, ročník 37, č. 134, s. 1
11. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Prostor, Praha 1999, s. 311
12. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Prostor, Praha 1999, s. 311
13. Nesg.: *Běda českému národu, nenajdou-li se vrazi* (manifestace v Brně). Polední list, 13.6.1942, č. 160, s. 1
14. Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci*. Rybka Publishers, Praha 2002, s. 294
15. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Prostor, Praha 1999, s. 314
16. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Prostor, Praha 1999, s. 314
17. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 72
18. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 222
19. Venkov 16.6.1942, ročník 37, č. 141, s. 2

20. Werner, Karel: *Běda národu, kdyby podceňoval vážnost těchto chvil*. Polední list, 14.6.1942, ročník 16, č. 161, s. 2
21. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Prostor, Praha 1999, s. 315
22. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 223
23. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 224
24. Nesg.: *Brno manifestovalo*. Národní politika, 14.6.1942, ročník 60, č. 161, s. 1
25. Nesg.: *Ne slova, nýbrž skutky*. Národní politika, 16.6.1942, ročník 60, č. 163, s. 1
26. Vyhláška, Národní politika. 15. 6. 1942, ročník 60, č. 162, s. 1
27. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Prostor, Praha 1999, s. 306
28. Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Prostor, Praha 1999, s. 316
29. Národní politika, 20.6.1942, ročník 60, č. 167, s. 1
30. Národní politika, 21.6.1942, ročník 60 č. 168, s. 2
31. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 82
32. Halík, Rudolf: *Manifest k českému svědomí*. Venkov, 24.6.1942, č. 148, s. 1
33. Šticha, Jaroslav: *Jsmo českými příslušníky Velkoněmecké Říše*. Polední list, 26.6.1942, ročník 16, č. 173, s. 1
34. Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942*. AVIS, Praha 2002, s. 81
35. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 221
36. Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu*. Themis, Praha 1996. s. 221

ZÁVĚR

Legální tisk za nacistické okupace lze považovat za nejhlubší úpadek žurnalistiky. V duchu nacistické ideologie vydával lež za pravdu a pravdu za lež. Vedle tzv. aktivistické sedmičky se v něm po okupaci uchytili do té doby odmítaní novináři, ale také fašisté, vlajkaři a programoví kolaboranti, za první republiky nepublikující. Nové situace využili k vlastnímu prospěchu a cílům, bez ohledu na újmy českého národa. Po válce byli postaveni před Národní soud, zřízený pro největší kolaboranty a zrádce z řad národa dekretem prezidenta republiky v červnu 1945. Vrcholem tohoto tribunálu měly být procesy s Háchou a Moravcem – oba se jich ale nedožili.

Národní soud nicméně nad novináři vynesl osmnáct trestů smrti. Tu v oprátce nakonec našlo jen pět žurnalistů: Karel Werner, Vladimír Krychtálek, A. J. Kožíšek, Rudolf Novák a Alois Kříž. Ostatní byli odsouzeni k smrti v nepřítomnosti, nebo jim byl později rozsudek zmírněn. Řada novinářů byla odsouzena k těžkému nebo doživotnímu žaláři – a to za to, že „svou činností záměrně poškozovali národ“. Jiní byli vyloučeni ze Svazu novinářů nebo dostali pokuty.

Má hypotéza se potvrdila z větší části. Heydrich skutečně používal tisk jako nástroj k manipulaci veřejného mínění. Vydávání novin bylo ovlivněno řadou nařízení a zákonů, jejichž výsledkem byla dokonalá cenzura ze strany okupační správy i samotných redakcí. Novinám, které tento fakt nerespektovaly nebo neplnily osvětovou funkci dostatečně, byla zastavena činnost. Tisk nastoloval témata, která měla vyvolávat přesvědčení o jedinečnosti Hitlerovy říše a současně Čechy plně zapojit do válečné výroby. Kolaborantům se podařilo nastolit atmosféru strachu a výhrůžkami, lžemi a zveřejňováním exemplárních trestů ochromit přirozenou pospolitost mezi občany jedné země.

Otázkou zůstává, kolik čtenářů politické články protektorátních novin skutečně četlo a nakolik jim věřili. Výzkum publika nebyl v té době možný a tak mohu vyvozovat jen z Heydrichových hlášení a dokumentů pražské ústředny SD. Ty potvrzují, že tichý odpor a sabotáže nikdy neustaly. Mluví tak proti mé teorii o rozhodujícím vlivu tisku na občany protektorátu. Stačilo několik výzev ilegálního rozhlasového vysílání a české noviny skoro nikdo nekupoval.

Nacistům se prostřednictvím tisku podařilo potlačit odpor k jejich nadvládě. Na straně druhé se jim ho nikdy nepodařilo zničit a změnit jej v jasný souhlas, což ve svém důsledku znamenalo jejich definitivní porážku.

Vedle kolaborujících novinářů existovali i ti, kteří byli zapojeni do odboje. Podle poválečných statistik bylo 112 žurnalistů popraveno nebo zahynuli v koncentračních táborech.

RESUMÉ (SUMMARY)

A total power over the Czech official print became an integral part of the Nazis' policy during the Second World War. The print in all occupied countries should have served as one of the most important means by which the Nazis wanted to promote their ideology.

Reinhard Heydrich, who came to the Protectorate Bohemia and Moravia in autumn 1941, at first needed Czech people to cooperate for war industry. He was ready doing anything to achieve it. There were some journalists who /for various reasons/ helped him a lot. They did not only administratively execute his instructions but also took part in many fascist agitations. They had close connections with Gestapo and occupation authorities. On regular press conferences they were given instructions how to inform about what 's happening in the protectorate as well as on the battle field. As the result, they were responsible for many people's lives and fates and meant a great danger for whole nation.

Besides these loyal quislings there were a number of such journalists who cooperated with the Czech resistance and exile in London. More than a hundred of them were executed or died in concentrate camps.

London radio broadcasting showed how little people believed in the official protectorate print. Although the Nazis were quite successful in threatening the Czech people, the resistance remained and finally led to the assassination of Heydrich.

PRAMENY A LITERATURA

Periodika

Národní politika 1941, 1942

Polední list 1941, 1942

Venkov 1941, 1942

Literatura

Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945.* 1. vydání. Prostor, Praha, 1999.

Cebe, Jan: *Očistné procesy s kolaboranty z řad českých novinářů po roce 1945; případ Vladimíra Krychtařky.* Rigorózní práce na FSV UK.

Deschner, Günther: *Reinhard Heydrich. Architekt totální moci.* 1. vydání. Rybka Publishers, Praha 2002.

Eliášová, Jaroslava: *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení.* 1. vydání. Práh, Praha 2002.

Gebhart, Jan; Kuklík, Jan: *Dramatické a všední dny protektorátu.* 1. vydání. Themis, Praha 1996.

Jungeová, Traudl: *Do posledního okamžiku. Vzpomínky Hitlerovy sekretářky.* 1. vydání. Ikar, Praha, 2003.

Kárný, Miroslav: „Konečné řešení“: *Genocida českých židů v německé protektorátní politice.* 1. vydání. Academia, Praha, 1991.

Kol. autorů: *Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků.* Katalog výstavy k dějinám českého tisku na území České republiky. 1. vydání. CEMES FSV UK a Syndikát novinářů ČR, Praha, 2002.

Kol. autorů: *Osud Židů v protektorátu 1939-1945.* 1. vydání. Trizonia, Praha, 1991.

Kol. autorů: *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948.* 1. vydání. Gallery, Praha, 2002.

Kol. autorů: *Atentát. Operace ANTHROPOID 1941-1942.* 1. vydání. AVIS, Praha 2002

Köpplová, Barbara a kol.: *Tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara: Stenografické zápisy Antonína Fingera z protektorátních tiskových porad 1939 – 1941.* 1. vydání. Karolinum, Praha 2003.

Lagus, Karel; Polák, Josef: *Město za mřížemi.* 1. vydání. Naše vojsko, Praha, 1964.

- Milotová, Jaroslava a kol.:** *Protektorátní politika Reinharda Heydricha*. 1. vydání. Teps, Praha 1991.
- Milotová, Jaroslava:** *Protektorátní tisk a „židovská otázka“*. In: Tereziánské studie a dokumenty. 1. vydání. Academia, Praha, 1996.
- Ouředník, Patrik:** *Europeana. Stručné dějiny dvacátého věku*. 1. vydání. Paseka, Praha a Litomyšl, 2001.
- Pasák, Tomáš:** *Pod ochranou říše*. 1. vydání. Práh, Praha, 1998.
- Pasák, Tomáš:** *Soupis legálních novin, časopisů a ústředních věstníků v českých zemích z let 1939-1945*. 1. vydání. Univerzita Karlova, Praha, 1980.
- Petrův, Helena:** *Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939-1941)*. 1. vydání. Sefer, Praha, 2000.
- Rataj, Jan:** *Krise českého politického myšlení za druhé republiky*. In: Z druhé republiky. 1. vydání. Historický ústav armády České republiky, Praha, 1993.
- Rataj, Jan:** *O autoritativní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939*. 1. vydání. Karolinum, Praha, 1997.

PŘÍLOHY

V této příloze uvádím stručné informace k novinářům, kteří patřili k vedoucí aktivistické skupině, a na stránkách mé diplomové práce se objevují nejčastěji. Inspirací mi byla rigorózní práce Jana Cebeho „Očistné procesy s kolaboranty z řad českých novinářů po roce 1945; případ Vladimíra Krychtálka“.

Crha, Václav (1901 – 1964) – jeden z představitelů tzv. „sedmičky“. Za první republiky redaktorem časopisu Svoboda, deníku Venkov a Lidových novin. Od roku 1937 pracoval v Národní politice jako šéfredaktor, v květnu 1943 se stal šéfredaktorem ranního Českého slova. Poslední tři válečné měsíce tiskovým dozorcem Zteče (časopis Kuratoria pro výchovu mládeže). Po válce byl Národním soudem odsouzen k doživotnímu žaláři.

Krychtálek, Vladimír (1903 – 1947) – představitel „sedmičky“. Za první republiky publikoval v různých časopisech, např. ve Sportu a sportovní rubrice Lidových novin, později působil jako zahraniční korespondent z Moskvy pro LN. Dlouholetý šéfredaktor Venkova, za který začátkem roku 1938 podnikal cesty do Berlína a po Polsku. To, co viděl, ho přimělo k psaní v pronacistickém duchu. V únoru 1942 ho Emanuel Moravec jmenoval vedoucím Národního svazu novinářů. Odsouzen k trestu smrti provazem a v dubnu 1947 popraven.

Kožíšek, Antonín Jaromil (1905 – 1947) – Nejdříve redaktorem komunistické Rovnosti a dalších brněnských novin. Od roku 1938 šéfredaktorem fašistického časopisu Národní tábor, o rok později začal vést Moravskou orlici a Moravské noviny. V roce 1943 převzal po Karlu Wernerovi post šéfredaktora Poledního listu. Zástupce Krychtálka ve vedení svazu novinářů pro Moravu. V roce 1947 odsouzen k trestu smrti a popraven.

Křemen, Jaroslav (1908 – 1978) – představitel „sedmičky“. Od roku 1933 v redakci A-Zetu, po další dva roky redakci tohoto deníku vedl. Později přibýly další listy; v letech 1936 – 1938 v čele listů Melantrichu. Od března 1941 šéfredaktor A-Zetu, o tři roky později vedl Lidový deník. 15.3.1945 dekorován bronzovou Svatováclavskou orlicí. V dubnu 1947 byl odsouzen k smrti, trest mu byl ale zmírněn na doživotí. V roce 1960 propuštěn na amnestii.

Lažnovský, Karel (1906 – 1941) – představitel „sedmičky“. Ve 20. letech 20. století působil v KSČ. Od roku 1933 pracoval v listech vydavatelství Melantrich. Od roku 1939 politickým redaktorem v ranním Českém slově, od března 1941 šéfredaktorem Českého slova. V říjnu

1941 otráven na audienci u předsedy vlády Aloise Eliáše. Jeho smrt zavdala příčinu k útokům nacistů proti domácímu odboji a zostření tiskové propagandy.

Moravec, Emanuel (1893 – 1945) – jeden z neaktivnějších kolaborantů s Hitlerovým režimem. Český politik, generál. Člen československých legií v Rusku, po 1. světové válce působil v armádě, od roku 1933 přednášel válečné dějiny a strategii na Vysoké válečné škole v Praze. V době mnichovského diktátu zásadním odpůrcem kapitulace Československa, pohyboval se kolem skupiny Jana Masaryka a Edvarda Beneše. Po okupaci přechází na německou stranu, za Heydrichovy éry jmenován ministrem školství a lidové osvěty. Od roku 1942 v čele Kuratoria pro výchovu mládeže. Jeho jméno se stalo symbolem krajní kolaborace. 5. května 1945 spáchal sebevraždu.

Vajtauer, Emanuel (1892 – nezjištěno) – jeden z představitelů „sedmičky“. Působil v komunistických novinách, v roce 1929 jako trockista z KSČ vyloučen. Živil se překlady, v roce 1935 se stal vedoucím překladatelského oddělení Melantrichu. V roce 1936 odjel do Španělska, po návratu začal kolaborovat s Němci. V březnu 1941 jmenován šéfredaktorem Večerního Českého slova, o rok a půl později šéfredaktorem Přítomnosti. 30. dubna 1945 odjel z domova a jeho další osud není znám. Národní soud ho v nepřítomnosti odsoudil k trestu smrti.

Werner, Karel (1906 – 1947) – představitel „sedmičky“. Už ve 20. letech 20. století organizován v Národní obci fašistické, působil ve Vídni. Od února 1930 v redakci Poledního listu, kterému o 11 let později začal šéfovat. V květnu 1943 odchází do Večerního Českého slova. Jeden z nejvýraznějších kolaborujících novinářů se silně antisemitským cítěním. Vazby na SS a SD, podobně jako jeho kolegové. 8. května 1945 zatčen a o dva roky později popraven. Jako jediný před Národním soudem tvrdil, že svoji činnost vykonával z hlubokého přesvědčení.

Zbytek Angliáři a Američané opouštějí horoucí Hongkong.
Tahle boje v východní Africe.
Attlee se vrátil z New Yorku.
Churchillovo chladičkové ne doznal podfuku.
Proč byl odstraněn admirál Keyes?

Ročník LIX, Čís. 233.

LIST NÁRODNÍHO SOUČTENSTVÍ

Redakce a administrace: Praha 10, Vokříšská lázeňská 10.
Znam. J. 105.
V. H. Brno: Křavčího náměstí č. 211.

Všechny adresy nosit: Čís. 233.
Všechny adresy nosit: Čís. 233.
Všechny adresy nosit: Čís. 233.

Poučení ze Sanhaje.

Pokračující britské ústavy obchodního loďstva...
Přeseda místské rady v mezinárodním...
Východní fronty jsou v proudu.

Syrovoblický akt na hradech pražském.

Zastupující říšský protektor a státní...
P. a H. 19. listopadu. (LBM).
P. a H. 19. listopadu. (LBM).
P. a H. 19. listopadu. (LBM).

Nové úspěšné útoky na východní frontě v proudu.

Z Východní fronty v proudu...
Východní fronty jsou v proudu...
Východní fronty jsou v proudu.

Duceho soustranný telegram vůdci k úmrtí Ernsta Udeta.

Berlín. (ČTK) Duce zaslal vůdci...
Duceho soustranný telegram...

Změny na největších vojenských místech v Anglii po pádu Kerče.

Obavy v Londýně z nebezpečí na kavkazské frontě.
Operativní možnosti, které tento...
Operativní možnosti, které tento...

Výsledky války: Evropa, zbavená Židů.

Židé budou vyloučeni z pospolitosti evropských národů.
Berlín. (PZD) — Vzáledkem této války...

Výmena náčelníka generálního štábu britského impéria.

Důležitým nástupcem generál Sir Allan Brooks.
Zeneva. (ČTK) Generál Sir John Dill...

Nevidím britský odbojník.

Berlín. (ČTK) Britský voják odmítl...
Nevidím britský odbojník.

Finsko odpovídá sovětským Rusku.

Finsko se musí nepřipravit bránit...
Helsinky. (ČTK) Sovětský kondotier...
Finsko se musí nepřipravit bránit...

Čísla a člověk.

Je mezi námi mnoho lidí, kteří...
Čísla a člověk.

Společná loď se potopila za tajuplných okolností.

Sankari. (ČTK) Japonští obilňáci loď...
Společná loď se potopila za tajuplných...

BETLEM.

Gbrázek. Novina

VÁNOČNÍ PROJEV STÁT. PRESIDENTA DR. E. HÁCHY

Děkujeme Bohu za štěstí klidných vánoč

ČTK Praha 24. prosince. Státní prezident Dr. Emil Hácha učinil na Štědrý večer dne 24. prosince o 19. hodině tento rozhlasový projev:

Milí spoluobčané!

Uprostřed nesmírného požáru války, jaké dosud nepoznal svět, slavíme vánoce. Na severu i na jihu, na západě i na východě, na všech světových mořích rachotí děla a k nebi stoupají plameny a dým z trosek a popele lidského díla.

K nám doléhá válečná vráva jen tlumeně, Daleko od našich hranic se tyčí ochranný násep, nerozborná hradba branné moci Říše; jsou to hrdinní vojáci Vůdcovi. — Vzpomeňme v první řadě jich dnešního večera s vděčností.

Děk jim jsme pracujícím, zázemím v bezpečném klínu naší rodné země. Naše vánoční

svátky budou proto mít klidnější povahu než vánoce těch, kdo jsou bezprostředně ve viru události. Budou mít dnes střidnější ráz než tomu bývalo jindy. Společné nutné omezení a střidmost dodá jim sblížující pocit pospolitosti všech vrstev národa. Vedle zářícího vánočního stromku zdůrazníme si symbol chudých jesliček, v nichž dřímá dítě — naděje nových lepších zítřků.

Věnujme se dětem, vyrůstajícím v našem kruhu, s celou láskou. Dopřejme jim dnes jasu a radosti, potřebují chvíle radosti neméně než tvrdé přípravy pro boj proti nepřátelům Evropy.

V této hodině, kdy v celém světě mají státi tisíce rodin své syny a otce na frontě, jejichž místo u vánočního stolu jest prázdné, nechť poděkuje Bohu každý, komu bylo dopřáno štěstí klidných vánoč.

III. vydání

Členové nové vlády u zstupujícího říšského protektora

Praha 19. ledna. Zastupující říšský protektor... Obergruppenführer generál polk Hendrich Dittl...

Však Vádovci při mobilizaci všech sil pro ochranu... byli v zájmu Evropy...

Nová vláda a zpráva... Ministerstvo vnitra... Ministerstvo zemědělství... Ministerstvo obchodu...

LIST NÁRODNÍM SOUDCESTVÍ

Sí. y Protektorátů do služeb konečného vítězství Říše

Učazení nové vlády v protektorátě Čechy a Moravy

Novou vládu tvoří: Dr. Krejčí, Bienert, Dr. Bertsch, Moravec, Hrubý, Dr. Kamenický a Dr. Kalfus. — Nová vláda složila již sliby, vyslechla projev státního prezidenta a učinila vládní prohlášení

Chápuje nutnost, aby se ještě více než dosud aktivně vyvíjely všechny síly Protektorátu Čechy a Moravy pro konečné vítězství Říše...

Dr. Jaroslava Krojčího předsedou vlády a ministrem spravedlnosti, zemského prezidenta Richarda Bienerta ministrem vnitra, Dr. Waltera Bertsche ministrem hospodářství a práce, plukovníka m. s. Emanuela Moravce ministrem školství a národní osvěty...

osvěly, Adolfa Hrubého ministrem zemědělství a lesnictví, Dr. Jindřicha Kamenického ministrem dopravy a techniky, Dr. Josefa Kalfusa ministrem financí.

Projev státního prezidenta k nové vládě 19. ledna

Nekompromisně k novému řádu

Přánu, v době, kdy téměř všechny síly Evropy přeznačily jezenčením k novému uspořádání kontinentu podle vůle Vídně...

výskyt velkého údel, který má býti základem nového řádu. Tento údel usnadní polstátní dacekoniání všech rozpadlých...

zájem Protektorátu a Říše. Zdámi Vám pánev, abyste si jí plně uvědomili. Je Vaší povinností...

Zdar Říši, Vádci, státnímu prezidentu a vlasti

Prohlášení vlády

S potvřením panna zastupujícího říšského protektora... jmenoval pan státní prezident v součinnosti s reorganizací ministerstva nové vlády...

chápali velikou světlivou úlohu, v jeho celkové revoluci... a nové rozložení vlády...

My máme konečné odhodnutí k práci. Onímé teprve krok k blahu českého národa a upřímným ardem a vřím vědomím v přiznání...

Ve chvíli, kdy se ujímají noví ministři Protektorátu Čechy a Moravy úřady...

— Napochybujeme o tom, že věkáček náš dosud říši dostává... a vzhledem k tomu, že vzhledem k tomu, že vzhledem k tomu, že...

provděl likvidaci tohoto blouznivého mlada a střední Evropě... a vzhledem k tomu, že vzhledem k tomu, že...

KAREL WERNER

klérý komek vyvrcholil v otěvňování vzpomů, Tak došlo až k tomu, že musel zanechat zastupující říšský protektor...

ní prohlášení ve chvíli, kdy nastoupila světlá odhodlání vůči všem dokazům...

k dělení vědomostí, cožti, ve důvěrě až na hranici zastavení...

Ministr Moravec české mládeži:

Musí vidět dále než její otcové

Cím budeme věrnějšími občany Velkoněmecka, tím sebevědomějšími a poctivějšími můžeme být Čechy. — Svornost mládeže neodvolatelným rozkazem

„List mládež“ ze dne 31. února 1942 uvěřila na známém místě tento slánek vedoucího úřadu lidová osvěty ministra školství Em. Moravce:

MILI PRÁTELE!
Když jsem byl ve vašich letech, svět křmal, nic se nedělo. Proto jsme se utíkali do historie, abychom sbírali silné dojmy, abychom prožili velké chvíle. Oč jste vy bohatší. Zijete v době, kterou minulost ve velikosti ještě nepřekonal. Dnešek je epopejí, jakou největší básník ještě nezvzpíval.

Příští generace vám budou závidět. Oud k vám byl těžký, když vás postavil do doby jediné a silné. A silná duše potřebuje také silné duše, poněvadž pouze silná síla rozum, pouze elabost před silou coud, pouze elabost se silných chvíl leká.

Ami nevíte, jak se často stydím za maloverné Čechy. Kdyby český národ vždy měl mezi sebou tolik poraženců, tolik zbabělých intrikantů a duševně zmražených povalečů v minulosti jako nyní, nebylo by z nás dnes už nic, leda náčokl stránek v historických pojednáních. Byli bychom národem vymřelým.

Se všech stran jsem český problém v Nové Evropě zevrubně prohlédl, jako zkoumám chemická trávy, kam nám zapadá poslední peníz. Přitom jsem narazil často na malodůšnost a přizemní duši bouřického se raba.

Ve skutečnosti nikdo z nás otroky nedělá. Pouta jsme si položili na své zápěstí jediné sami tím, že řada zbloudilců, nepřijala nové poměry jako českou výhru; nýbrž jako omezení. Tito pomatenci škrtili všechny výhody, které má český národ z přislušenosti k říši Velkoněmecké a spokojili se tím, co jim nepřítel nakukával.

Mili přátelé! Jmak by bylo zde v naší domovině vše vyhlíželo, kdyby český lid věrně a poctivě zachovával závazky, které jeho jménem převzal pan státní prezident k Velkoněmecké říši. To, na s mnohý stěžuje, není zaváhání ničím jiným než skutečností, že český člověk v určitých případech se nechová tak jak měl v 18. března 1939 mu přikazovala. Je přirozené, že proti věrolomným musí být tvrdě zakročeno. Závazní stát v minulosti netrpěl. Když si chtěl zachovat vlastní sílu a svého partnera, aby v jeho nitru nepřítel si pěstoval nepřítelnské spojení. Starý říjm byl proto silný a představoval

vělmoc světovou, poněvadž má železné zákony, podle kterých přišel trestat zradu a věrolomnost. Je starou státnickou zásadou: „Ze se zradci se nevyjednává. Ti se prostě ničí.“
Tlcoim londýnské propagandy na českém národě není v tom, že bezduše prorokuje vítězství Anglie, nýbrž jediné v tom, že se snaží Čechům namluvit, že jsou národem porobeným. A Čechy nikdo neporobil, nezlomil. Požádali o ochranu veliký německý národ, když západ je podlé

zradil. A tak došlo k manželství z rozumu mezi národem německým a českým. Ale manželství je a proto v něm musí být v zájmu mravnosti nevěra trestána. V parkném dnu 18. března 1939 obě strany vzaly na sebe velké závazky. Český národ převzal povinnosti k říši a říše mu za to poskytl ochranu takové síly, že ji není rovné v dělních. Vše, na s ní nyní malodůšní mezi námi stěžují, vzešlo z toho, že mnozí z nás se chovali nerytířsky a že se vemlouvali do úlohy bouřících se raba.

Budou to pomala tři roky, co jsem razil hlavní zásadu naší budovatelské práce: „Nic proti říši — nic proti národu!“ A z této zásady plyne, že kdo se staví proti říši, zrazuje národ, podlamuje jeho životní síly a připravuje o zádmý start naše příští generace.

Veliká revoluce konstruktivního národního socialismu opírá se především o věrty pracovníků, o dělníky a řemeslníky, o inteligenci, povně zasvětenou v nové době. A u pracovníků mlkou i blay hlavním kádem sli veliké konstruktivní revoluce národní-socialistické je mládež. Proto v boji s demokracií-kapitalistickou reakcí a v boji se sovětským destruktivním socialismem vybranou gardou velkých evropských revoluce jest pracující mládež.

Doba, kterou nyní prožíváme a kterou nám příli pokoutní právem budou závidět, nepředsťavuje pouze z pas dvou světů, Minulosti a Budoucnosti. Dnešek je také bojem generací. Záme nepsaný, ale pevně dodržovaný zákon, podle kterého srovně stojí v názorovém vývoji vždy proti otcům. Bez toho by nebylo pokroku. Synové vždy a právem chtějí překonat otcé, které si kdysi vytýčili jejich otcové.

A tu jsme u otázky, které se

stala palčivou i v českém národě. U otázky českého života a české síly. Jaká bude naše mládež, takový bude osud celého českého národa. Proto česká mládež musí vidět dále než její otcové. Tato mládež musí být odvažnější, pracovitější, věrnější v závazcích a tvrdší v cílech. Česká mládež musí svou věru v budoucnost národa spojovat jasně a bez výhrad a naprosou věrnosti k Velkoněmecké říši, která je, byla a vždy bude státem Čechů, jehož nehdinou součástí je naše česká drabá domovina.

Cím budeme věrnějšími a upřímnějšími občany Velkoněmecké říše, tím sebevědomějšími a poctivějšími můžeme být Čechy. A s tím musíme začít u těch kteří jsou slou národa a naději říše — z naší pracující mládeže.

Podmínkou, bez které se velké dílo nepohne a místa, je především svornost. Proto se dnes obracím na českou mládež a prosbou, kterou tato musí přimout jako neodvolatelný rozkaz.

Zanechte sporů o tom, kdo má lepší program! Nehádejte se o to, kdo povědí! Dívejte se jen k cíli a službě veliké myšlenky Nové Evropy a Velkoněmecké říše, které chceme být všichni věrnými příslušníky! To není politika — to je naše evangelium. Proto chci, aby česká mládež se odputovala od politických organizací, ať jsou druhu a směru jakékoliv a aby utvořila celonárodní jednotu a bolem proti zapadajícímu světu demokratického kapitalismu a sovětského socialismu. Česká mládež nastoupí prostě do evroňho řilu vedle mládeže německé a pozdviženou pravici a s odhodlanou tváří, Česká mládež se postaví zátra svorně za toho ze svého středu, kterého určí ji jako vedoucího pan státní prezident. Společně s mládeží německou sjednocená mládež česká bude mít jediný veliký cíl: sloužit odvárně a upřímně vůdci všech evropských národů Adolfu Hitlerovi, jak jí káže srdce české svědomí.

Zdar vůdci Adelfu Hitlerovi!

Zdar panu státnímu prezidentovi!

Zdar naší drabé vlasti!

oooooooooooooooooooo
S jízni Burmon ztratí Anglie také nejvýznamnější z násobru rýže. Roční vývoz rýže činí tři miliony tun při průměrné roční výrobě 8 milionů. Z vývozu šlo 60 procent do Indie a na Ceylon. Toto číslo ukazuje jasně, jak je Britské Indie závislá na burmatské rýži.

VENOV

LIST ČESKÉHO ZEMĚDĚLSKÉHO LIDU

Dnes v listě:

Víte v kámen budování národa... Ty, dne věřících idejí moudrý čer... Dá, jím už... V určitých dobách se... Křeh českých družstevníků... Fikováce... Vítal poslání... Zemědělská škola na Moravě...
Jana,

Ustední redakce a administrace:
PRAHA II, NA FLORENCI Č. 11.
Telefony: denní služba: 348-81 až 9
noční: 252-00
meziměstský: 200-15

Nové zemědělství v nové Evropě

Adolf H r u b ý.

Dnem 15. března vstupujeme do éry nové úlohy Evropy a Moravy. V minulých třech letech Evropa změnila velký kus cest a své kon- solidaci. V proudy mohutných událostí, v nichž se mění hospodářský ráz- ový ráz, celá Evropa se postupně přizpůsobuje budování nového sociál- ního a hospodářského pořádku. Rádi se nové Evropy, a má na mysli liberální" výstavbu nové společnosti hospodářských a lidských vztahů. Vím, národy se opomíjí bláznivě starých názorů, nesvárů a hospodář- ských bojů v historickém uvědomění a sentimentu všeho, co hospodářský a technický pokrok minulými generace- mi po státi budovaly pro vzájemně spojené evropských národů a pro Evropu.

Také u nás uplynula tři léta pří- nese nové formy hospodářství, po- litického a národního života, hlavně však zabezpečila lid, potřebný k tvo- řivé práci. Naše zemědělství bylo v rámci Velkoněmecké říše postaveno před nové úkoly. Bylo třeba narazt mohu- novat všechny produktivní síly k vy- šší výkonnosti ve všech oborech, neboť důležitý hospodářsko-politický úkolem náše zemědělství byl v ob- době přípravě. Přes to bylo vyko- náno mnoho, a to jako výsledek spo- lečného lásti nedělní a všech, kdo jsou odpovědní o práci o naše země- dělství.

Přes to naše zemědělství letošní 15. března zastihne uprostřed plných organizačních prací pro znaná třetí výrobní období — což se zane- pěstává i častějším okolo — na čas se po- starat o chléb a výtěr národa. Čestné se zde na cestě společné spolupráce, kterou nastupuje celá evropská zemědělství. Česká vesnice na území náše zemědělství, které jsou svítím, v převládání, že cesta výtěr je důležitější pro život národa a jeho budoucnost, než úvaha o nemalé části minulosti. České zemědělství prostě nemůže státi stranou těchto proudů a český národ a nové Evropy, v zá- řadí vázané vichřice, musí přistát výtěr vichřice a pracovní dovednosti k čestné evropské hospodářské sebe- státnosti v nájmú svém, své rodiny, obce i národa.

To znamená prakticky využít vše- ho, co se zemědělství nabírá a co má k dispozici k zlepšení svého zeměděl- ňí a budoucího hospodářského postavení a k vytvoření zdravé a silné výrobní základny v každém podniku.

V úderu jde o zdravou organizaci, vztahující se k daným hospodářským a přírodním poměrům v rámci vše- obecného systému výkonů ve všech výrobních odvětvích a jejich vztahu- k do harmonického celku. Rozsáhlou a čestnou výrobní podmínku neopouští u nás i zdravou dílnu zemědělství a dohře k tomu, které počívá zemědělství. H je zabez- pečuje její výkonnost. Proto září výrobní bitvy i budoucí výrobní zeměděl- ňí výroby je i přes všechna zvláštní na přírodě v prvé řadě otázku pro- covního konformování venkovského lidu a jeho odměrných schopností. Všemohleli poraďovníci činnost do zemědělských úsečností a prohloubí- me-li odbornou vězevnu praktické školení, pak při přirozené inteligenci a výrobní zdatnosti národa sebezna- kelně nové úkoly evropského zeměděl- ňí národnost náše vesnice připraví. Zlepšuje, usnadňuje, usychá- jí, zdokonaluje a cílevěrně vichřice.

TŘI ROKY PROTEKTORÁTU

Rudolf Čížek

Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě H-Oberrgruppenführer a generál policie Reinhard H e y d r i ch.

Rudolf Heß

VŮDCE NĚMECKÉHO NÁRODA A NOVE EVROPY.

Emil Doka

Státní prezident Protektorátu Čechy a Morava JUDr. Emil D o k a.

Státní budoucnost našeho národa závisí na každém jednotlivci. Každý musí konat svou povinnost s důvěrou ve vedení státního prezidenta. Mnohá škod a hore-bíly bychom bývali utvořili, kdyby vichřící byli abali jeho varování slov a oddali se jeho moudrým vedení. Ani to dusí několik lidí jednotlivců, kteří stojí do- such stranou, není ještě pozdě pro zocelení.

Čeští spoluobčané, o tomto výročí silb- me si, že budeme se řídit tímto hesly. Především varovat se všeho, co by rušilo domácí lid, pracovní výkonnost a výtěr k Rázi. Každý přilož ruku k dílu. Nikdo se neobhájí za o vichřici pracovní svorně pro budoucnost Pro šťastnou budoucnost našeho národa, jakožto disciplinované sovětský Velkoněmecké říše. Budeme-li se řídit tímto hesly, získáme předpoklady pro ústati na hospodářském rozvoji, sociálních vymoženostech a kulturním rozvoju celé Velkoněmecké říše.

K. H. Frank

Státní tajemník H-Gruppenführer K. H. F r a n k.

Ministerský předseda Dr. Jaroslav Krejčí:

Každý národ má takový osud, jaký si zaslouží

CTK Praha 14. března. Předseda vlády Dr. Jaroslav Krejčí, učinil v sobotu 14. března v 19 hodin před- semní vlády Protektorátu tento roz- hlásový projev k třetímu výročí zří- zení Protektorátu Čechy a Morava: Čestí spoluobčané! Doba, kterou nyní prožíváme, a události, které se odehrávají před našima očima, mají jedinečný význam pro celý svět. Někde jen o osud jednoho nebo mnoha států, šlo o osud vsk- kerého civilizovaného světa. Do této velké a osudové války době spadá třetí výročí 15. března. To je den, který se do významu a důležitosti patří mezi první v celých dějinách našeho národa.

Při třetím výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava jsme v ú- stavu, která nepřipouští mnoho mlu- vení, nýbrž příkazuje činy. Helem hlavy projeví se třetímu výročí zří- zení Protektorátu Čechy a Morava: zřízení všech evropských "Gródy". Telo bažilo bylo, bohotit, "ty osudní" velkou "základní" národa plně pohopeno. Zdravý lidský rozum zvláště. Při mlouvou měsilni neop- ňadávajících možno proste přejít k den- stinné potádku. Den 15. března dává nám všem při- ležitost, kerže si zprokapsitovat da- lekosáhle události posledních let. Jed- ní o to buhotu čerpat povzření. Ze šli zapřevně cestou. Druzí pak po-

chopí a uznají, že už je opravdu nej- výsti čas k obratu: Roku 1918 byl — sletem Česko-sloveny stál jako vý- sledek tehdejších mezinárodních mo- cenenských poměrů. Náš národ si však lehdý neuvědomil, že existence jeho- nezávislosti byla namířena proti zá- jímům velkého souosa. Německa. Proto, když nacionální socialistickou revolucí započal vstoup atmeckého národa, byl osud Česko-slovenského státu spečen. To jsou historické skutečnosti, které tehdy vidávnou vřavtu u nás přelýžely. Jím státní křiamné silby tak, zvaných západních mocností, po- příležitě silby sovětského Ruska. Teh- dejší vládnou vřavty nečapaly zna- mení doby a pomechly náš národ v poměrech. Křeh byly v určitém rozsahu se zájmy sousedního národa německého.

Rok 1938 odhalil neupravně šlechnout iru Francie a Anglie. Náš národ zabil tedy jedno a vyví- řitě šlechnouti nejvpe ort výtěr domovním přelží vřavtu do nemoh- né situace a pak — když lo tuhá- ho — zříditi opatření. Tím však křise ledě nekonečnu. Dneš vidíme, že Pro- stětelost to a námi myslila vřavtu dohře. Dala nám jako vedoucího stá- tika mluže, jenom zájmy národa by- (Dokonal na str. 2.)

Program ministra Moravce

Ministr školství a národní osvěty a vedoucí úřadu lidové osvěty Emanuel Moravec rozvinul před zástupci tisku obsáhlé pracovní plány svých úřadů, se kterými se již dostatečně seznámil a které právě dobudoval. Svě úsilí o zapojení českého národa do onoho vývoje, kterým půjdou zítra svorně všechny evropské národnosti, tedy úsilí o převýchovu ve smyslu národně socialistické revoluce chce soustředit především na pracující mládež a na ženu, jako vychovatelku této mládeže. Je tu třeba dbát především potřeb českomoravského prostoru. Je to jeden z nejpříelidnějších prostorů Říše, téměř se 150 obyvateli na čtverečním kilometru. Jsme průmyslovou oblastí, která bude brát vyvíjející účast na zásobování jihovýchodní Evropy a Přední Asie průmyslovými výrobky.

Diplomovaní inženýři, inženýři středoškolsí, inženýři obchodní, školený obchodní dorost, odborné dělnictvo všech odvětví vedle zvlášť kvalitního dorosta zemědělského, to je program.

Máme nadbytek studovaného dorostu. Loni maturovalo 11.000 středoškoláků, zatím co Protektorát potřebuje jich ročně nejvýš 5.000. To však neznámá, že české střední školy se budou zavírat. Budou se přestavovat. Místo středních škol bude rozšířen počet kvalitně vedených škol hlavních a středních škol odborných. Poměr středních škol ke školám odborným byl ještě nedávno 3:1. Bude snahou ministerstva školství, aby se tento poměr změnil na 1:2. Úhrnný počet všech maturantů škol středních a odborných se tím změní jen nepatrně. Tvzení, že ministerstvo školství by chtělo snížit průměrné vzdělání českého národa je jen zlomyslnou pomluvou. Prudký bude ovšem odklon od inteligence úřednické k inteligenci výrobní.

Potřeba soutěživosti českého člověka jak v rámci Říše, tak v ostatní Evropě vyžaduje znalost řeči. Proto bylo na všech školách přikročeno k vyučování řeči pro nás nejdůležitější. Znalost němčiny je pro českého člověka dnes především otázkou jeho budoucího blahobytu.

Pracuje se také důkladně na přípravě výchovy pracující mládeže mimo školu. Již přede dvěma měsíci naznačil ministr Moravec v tisku, že mládež bude třeba odpolitizovat a podrobit jednotné výchově. Všechny pověsti, že by tato myšlenka padla anebo byla odsunuta, jsou nesprávné. V dohledné době bude ministr moci oznámit, jak si vlada výchovu mládeže představuje a jakých konkrétních forem tu bude užito.

Karel Werner.

Uteledni list

40 let

Ustední redakce: Praha II., Jungmannova 24. — Redakce a administrace: Křižkova 23-24. — Telefon 333-0. — Číslo 23-24 a 333-0. — Adr. telegrafní: „Vojenský listy“. — Převzatá odpovědnost 10 K. Číslo bez účtu 10 Kč. — Odpovědný redaktor Ing. Ladislav Šolc. — Zastupující šéfredaktor: Štěpán Dít.

Zvláštní vydání

ATENTÁT

na Zastupujícího říšského protektora

Deset milionů K odměny

za předmětné údaje, které povedou k dopadení pachatelů

Dne 27. května 1942 asi v 10.30 hod. byl spáchán atentát na Zastupujícího říšského protektora H-Obergruppenführera Heydricha. Zastupující říšský protektor přijížděl svým autem směrem z Panenských Březan Křehmayerovou třídou v městské čtvrti Praha-Libeň a právě chtěl zatáhnout do ulice V Holešovičkách, aby jel dále do města. Tu se postavil vozu v cestu muž, jenž se pokoušel vystřelit z automatické pistole na osoby sedící ve voze. Současně hodil druhý muž protí vozu traskavými, která při nárazu vybuchla. Po atentátu přechal jeden pachatel Křehmayerovou třídou a ulici Na Kolínské do ulice Na Zápalcích do bezleňského obchodu Františka Braunera číslo domu 22. Odtud pak, když byl vypáleni několik vystřelů, pokračoval v útěku v ulici Na Zápalcích k ulici V Holešovičkách, papírně směrem do města. Druhý pachatel uprchl na přípraveném velocipedu Křehmayerovou třídou směrem k městské čtvrti Stará Libeň.

Tento pachatel byl muž střední velikosti, střední, měl na sobě tmavé až černé šaty a černý klobouk. Druhý pachatel, ten, který uprchl Křehmayerovou třídou a ulici Na Kolínské, je popřován takto: výšoký 160 až 162 cm,

široký v ramenou, silná postava, plný, okrouhlý, sluncem opálený obličej, široké čelo a okrouhlými rty, tmavé dozadu sčesané vlasy; stáří asi 30—35 let. Tento muž měl na sobě tmavé až tmavohnědé šaty se světlými proužky a hadě šlevice. Pokrývku hlavy při útěku neměl.

Jeden z pachatelů zanechal na místě činu světle béžový pláštěk z balonového hedvábí, se světlými knoflíky. Každý z pachatelů měl tenké hnědou aktovku, které byly nalezeny na místě činu. V jedné z těchto aktovek byly pošípané balonová čepice béžové barvy z velbloudí srsti, na níž je velká okrouhlá modrozlatá značka firmy obchodního domu „Bílá tahta“. Pachatel, jenž uprchl pěšky, mnechal v blízkosti místa činu dámský velocipéd značky „Moto-Velo J. Krémr, Teplice“, tovární číslo 40.863. Tento dámský velocipéd má černé, věčné kola (ráfy) s 9 mm širokými červenými pruhy, slovně červeno ozdobené vidlice a rám, červená čepička lemovaná žlutě, červenohnědé dobře zachovalé převodné kolo, hnědou torbu na nástroje, černé chrániče řetězu a značně poškozenou tmavě až světle zbarvenou ochrannou síť. Na kole je poněkudová buslička s nožním držad-

lem a 25 cm dlouhou hadicí. Na tomto kole visela jedna z aktovek, nalezených na místě činu.

Pachatelé jistě čekali delší dobu, snad dokonce několik hodin na místě činu na Zastupujícího říšského protektora.

S poukazem na vypsanou odměnu 10,000,000 korun, která je stanovena na údaje a řád obyvatelstva, jež povedou k dopadení pachatelů a buďto plně vyplatěna a se předkládají tyto otázky.

1. Kdo může učinit údaje o pachatelích?
2. Kdo pozoroval pachatele na místě činu?
3. Komu patří ony blíže popsané věci, obzvláště pak komu chybí onen popsaný dámský velocipéd, pláštěk, čepice a aktovky?

Tyto výše popsané věci jsou od dneška, od 9. hodiny jevstavovány ve

výkladní skříní obchodu s obuví Bafa, Praha II., Václavské nám. 6.

Kdo by mohl poskytnout žádné informace, ale nesměl je z vlastní vůle poléti, bude ve smyslu vyhlášeného nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 27. května 1942 se svou rodinou zastřešen. Kromě toho je povinností všech majitelů domů, majitelů bytů a majitelů hotelů atd., počínaje dnem 28. května 1942, všechny policejní důstojní nepřihlížené osoby v celém Protektorátě přihlásit s poukazem na tuto vyhlášenou příslušným policejním přihlasovacím úřadům. Provdnutí proti tomuto nařízení se trestá smrtí.

Sdělení přijímá lajná státní policie, vedoucí úřadovna státní policie Praha, (Staatspolizeistelle Prag) v Praze II., Bredovská ulice č. 20, čís. telefonu 30041, jakož i každý jiný německý nebo protektorátní policejní úřad, a to ústně, písemně nebo telefonicky.

Vyšší vedoucí H a policie u říšského protektora v Čechách a na Moravě
podepsán: K. H. FRANEK.

VÝNOS

říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 27. května 1942.

V důsledku atentátu na Zastupujícího říšského protektora H-Obergruppenführera Heydricha se ustanovuje to:

Článek I.

Na podkladě § 1. nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě o vyhlášení civilního výjimečného stavu ze dne 27. září 1941 (V. Bl. R. Prot. 527) se s okamžitou účinností vyhláší civilní výjimečný stav nad celým Protektorátem Čechy a Morava.

Článek II.

Na podkladě § 2. výše uvedeného nařízení nařizují: Kdo osoby, které měly účast na spáchání atentátu přechovávat anebo

jim poskytnout pomoc, anebo máje vědomost o jejich osobě nebo o jejich pobytu nečiní žádné oznámení, bude zastřešen se svou rodinou.

Článek III.

Tento výnos nabývá platnosti oznámením v ozhlase. V Praze, 27. května 1942.

Říšský protektor v Čechách a na Moravě,
V zastoupení:
K. H. FRANEK.

P o z n á m k a : Tento výnos byl uveden ve známosti ve sledu 29. května v 21 hodin 32 minuty rozhlase.

NÁRODNÍ POLITIKA

číslo LX. Číslo 144.

Telefony číslo *393-51.

redakce a administrace: Praha II, Václavské náměstí 15
 Jostova ul. 6. — Hradec Králové: Bětkovo nám. 572

Výtisk celou čísel 223-26, Od 22. h.: Předekce do 16. h. 223-51,
 223-22-24, Sport 223-21. — Přílohy a vložky se nezvazují.

Vyhláška.

1. Dne 27. května 1942 byl v Praze spáchán atentát a zastupujícího říšského protektora **SS-Obergruppenführera Heydricha**. Na dopadení pachatelů se vypisuje odměna 10 milionů korun. Kdo pachatele přechovává, nebo jim poskytuje pomoc, anebo má vědomost o jejich osobě, anebo o jejich pobytu a neoznámí to, bude zastřelen s celou svou rodinou.

2. Nad okresem Oberlandratu v Praze se vyhlášíje smámením této zprávy v rozhlasu civilní výjimečný av.

Nařizují se tato opatření:

- a) Zákaz vycházení z domů pro veškeré civilní obyvatelstvo od 27. května 21. hodiny až do 28. května 6. hodiny;
- b) na tutéž dobu se uzavírají veškeré hostince, biografy, divadla, veřejné zábavní podniky a zastavuje se veškerá veřejná doprava;
- c) kdo se přes tento zákaz v uvedené době objeví na ulici, bude zastřelen, nezůstane-li stát na první výzvu;
- d) další opatření jsou vyhrazena a v případě potřeby budou oznámena rozhlasem.

Vyšší vedoucí **SS** a policie
 v Říšského protektora v Čechách a na Moravě.

Podepsán: **K. H. FRANK.**

ČECHOVÉ!

**Dostavte se na velký manifestační projev vlády v úterý
2. června přemě o 20. hodině na Staroměstské nám.!**
Od 19. hodiny koncertuje hudba vládního vojska.

★

Budíž před historií jasně a plně po pravdě prohlá-
šeno. Zlúčivný útok na Zastupující říšské proték-
toza vyvolal v české veřejnosti největší odpor a hněv.
Atentát proti Václavě zástupci v Protektorátě je po-
cifován i jako ptkimý atentát na pokolný, důstojný ži-
vot českého národa a vntěování se do osudového roz-
hodování, jež přislouží jen a jedné národu samému.
Národ se, bohudíky, vzpamatoval z omýlů, které téžce
musel zaplatit. Bylo jasno, že je neplatil nadarmo. To
bylo uznáváno právě samotným Zastupujícím říšským
protektorem, který také svými posledekmi rozhodnu-
tími před atentátem upravoval národní cestu
k důstojné práci a vývoji nového řádu v
Evropě a blavně cíl spolupráce na společném životě
v Říši. To si uvědomuje každý lid únce znovu a znovu,
kdy bevyhradně každý Čech a Češka se staví jedině
za státního presidenta dr. Emila Hácha a vládu.

Málo je tak významných dnů v životě národa, jako
právě dnešní den, kdy na historickém náměstí, které
bylo svědkem slavných dob národa a vidělo často i bes-

mála skázu a zničení národa, a zase jeho vzrůstění,
a to vždy, ať to byl vzrůsting či pád, jen jako důsled-
ek vlastního počínání — celá vláda Protek-
torátu bude před světem manifestovat pevné setrvání
na cestě písně loyality k Říši a osudového spojení
českého národa s osudy velkého národa německého.

Každý upřímný, do morku kostí počítavě smýšlející
Čech cílí v této chvíli jedno: svoji účasť na této ma-
nifestaci dokáže, že s hanbným stentátem nemá šes-
ký lid tohoto prostoru nic společného, tak jako odmítá
každé popouzení, ať ptkičší odkudkoliv. Svoji účasť
bude manifestovat i poctivou snahu, že vždy a v tomto
případě zvlášť, ohlášením každého podezřelého pří-
znaku choe zmařití ať zahlazení stop pachatelů tak
i ptkičných dalších složin.

Učili nás ve školách, že vstoupil-li Čech na Staro-
městské náměstí, měl by po každé smeknout. Nyní nám
byl dán Osudem úkol, nejedpovědnějí: v tradici sva-
továclavské tvořití historií sami.

Dnešní účasť na projevu vlády na Staroměstském
náměstí je činem jednoznačným, a musí být tak vý-
razným, že nemůže být o něm pochyby! J. A. Trpák.

Tolední list

III. vydání

40
haléřů

Málo a vydávané ti-
várně Terezně a Praha
II., Jüngerstrasse 24.
Redakce a administrace
Ladislav Tichý, telefon 524-26
a 524-28. Číslo a 22-67
a 22-68. Účtovací: Vojtěch
Favus. Převážně ná-
střední 10 Kč. Číslo 152.
Označení: Odborný
protaktov. Inz. Jevišovce
Kobes. Sadržatel: Jitř
Břížová.

//-Obergruppenführer Heydrich zemřel na následky vražedného útoku

Zastupující říšský protektor v Čechách a na Moravě a náčelník bezpečnostní policie a bezpečnostní služby, W-Obergruppenführer a generál policie Reinhard HEYDRICH, podlehl v dopoledních hodinách 4. června v jedné pražské nemocnici vážnému zranění, které utrpěl při vražedném útoku, jenž dne 27. května na něj byl spáchán.

Berlín (CTK). Vůdce oddílů Dubových ratolestí k rytířskému kříži Zeleného kříže kapitulovaly v období srážek, nadporučík Marselle, a poslal mi tento dopis: „Ve vášním oceňuji Vaši hrabavou činnost v boji za budoucnost našeho národa udělují Vám, jako 97. vojákovi německé branné moci Dubovou ratolest k rytířskému kříži Zeleného kříže.“ Adolf Hitler.

Italský řád maršálu Mannerheimovi.

Helsinky (CTK). Italský vyznamer Ciconardi odezdal v sobotu, provázen vojenským přítelencem, maršálem Finská Mannerheimovi insignie vojenského řádu navojského. Ze zahraničních blahopřání jsou nyní uvěřitelné také blahopřání rumunského krále, maršála Antonescu a polního maršála Kwaternika.

NÁRODNÍ POLITIKA

Ročník 60. *

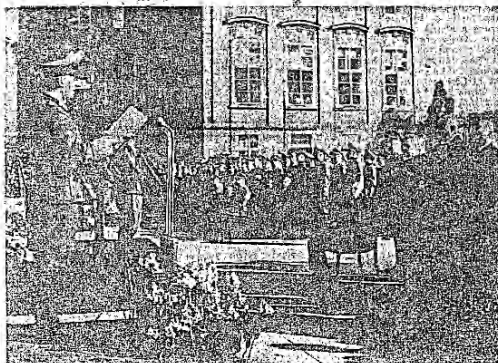
V Praze v pondělí 8. června 1942.

* Číslo 155.

Velkolepý pohřeb Zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha.

Vzorná německá nacionálně-socialistická vůdčí osobnost a bojovník. Projev Zastupujícího říšského protektora H-Oberstgruppenführera a generalobersta Daluge

Nezapomenutelné dojmy z pohřbu.

Na obr. vlevo Zastupující říšský protektor H-Oberstgruppenführer a generaloberst polce Daluge při projevu. Vpredu státní prezident dr. Hácha s protektorátní vládou. Na obr. vpravo říšský vedoucí H a náčelník německé policie Heinrich Himmler před katedrálou.

V neděli 7. června konala se o 18. hodině na náměstí národního hradu smuteční slavnost za zavražděného Zastupujícího říšského protektora a šéfa bezpečnostní policie H-Oberstgruppenführera a generála policie Reinharda Heydricha, která se kromě nejblíže příbuzných členů rodiny zesnulého zúčastnili říšský protektor H-Heinrich Himmler, státní prezident dr. Hácha a protektorátní vláda, jakobí velcí počet vůdčích osobností strany, státní branné moci. Přítomní byli také nejvyšší představitelé protektorátních úřadů, šéfredaktor denních listů a skupina z Moravského Slezska v krocích.

Krátke před začátkem smuteční slavnosti došlo k tomu, že na čestné nádvoří pan Heydrichova manželka byla rodní příslušnicí. O několik minut později přibyl i náčelník říšské vedoucí H-Heinrich Himmler, jenž byl slášená smuteční pohřbivší. Přesně o 18. hodině započala smuteční slavnost. Po heroických zvucích smutečního pochodu z Es-mot sonáty od Beethova, který hrály spojené hudební sbory policejních pluků Čechy a Morava, měl Zastupující říšský protektor H-Oberstgruppenführer a generaloberst polce Daluge proslavnou vzpomínku na zveřejněného H-Oberstgruppenführera a generála policie Heydricha, v ní ocenil jeho osobnost a národ a Říš.

Za zvuků „Pěsní o dobrém kamarádovi“ položil říšský vedoucí H-Heinrich Himmler

k rakvi zesnulého velkého říšského vedoucí přivlekl pak oba syny zesnulého Oberstgruppenführera generála Heydricha, kteří se přidali k rakvi svého otce křídla. Pak uctili věnci zesnulého Zastupujícího říšského protektora H-Oberstgruppenführera a generalobersta polce Daluge a státní tajemník H-Gruppenführer K. H. Frank, jenž položil také věnce jménem říšského protektora svobodného pláze von Neuratha, dále položili věnce státní prezident dr. Hácha a předseda vlády dr. Krejčí za vládu. Věnci vzpomněli zesnulého také říšský bezpečnostní hlavní úřad jako vlastní úřadova zesnulého za vojensko zmočování branné moci generalmajor Toussainta za leteckou úpravu generalleutnant Hirschauer a konečně věnce říšských H v Čechách a na Moravě H-Brigadeführer von Truppenfeld. Chvilku před tím dala položil velkých věnců a rudými růžemi pan Heydrichová.

H v dopoledních a odpoledních hodinách byla na upravené diažbě kolem katedráky položeno sta a sta věnců a velkých kytic. Byly od nejvýznamnějších osobností veřejného života, všech ministrůve a protektorátních úřadů, podniků a ústavů, svazů, korporací, organizací a spolků. Mimo jiné byly zde věnce od Národního soustředění, Českého svazu pro spolupráci s Němci, Národní odborové ústřední zaměstnanecké. Ústředí veřejných zaměstnanců, od všech větších měst v Protektorátu,

mezi nimi Brna a Mor. Oslavy a Národního svazu novinářů. Zvěstí plný byl věnce od trojice Křemen-Křehčák-Vojtauer, novinářů, jejichž životy byly věnovány a různým zakročením zesnulého zachráněny a vráceny národu a práci.

Dojemná smuteční slavnost byla zakončena hymnami národa a smuteční průvod pak se obrátil ulicemi města k Havlímu nádraží. V průvodu krásný oddíl ochranné policie, branné moci a oddíl pracovní. Pozornost budí impozantní oddíl válečnický, zabírající více než polovinu Václavského náměstí. Rakve v tělesných pozůstatky zesnulého byla vezena na dělové lafěti. Za rakvi kráčeli představitelé armády, protektorátní vlády v čele s předčedoucí vlády dr. Krejčí, zástupci vládního vojska v čele s generálem Englingerem, veloci oddílů a policejní úředníci, zahrnutí delegace, civilní smuteční hosté a průvod uzavírala skupina v národních krocích moravských Slováků.

Havlímu nádraží bylo smutečně vyzdobeno. Po obou stranách vchodu do nádražního sloupu státního četnického chofovi a svátní, mezi nimiž vlády říšské vojska a černá vojska H, stáje stráž pořádkové policie.

Před 20. hodinou nastoupila na peroně vyzdobeném říšskými prapory a vlajkami H mužská smennou zelení válečná a nádhernými hlavič-

cemi-bílých a růžových azalek, čestná seltna vojských H. O 20.30 hod. ozvaly se po prvé z děký úderů bubnů, mistic se mezi rakvi smutečního pochodu. S pravé strany Havlímu nádraží, třídou Richarda Wagnera blížili se vádným odměřeným krokem oddíl vojských H s válečným standardem v čele a zaujal pak postavení čelou k Havlímu nádraží. Za tím přiběhoval oddíl ochranné policie, který po akupních neš neseltné nádherné věnce. K nádraží přiběhovali, na jehož čelěti spočívá rakve se zesnulým H-Oberstgruppenführerem a generálem polce Reinhardem Heydrichem. Před rakvi kráčeli dva důstojníci vyznamenaní zesnulého. „Děti“ se zastavilo a šest důstojníků vzalo na své ramena rakve. Smuteční branou usnežených kroců, vztýčených bodáků a paží, zvláště k německému pozdravu, byla rakve nesena do zvláštního vagonu, vyzdobeného chofovi, a kyticemi, k němuž byly připojeny dva vagony, přeplněné věnci. Přesně o 21. hodině zazněly krátké povelky. Čestná seltna vzala povel k branou a přešla vzhůru, hudební brána smutečního pochodu a stávk s tělesnými pozůstatky H-Oberstgruppenführera a generála polce Heydricha odjíždějí do Berlína.

Manifest státního presidenta Dr. E. Háchy

Poselství státního presidenta Dr Háchy

Nebojím se budoucnosti

OBČANĚ!

Prozřetelnost světa má úlohu těžkou a odpovědnou. Jako Vaš nejvyšší představitel před Velkonárodnou říší obracím se k Vám znovu v obavách, ale i ve víře, že osud nás neopustí a že český rozum dobře zvládá tuto svou dějinnou chvíli.

Nebojím se budoucnosti, ve které přitřít osamocení. Přemou soud nad mou přírodou a nad tím jak jsem vedl lid v této době, kdy u nás jalíně selhal stranický aparát demokracie, kdy naše země předstíravě loď bez kapitána, bez kormidla, unášenu vlnobitím proti akcím. Co se ještě dalo zachránit, zachránil jsem, tehdy, když jsem požádal Vádece, aby naše země převzal do své ochrany. Ti roky jsme mohli být zemí, která prožívá zemi, kam nedoléhá hukot války, zemí, která prožívá štěstí, že zde otcové jsou v svých rodin a synové v svých matek.

Prosim Vás, abyste si ještě jednou uvědomili velkomaximální náročnost úkolu, který od českého národa nic jiného nezáleží než aby tento národ byl klidně za svou práci je proto přirozené, že nevěst za tuto velkoryzost musí být potrestán víruje tam, kde se projeví, a že tím spíše musí být potrestána velkomaximnost, která nevěstá stupňuje až do zrad.

Od chvíle, kdy Vádece převzal ochranu našich zemí, poskytl nám práve-národní autonomii, způsobil nám se zavazet k povinnostem, které spočívají hlavně v naší kolektivní práci a ve věrnosti vůči Českému národu, který nedobře řečito dvoje povinnosti k Říši, které soustře-

ně v zájmu všeho náše práva: která jsou posilmi povinnosti země. Jemile český národ nebude zachovávat své povinnosti, le Říši oprávněna nedbat vůči námu svých závazků.

A to, prosím, abyste si ještě jednou uvědomili v. Mnohdy, která by pro národ mohla končí tragicky a která pro mne, starce a Vádeho představitel, je nad jiné smutná a hrká. Zvěstí nám nemůžu pomoci nic, jen my to můžeme. Vidím jen jedinou cestu do světlého zítřku, a to je návrat k povinnostem, které jsme převzali k Říši, návrat bezvýhradny, celomocny, odvazny a loď národní. Nemůžeme, kdo se znovu zamýšlí práva. Naše země, kdo jde k Anetli se Společnými slyší zveřejněnými a se sovětským Kusem; není Čechem, kdo do našich krajů vnáší rozklad, zradu a zločin. Pro tyto lidi nemáme aliování. Ide o zločinné židfa, která nás chytí připraví o rodnou zřechu nad hlavou, a má drahé české domovy. Tyto zřadce, na prvním místě pana Beneše, jsme navždy vyloučili z národa.

Přislibte se, aby z našich krajů zmizely zločiny se zradou, pracoval a všechno vynaložte, aby Vádece českému národu znovu důvěroval a abychom si tak své brně zabezpečili před Velkonárodností Říše zvláště a celiství. K tomu nám dopomáhají Bůh a Světý Vádece.

Děné na Pražském hrade.
19. března 1918-1922.

Státní president
Dr. EMIL HÁCHA.

P r a h a (ČTK.) Úředně se oznamuje: Za pátrání po vrahích //Obergruppenführera Heydricha byly zjištěny nezvratné poznky, že obyvatelstvo obce Lidice u Blatcova poskytovalo podporu a pomoc okruhu pachatelů, který přičbází v úvahu. Příslušné důkazy byly zjištěny bez pomoci místního obyvatelstva, třebaže na věc bylo dotazováno. Stanovisko k atentátu, tímto projevené, je ztázrážováno, ještě dálejší činy Říší nepřátelskými, jakými jsou na příklad: nálezy průběžných tiskovin, jež podléhá řízenému hospodářství, a okolnosti, že v obecně známých velkých množstvích zboží, jež podléhá řízenému hospodářství, a okolnosti, že v aktivních službách nepřátelských v zařazení jsou obyvatelé jmenované obce. Protože se obyvatele této vesnice svou činností a podporou vrahů //Obergruppenführera Heydricha co největším způsobem provínili proti vydaným zákonům, byli dospěší muži zastřeleni, ženy dopraveny do koncentračního tábora a děti dány na náležité vychování. Budovy v obci byly srovnány se zemí a jméno obce bylo vymazáno.

P r a h a. (ČTK.) Rozsudkem státného soudu v Praze ze dne 19. června 1942 byl odsouzen k smrti zastřeleni:

1. **V o s á t k a** Ladislav, technický okresní vrchní správce, narozený 23. září 1893, bytem v Lounech,
2. **S a u l c** Stanislav, redaktor, narozený 14. října 1896, bytem v Lounech,
3. **S a i r á n e k** Jan, bankovní dirigent, narozený 27. února 1897, bytem v Lounech,
4. **P e l c** Karel, inspektor ČKD, narozený 19. května 1899, bytem v Lounech,
5. **H a v r á n e k** Bohuslav, dr., advokát, narozený 19. prosince 1898, bytem v Lounech,
6. **K o r y t á n e k** Karel, narozený 26. října 1886, bytem v Čakovicích,
7. **K l e m e n t** Václav, narozený 14. září 1893, bytem v Litomyšl,

8. **P e k á r e k** Václav, účetní, narozený 10. března 1896, bytem v Litomyšl,
9. **K r á l o v á** Františka, narozená 4. ledna 1889, bytem v Litomyšl,
10. **R o p a k** Stanislav, dr., okresní soudce, narozený 1. září 1905, bytem v Pardubicích,
11. **G z i v i s** Miroslav, student lékařství, narozený 30. května 1920, bytem v Litomyšl,
12. **E i s e n e r** Leopold, žid, narozený 29. prosince 1883, bytem v pracovním táboře u Chčebce,
13. **L i n d e n t h a l** Václav, obchodvedoucí, narozený 1. září 1893, bytem v Litomyšl,
14. **K o ť m á n k o v á** Anna, učitelka, narozená 29. března 1911, bytem v Litomyšl,
15. **M e l j n e k** Jaroslav, poštovní úředník, narozený 17. srpence 1913, bytem v Chčebce. (Dokondění 2. str. 4. sloupce.)

P r a h a (ČTK.) Úřadně se oznamuje: Za pátrání po vrazích **ff-Obergruppenführera** Heydricha byly zjištěny nezvrátivé poukazy, že obyvatelstvo obce Lidice u Kladna poskytovalo podporu a pomoc okrahu pachatelů, který přichází v úvahu. Příslušné důkazy byly zjištěny bez pomoci místního obyvatelstva. I třebaže na věc bylo dotazováno. Stanoviško k atentaátu, tímto projevováno, je zdůrazňováno, ještě dalsími činy Říší nepřátelskými, jakými jsou na příklad: nálezy protizábrani tiskovni, skladů řízením hospodářství, a okolností, že v aktivních službách nepřátelských v zahraničí jsou obyvatelé jmenované obec. Protože se obyvatelé této vesnice svou činností a podporou vrahů **ff-Obergruppenführera** Heydricha co největším způsobem provinili proti vydaným zákonům, byli dospělí muži zastřeleni, ženy dopraveny do koncentračního tábora; a děti dány na náležitě vychování. Budovy v obci byly srovnány se zemí a jméno obce bylo vymazáno.

P r a h a. (ČTK.) Rozsudkem stanného soudu v Praze ze dne 10. června 1942 byli odsouzeni k smrti zatřeleni:

1. **V o s á t k a** Ladislav, technický okresní vrchní správce, narozený 23. září 1893, bytem v Lounech,
2. **Š u l c** Stanislav, redaktor, narozený 14. října 1896, bytem v Lounech,
3. **Š a f r á n e k** Jan, bankovní dirigent, narozený 27. února 1897, bytem v Lounech,
4. **P e l c** Karel, inspektor ČMD, narozený 19. května 1899, bytem v Lounech,
5. **H a v r á n e k** Bohuslav, dr., advokát, narozený 19. prosince 1893, bytem v Lounech,
6. **K o r y t á n e k** Karel, narozený 23. října 1899, bytem v Čakovicích,
7. **K l e n t** Václav, narozený 14. září 1891, bytem v Litomyšli,

8. **P e k á r e k** Václav, účetní, narozený 10. března 1896, bytem v Litomyšli,
9. **K r á l o v á** Františka, narozená 4. ledna 1889, bytem v Litomyšli,
10. **R o p e k** Stanislav, dr., okresní soudce, narozený 1. září 1886 bytem v Pardubicích,
11. **G z i v í s** Miroslav, student lékařství, narozený 30. května 1920, bytem v Litomyšli,
12. **E i s n e r** Leopold, 21 d, narozený 29. prosince 1883, bytem v pracovním táboře u Čábořebore,
13. **L i n d e n t h a l** Václav, obchodvedoucí, narozený 1. září 1898, bytem v Litomyšli,
14. **K o e m á n k o v á** Anna, učitelka, narozená 29. března 1911, bytem v Litomyšli,
15. **M a l e j n e k** Jaroslav, poštovní úředník, narozený 17. července 1913, bytem v Čábořebore. (Dokonce 2. str. 1. stoupec.)

Příklad Lidic

K přilným opatřením provedeným proti obci Lidicím píše „Prager Zeitungsdienst“ pod nadpisem „Česky vůz v zlatce“ m. j. toto:

První opatření, jež byla provedena proti osvobozené obci Lidicím v Kládna, učinila samostatně hluboký dojem na českou veřejnost. Při pátrání po vrátcích Zastupujícího říšského protektora byly v této obci nalezeny naprosto jasné důkazy toho, že obyvatelstvo této obce podporovalo atentátníkem pomocí a podpora. Dále byly nalezeny ve vesnici ilegální vysilačka, zbraně a střelivo, jakoby i protistátní tiskopis. Jež ukázali, že se obyvatel obce účastnili Říši nepřátelských činností. Tyto skutečnosti vedly ke zřetelným trestům a odvetným opatřením.

Příklad obce Lidic je vhodnou příležitostí, aby se ještě jednou důrazně upozornilo na vážnost situace. Připomeneme-li si všechny vážné výstrahy a upozornění, jež byly v posledních dobách adresovány v souvislosti s vražděným útočným na H-Obergruppenführera Heydricha českému národu, je přesto nepočteným jedním, jak lehkomyslně a zločinně jednali lidé v Lidicích. Tito lidé se domnívali, že mohou všech výstrahy nechat. Anebo si snad myslili, že Velkoněmecká Říše bude klidně přihlížeti k tomu, jestliže se uprostřed války tvoří tlupa stoupačů, aby vpadla do zad bojující fronty? Žádají Čechy se nemůže dnes již vymlouvat, že si nemohli představití dosah svých činů. Znovu a znovu bylo vyžadováno v nečetných projevech a novinových článcích, že Říše za žádných okolností netrpí zrádce Říši nepřátelské a že podle válečné práva se nejspíše potrestá každý, kdo smělejší vstoupí boji fronty a proti práci domoviny. Tedy ani v nejdůležitější a nejméně české vesnici nemohlo již býti žádné pochyby o tom, že každý Čech, který jedná ve službách nepřátel nebo třeba jen sympatizuje s Londýnem nebo Moskvou, dává v záruku svůj život a život své rodiny.

Tři dny po atentátu na Zastupujícího říšského protektora vydala protektorátní vláda a prezident Hácha varovné a výstrahné projevy k českému národu. Prohlášení vlády bylo přetřeno 26. května v rozhlase a odsoudil jasnými slovy režim emigrace. Nepočteno také žádnou pochybnost o vážných následcích, jež postihnou každého Čecha a Češku, přihlížející k nepříteli.

Z vládního prohlášení vycházelo zcela jasné a zřetelné najevo, že každý Čech, který se postaví do služeb nepřátel Velkoněmecké Říše, je veřejným nepřítelům národa a jako takovým se bude s ním jednat. Téhož dne promluvil také státní prezident dr. Hácha ke k českému národu, která byla rovněž přenášena rozhlasem a byla uveřejněna ve všech novinách. V tomto projevu varoval státní prezident Hácha nejzávažnějším a nejstarostlivějším způsobem všechny Čechy před evaděním nepřátelské agitace a řekl

otevřeně a poctivě, že místo českého národa v tomto velkém boji je jediné na straně Velkoněmecké Říše.

Jsou tomu teprve dva týdny, co byla tato slova pronášena k Čechům. Prezident a vláda učinili tedy vše, aby národ informovali. Neuvěřitelně daleko lidové osvěta pod vedením ministra Moravce, aby ani jediný Čech nezůstal neinformován. Velký lidový projev na staroměstském náměstí v Praze naprosto veřejně zdůraznil směrnicí, jež mají platnost pro každého Čecha, a tisk den co den přinášel upozornění a výstrahy svým čtenářům.

Nehlo tedy opomenuto ničeho, aby byl národ informován a aby byl uvědomen o vážnosti situace, vytvořené atentátem na Zastupujícího říšského protektora. Není tedy žádné omluvy ani výmluvy pro nikoho, kdo přes to výstrahy nechtěl. Kdo si umyšlel zapřavovat, nesmi se diviti ani stěžovati, nestýšili znění zvonů. Bylo pronášeno velmi mnoho a velmi vážných slov. Nyní doba slov minula a mluví činy. Příklad Lidic ukázal, že Říše je roznožena zmítit právě tak bezohledně nepřátelům uvnitř, jako bojuje proti nepřátelům v zahraničí. To dnes musí vědět každý Čech. Je to takřka poslední hláška. Po tři roky měli Čechové čas, aby se přeorientovali a přečtli. Uprostřed války uspořádala Říše v Čechách a na Moravě do šesté míry učební kurz pokojné výchovy k říšskému vědomí. Záslepeni Čechové pokládali toto štěstí za slabost. Hlířeli znovu a znovu na trpělivost a velkorysost Říše. Nyní přišel čas, kdy se s nepokřivenými jedná tvrdoúť skutečnosti.

Zijeme ve vážné a rozhodné době. V takových dobách neexistuje žádná dvojakost ani nerozhodnost. Jsou jen přátelé a nepřátelé a každý musí vědět, kam se postaví, nebo-li být rozdělen mezi protiklady. Jeť se vzájemně srážejí. Několik Čechů se domnívalo, že se musí postavit na stranu nepřátel, jiní považovali za chytře, postavili se do země nikoho, mezi přátele a nepřátele. Všichni tyto lidé stáli na nepravém místě. Místo Čechů jest státi jako přátelé na straně Velkoněmecké Říše. Nikde jinde. Kdyby to byli všichni Čechové porchovali ode dne zřízení Protektorátu a kdyby se byli také podle toho chovali bylo by tomu dnes s českým národem jinak. Jestliže je dnes Říše nucena prováděti ke své vlastní ochraně ofienu a neúprosně opatření, není důvodem toho své okolnosti, že Němci chtějí Čechům upřít moc. Jsou to spíše zločinné a temné živly samy, které si vynutily tak odvetná opatření.

Dnem 27. května, dnem atentátu na Zastupujícího říšského protektora, si dostal český národ do nebezpečné zatáčky. Musí býti úkolom všech řádných Čechů, zvážiti vracení nábyva telstva, učiniti vše, aby český vůz by uchránu před pádem do propasti.

Titulek: Protektorátní premiér Eliáš otrávil nacistické novináře

Klíčová slova:

Datum vydání: 20.2.2006 Čas vydání: 06:56

Kategorie:

Zdroj: Noviny - Mladá fronta DNES (Mladá fronta DNES)

Lokace:

Protektorátní premiér Eliáš otrávil nacistické novináře

Praha - Premiér Alois Eliáš za války otrávil několik českých novinářů - nacistických aktivistů. Eliáš dokonce koupil chlebičky v pražském lahůdkářství u Lipperta, do nichž pak lékař - premiérův známý - vstříkl bakterie tyfu, tuberkulózy a klobásového jedu botulotoxinu. Otrávenými chlebičky pak Eliáš novináře pohostil na Úřadu vlády. Několik z nich mělo vážné zdravotní potíže, ale jen Karel Lažnovský otrávil podlehl. Neobvyklý čin premiéra Eliáše, kterého později nacisté popravili, vypátrali po několikaleté práci badatel Jaroslav Čvančara s Janem B. Uhlířem z Vojenského historického ústavu. „Jisté náznaky o této Eliášově akci jsme měl již dříve, ale až dnes máme v ruce přesvědčivé důkazy: pitevní protokol Lažnovského a zejména poznámky lékaře M. K., jehož rodina podíl svého příbuzného na Lažnovského smrti desetiletí tajila,“ říká Čvančara. Citlivé je to pro ni i dnes, takže si nepřeje jakoukoliv publicitu. „Mají obavy, že lidé odsoudí lékaře, který podal člověku jed,“ vysvětluje Uhlíř.

Pokračování na str. A4

Premiér Eliáš otrávil nacisty

Novinářům-aktivistům nabídl otrávené chlebičky. Plánoval, že nakazí i tajemníka K. H. Franka

Pokračování ze str. 1

Otrava novináře Karla Lažnovského chlebičky, které český premiér Alois Eliáš osobně koupil v pražském lahůdkářství u Lipperta, byla součástí rozsáhlejšího projektu, jímž se čeští odbojářii snažili odstranit domácí provokatéry či nejvyšší nacistické pohlaváry.

Lažnovský zemřel jen nedlouho před atentátem na třetího muže hitlerovské říše - zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, jehož zlikvidovali parašutisté Jan Kubiš s Josefem Gabčíkem. Na konci srpna 1941 se Eliášova vláda ocitla pod silným tlakem aktivistických novinářů. Šéfredaktor Českého slova Lažnovský vládu umravňoval, že „přes všechny obavy je nutno přejít k víře, že čím více budeme německému nacionálnímu socialismu pomáhati, tím spíše se můžeme nadíti přátelského porozumění. Vítězná Německo bude organizovat na nové základně celou střední Evropu. Bude to duch poválečné doby, který si vynutí tuto šťastnou organizaci nové Evropy.“

Lažnovský vládě ostře vytýkal i to, že „po dva roky neučinila téměř nic, aby pozvedla autoritu aktivistických novinářů, a neuznala, že právě oni jsou jediní z intelektuální vrstvy, kteří se staví pozitivně k současnému vývoji“.

Poté, co aktivističtí novináři v čele s Lažnovským začali veřejně upozorňovat na nacistům nepohodlné lidi, došla však premiéru Eliášovi trpělivost. Po stupňujících se vytýkách, že aktivistické novináře ignoruje, souhlasil, že přijme sedm významných šéfredaktorů. Čtyřem z nich nabídl otrávené chlebičky. Eliášovi záleželo zejména na odstranění Karla Lažnovského a Emanuela Vajtauera. Kvůli utajení celé akce Eliáš donesl sám chlebičky do ordinace lékaře M. K., který do nich vstříkl jed.

Lažnovského chlebičky byly otráveny bakteriemi tyfu. Z ordinace si Eliáš chlebičky ihned odnesl. A proč zemřel jen Lažnovský? Badatel Jaroslav Čvančara nabízí vysvětlení: „Lékař M. K. s bakteriemi teprve experimentoval. Ti novináři totiž

nemohli zemřít krátce po návštěvě u Eliáše, ale až několik dní po přijetí na Úřadu vlády, aby premiér vypadl z okruhu podezřelých. Chlebičky byly proto infikovány rozličnými bakteriemi (tyfus, tuberkulóza, klobásový jed - botulotoxin) a v různé míře. Proto z pětice novinářů zemřel nakonec jen Lažnovský. Ostatní vyvázli s vážnými zdravotními potížemi.“

Čin odvahy, nebo zoufalství?

Jak z dnešního pohledu hodnotit „travičskou“ spolupráci lékaře M. K. a premiéra Aloise Eliáše?

Jan Kalous z Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu nesouhlasí s domněnkou, že lékař M. K. se zpronevěřil Hippokratově přísaze: „Nezapomeňte, že republika byla okupována nacistickými vojsky, že tajná policie, gestapo, cílevědomě likvidovala společenskou, kulturní i intelektuální špičku českého národa. Akci premiéra Eliáše a lékaře M. K. řadím k mimořádně odvážným činům v boji proti okupantům. Byť to možná z lékařskoetického hlediska je na hraně.“

A veterán z druhé světové války Tomáš Sedláček se ptá: „Probůh, jak chcete slušně bojovat s nacismem?“ Objev Čvančara a Jana B. Uhlíře hodnotí Kalous jako mimořádný. „Teď měli rozplést všechny okolnosti této ‚chlebičkové aféry‘.“ I když gestapo premiéra Eliáše kvůli náhlému skonu Lažnovského podezíralo, podíl na jeho smrti mu nedokázalo. Eliáš byl popraven o rok později - 19. června 1942.

Eliáš plánoval také otravu K. H. Franka

Čvančara s Uhlířem přicházejí i s dalším objevem: Eliáš s lékařem M. K. připravili detailní plán otravy státního tajemníka K. H. Franka.

„Frank se učil jezdit na koni. Eliáš se proto po poradě s lékařem rozhodl, že nacistu nakazí koňskou nemocí vozňivkou - tehdy smrtelnou a neléčitelnou chorobou,“ prozrazuje detaily plánu historik Uhlíř. Franka zachránila náhoda: jen těsně před akcí změnil překvapivě trenéra v jízdě na koni. Ten odvolaný s Eliášovým plánem souhlasil, a byl dokonce ochoten podstoupit i riziko, že ho gestapo odhalí.

Studie o „chlebičkové aféře“ vyjde v letním čísle časopisu Historie a vojenství.